

KARADENİZ

Yıl / Год / Year: **2022**

Güz / Осень /
Autumun

Sayı / Номер / Issue: **55**

KARADENİZ
ULUSLARARASI
BİLİMSEL DERGİ

BLACK SEA
INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL

ЧЁРНОЕ МОРЕ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

ÜÇ AYDA BİR YAYINLANAN **ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER**
DERGİSİ

AN INTERNATIONAL QUARTERLY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE

ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ОБЩЕСТВЕННЫХ
НАУК

SAHİBİ / OWNER / УЧРЕДИТЕЛЬ

Hayrettin İVGİN

Konur Sokak 66/7 Bakanlıklar- ANKARA
(+90) 312 4259353 – hayrettinivgin@gmail.com

BAŞ EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF / ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK
Ardahan University

REDAKSİYON / REDACTION / РЕДАКЦИЯ

TÜRKÇE / TURKISH / ТУРЕЦКИЙ

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK (Ardahan University)

İNGİLİZCE / ENGLISH / АНГЛИЙСКИЙ

Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU (Giresun University)

RUŞÇA / RUSSIAN / РУССКИЙ

Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ (Kars Kafkas University)

Yazışma Adresi / Correspondance Address / Адрес Для Корреспонденции**Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK**

Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Ardahan/TÜRKİYE
Tel.: (+90) 5308852928 / E-mail: dergikaradeniz@gmail.com
ISSN: 1308-6200 / <http://dergikaradeniz.com>

TEKNİK DESTEK / TECHNICAL SUPPORT / ТЕХНИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА**A. Alper ALTINKAYNAK****EDİTÖRLER / EDITORS / РЕДАКТОРЫ**

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK (Halk Edebiyatı)	Ardahan Üniversitesi
Prof. Dr. Bahattin ÇELİK (Arkeoloji)	Iğdır Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Aşık Edebiyatı)	Nevşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Ceval KAYA (Eski Türk Dili)	Ardahan Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet BURAN (Dil- Dilbilim)	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Elfina SIBGETULLİNA (Tatar Dili ve Edebiyatı)	Rusya Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Enver SARI (Psikoloji)	Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Enver TÖRE (Tiyatro)	Artvin Üniversitesi
Prof. Dr. Harun DEMİRKAYA (Yönetim ve Strateji)	Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU (Tarih)	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Rezan KARAKAŞ (Halk Edebiyatı)	Siirt Üniversitesi
Prof. Dr. Ghadir GÖLKARİAN (İran-Azerbaycan Dili ve Edebiyatı)	Yakın Doğu Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL (Dinler Tarihi)	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Remzi DEVLETÖV (Rus Dili ve Edebiyatı)	Kırım Tatar Devlet Milli Tiyatrosu
Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Tarih)	Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Roin KAVRELİSHVİLİ (Kafkasya – Yakıncağ Tarih)	Samtskhe-Cavakheti Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Yakup ÇELİK (Yeni Türk Edebiyatı)	İstanbul Kültür Üniversitesi
Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU (Yeni Türk Edebiyatı)	Giresun Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet İÇLİ (Eski Türk Edebiyatı)	Batman Üniversitesi
Doç. Dr. Alptürk AKÇÖLTEKİN (Eğitim Bilimleri)	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Ergali ESBOSUN (Kazak Dili ve Edebiyatı)	Abay Kazak Devlet Pedagoji Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet TEYFUR (Felsefe)	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Doç. Dr. Semra ÇEVİK (Resim)	Ardahan Üniversitesi
Doç. Dr. Zafer AYKANAT (İşletme)	Ardahan Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Arif Cem TOPUZ (Öğretim Teknolojileri Eğitimi)	Ardahan Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Arif KALA (Sosyoloji)	Munzur Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Kutay ÜSTÜN (Uluslararası İlişkiler)	Ardahan Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Sami PATACI (Sanat Tarihi)	Ardahan Üniversitesi

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD / РЕДКОЛЛЕГИЯ

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ	Maltepe Üniversitesi
Prof. Dr. Faruk ÇOLAK	Niğde Üniversitesi
Prof. Dr. Hikmet KORAS	Niğde Üniversitesi
Prof. Dr. Dmitry D. VASİLYEV	Rusya Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA	Rusya Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Victoria V. KRASNYKH	Kiev Bilimler Akademisi
Prof. Dr. İhsan BULUT	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Layli ÜKÜBAYEVA	Manas Üniversitesi
Prof. Dr. Elena ARABADJİ	Melitopol Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Giorgi SOSİASHVİLİ	Gori Devlet Eğitim Üniversitesi
Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Betül KARAGÖZ	Giresun Üniversitesi

Bu dergi Index Copernicus (ICI World of Journals), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Russian Science Citation Index(elibRARY.ru), Modern Language Index(MLA), Open Academic Journals Index, SOBIAD, Directory of Research Journals Indexing, CiteFactor, Google Akademik tarafından indekslenmektedir.

This journal is indexed by Index Copernicus (ICI World of Journals), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Russian Science Citation Index(elibRARY.ru), Modern Language Index(MLA), Open Academic Journals Index, SOBIAD, Directory of Research Journals Indexing, CiteFactor, Google Scholar.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

Yazar Author Автор	Başlık Title Заглавие	Sayfa Page Страницы
Erdoğan ALTINKAYNAK Shalala RAMAZANOVA	LAMENTATION (MOURNING), FUNERAL (BURIAL) CEREMONY AND ELEGY RECITATION TRADITION IN “THE EPIC OF MANAS” MANAS DESTANINDA YAS TUTMA, CENAZE MERASİMİ VE AĞIT SÖYLEME GELENEĞİ ТРАДИЦИЯ ТРАУРА, ПОХОРОННОГО ОБРЯДА И ПРИЧИТАНИЯ В ЭПОСЕ “МАНАС”	1-11
Esra BOZTEPE	PROFESYONEL MUTFAK ÇALIŞANLARININ CAM TAVAN SENDROMU ALGILARI ve DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA A RESEARCH ON THE PERCEPTIONS OF GLASS CEILING SYNDROME OF PROFESSIONAL KITCHEN WORKERS SUMMARY ВОСПРИЯТИЕ СИНДРОМА СТЕКЛЯННОГО ПОТОЛКА И ОПЫТ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КУХОННЫХ РАБОТНИКОВ	12-32
Ahmet KARAKUŞ	HİSAR ŞAİRLERİNDEN NEVZAT YALÇIN ŞİİRİNDE ÖN PLANA ÇIKAN UNSURLAR FEATURED ELEMENTS IN THE POET OF NEVZAT YALÇIN FROM HISAR POETS ПРИМЕЧАНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ПОЭТА НЕВЗАТА ЯЛЧИНА ИЗ ХИСАРСКИХ ПОЭТОВ	33-48

Levent ÜNAL	MİLLİ MÜCADELE STRATEJİSİ, UYGULANMASI VE SONUÇLARI THE STRATEGY, IMPLEMENTATION AND CONSEQUENCES OF NATIONAL STRUGGLE СТРАТЕГИЯ НАЦИОНАЛЬНО – ОСВОБОДИТЕЛЬНОЙ БОРЬБЫ, РЕАЛИЗАЦИЯ И ЕЁ РЕЗУЛЬТАТЫ	48-85
Aleksandre MGHEBRISHVILI	SOME FRAGMENTS OF FROM THE HISTORY OF THE PUBLICISTIC HERITAGE OF THE OCCUPIED TSKHINVALI REGION IN GEORGIA (Ivane Eliozishvili) GÜRCİSTAN'IN İŞGAL ALTINDAKİ TSKHINVALİ BÖLGESİ'NDE GAZETECİLİK MİRASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (İvane ELİOZİŞVİLİ) НЕКОТОРЫЕ ФРАГМЕНТЫ ИЗ ИСТОРИИ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ ОКУППИРОВАННОГО ЦХИНВАЛЬСКОГО РЕГИОНА В ГРУЗИИ (Иванэ ЭЛИОЗИШВИЛИ)	86-95
Erdoğan ALTINKAYNAK	DEDE KORKUT HİKÂYELERİ ÜZERİNDE BİLGİ KİRLİLİĞİ VE TAHRİFATLARA İKİ ÖRNEK TWO EXEMPLIFICATIONS OF INFORMATION POLLUTION AND ALTERATIONS ON DEDE KORKUT STORIES ДВА ПРИМЕРА ИНФОРМАЦИОННОГО ЗАГРЯЗНЕНИЯ И ФАЛЬСИФИКАЦИИ ПО ПОВОДУ РАССКАЗОВ ДЕДЕ КОРКУТ	96-104

<p>Maia AZMAIPARASHVILI Tsitsino DAVITULIANI</p>	<p>LABOR MARKET RESEARCH AND EMPLOYER DEMAND ANALYSIS IN THE TOURISM INDUSTRY: GEORGIAN EXPERIENCE</p> <p>ИССЛЕДОВАНИЕ РЫНКА ТРУДА И АНАЛИЗ СПРОСА РАБОТОДАТЕЛЕЙ В ОТРАСЛИ ТУРИЗМА: ОПЫТ ГРУЗИИ</p> <p>TURİZM ENDÜSTRİSİNDE İŞGÜCÜ PİYASASI ARAŞTIRMASI VE İŞVEREN TALEBİNİN ANALİZİ: GÜRCİSTAN ÖRNEĞİ</p>	<p>105-121</p>
---	---	-----------------------

Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi

Volume: 55, Autumn-2022, p. (1-11)

ISSN: 1308-6200 DOI Number: <https://doi.org/10.17498/kdeniz.1128859>

Research Article

Received: Jun 10, 2022 | Accepted: Jul 31, 2022

This article has been checked for plagiarism.

LAMENTATION (MOURNING), FUNERAL (BURIAL) CEREMONY AND ELEGY RECITATION TRADITION IN “THE EPIC OF MANAS”

MANAS DESTANINDA YAS TUTMA, CENAZE MERASİMİ VE AĞIT SÖYLEME GELENEĞİ

ТРАДИЦИЯ ТРАУРА, ПОХОРОННОГО ОБРЯДА И ПРИЧИТАНИЯ В ЭПОСЕ “МАНАС”

Erdoğan ALTINKAYNAK*
Shalala RAMAZANOVA**

ABSTRACT

Death is a physiological phenomenon that will eventually confront every living thing. Curiosity for the unknown has led to more reflection and research. For this reason, death has been the focus of attention of researchers in many fields such as religion, philosophy, sociology, psychology, and medicine, as well as in the field of literature. Likewise, death appears as the main theme in both Turkish and Kyrgyz epics.

In this study, based on the Manas Epic, the mourning, funeral, and lament traditions of the Kyrgyz people will be examined and the information on these issues will be revealed in terms of their similarities with the mourning, funeral, and lament beliefs and practices of the Avshar tribes living in Turkey.

Epics are cultural assets that carry people's cultural memory from their historical depths to the present. Based on these features, in this study, firstly, the concept of death in the Manas Epic is discussed. The "Manas" epic, which has a very important place not only in the Turkish epic tradition but also among the world epics, is the longest and only living epic in the world. So it has a good reputation. The traditions, customs, and celebrations of "Marriage-Birth and Death", called "Mourning and Burial", are directly related to the world of myths and beliefs. There are two kinds of death. The first is physical death, the second is spiritual death. As a result of spiritual death, the hero is cleansed of sins, reborn, and continues to fulfill his obligations. There is death, but there is also resurrection due to duty and death again after the mission is completed. Thus, national heroes have immortal

* ORCID [0000-0003-1105-0479](https://orcid.org/0000-0003-1105-0479), Prof. Dr., Ardahan University, Faculty of Humanities and Letters, Turkish Language and Literature, Türkiye, erdoganaltinkaynak@ardahan.edu.tr.

** ORCID [0000-0002-3252-6504](https://orcid.org/0000-0002-3252-6504), Dr., Ardahan University, Faculty of Humanities and Letters, Russian Language and Literature, Türkiye. shramazan18@gmail.com

Lamentation (Mourning), Funeral (Burial) Ceremony and Elegy Recitation...

characters. When the society is in trouble, while this problem is being tackled, the spirit of the heroes emerges and stands on the side of those who struggle, often fighting in the eyes of the enemy.

In the analysis, the funeral ceremony after the death phenomenon was mentioned. It is customary to give food and clothing to the poor after the burial. Today, in both Kyrgyz and Anatolian funeral homes, food is cooked and served to those who come. Although the cost of this meal is supposed to be met by the funeral home, it is usually shared among relatives. The main reason for delaying the burial of the dead, in Anatolia, in the epic of Manas, and among today's Kyrgyz people, is to ensure that distant relatives can attend the funeral on time.

Finally, the lament ceremony is discussed. As in the epic of Manas, today's Kyrgyz also bury their dead before taking them to the cemetery. The Qur'an is recited during the burial. Before and after the burial, women continue to lament in the tent. In both cultures, on the 3rd, 7th and 40th days of the death, the Qur'an is recited for the soul of the deceased. Among the Kyrgyz, if the relatives of the deceased do not know how to recite "koshok", a koshok reciter is found and they get him to recite it. The laments continue for three days after the death event takes place. When the men returning home after the burial are seen, the koshok reciting begins again.

Keywords: "The Epic of Manas", Lamentation (Mourning), Elegy, Death, Kyrgyz Turks

ÖZ

Ölüm, eninde sonunda her canlının karşısına çıkacak olan fizyolojik bir olgudur. Bilinmeyene olan merak, daha fazla düşünmeye ve araştırmaya yol açmıştır. Bu nedenle ölüm, edebiyat dahil; din, felsefe, sosyoloji, psikoloji ve tıp gibi birçok alanda araştırmacıların ilgi odağı olmuştur. Hem Türk hem de Kırgız destanlarında ana tema olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada Manas Destanından hareketle Kırgız halkının yas tutma, cenaze töreni ve ağıt yakma geleneği irdelenerek bilgiler Türkiye'de yaşayan Avşar boylarının yas tutma, cenaze merasimi ve ağıt yakmaları ile bunların benzeyen yönleri ortaya konulmuştur.

Çalışmada ilk olarak Manas destanında ölüm kavramında bahsedilmiştir. Destanlar, insanların kültürel belleğini tarihsel derinliklerinden günümüze taşıyan bir kültür varlığıdır. Sadece Türk destanında değil, dünya destanında da çok önemli bir yer tutan "Manas" destanı dünyanın en uzun ve yaşayan tek destanıdır. Bu yüzden iyi bir üne sahiptir. "Yas ve defin" adı verilen "Evlilik- Doğum ve Ölüm" gelenek, görenek ve kutlamaları mitler ve İnançlar dünyasıyla doğrudan ilişkilidir. İki türlü ölüm vardır. Birincisi fiziksel ölümdür. İkincisi ise manevi ölüm. Manevi ölümün bir sonucu olarak, kahraman günahlardan arınır, yeniden doğar ve yükümlülüklerini yerine getirmeye devam eder. Ölüm vardır ancak görev gereği yeniden diriliş ve görev tamamlandıktan sonra tekrar dünyadan göçüş de vardır. Böylece ulusal kahramanlar ölümsüzdür. Toplum sıkıntıya düştüğünde, bu sorunla mücadele edilirken bu kahramanların ruhu ortaya çıkar ve mücadele edenlerin yanında savaşır, çoğu zaman düşmanın gözüne görünerek savaşılır.

Ardından cenaze merasiminde bahsedilmiştir. Cenazeden sonra fakirlere yiyecek ve giyecek vermek âdettendir. Günümüzde hem Kırgızlar hem Anadolu'da cenaze evlerinde yemek pişirilir ve gelenlere ikram edilir. Bu yemeğin maliyeti cenaze evine ait olsa bile genellikle akrabalar arasında paylaşılır. Hem Anadolu'da hem Manas destanı içinde hem günümüz Kırgız halkı içinde ölümlerin defnedilmesinin geciktirilmesinin başlıca nedeni, cenazeye uzak akrabaların zamanında katılabilmelerini sağlamaktır.

Daha sonra ağıt yakma merasiminde bahsedilmiştir. Manas destanında olduğu gibi günümüz Kırgızları da ölümlerini kabristana götürmeden önce naaş yakartırlar. Defin

esnasında Kur'an-ı Kerim okunur. Defin öncesi ve sonrasında çadırda kadınlar ağıt yakmaya devam ederler. Her iki kültürde ölümün 3., 7. ve 40. günlerinde ölenin ruhu için Kur'an-ı Kerim okutulur. Kırgızlar 'da eğer ölenin akrabaları koşok söylemeyi bilmiyor ise bir koşokçu bulunarak koşok söylenir. Ağıtlar, ölüm hadisesi gerçekleşikten sonra üç gün devam eder. Cenaze gömüldükten sonra eve dönen erkekler görülünce koşok söyleme tekrar başlar.

Anahtar sözcükler: Manas Destanı, Yas Tutma, Ağıt, Ölüm, Kırgız Türkleri

АННОТАЦИЯ

Со смертью, как с физиологическим явлением сталкивается любое живое существо. Любопытство к неизвестному привело к большому размышлению и исследованиям. В связи с этим, смерть оказалась в центре внимания исследователей из многих областей, таких как религия, философия, социология, психология, медицина и литература. Он выступает в качестве основной темы как в тюркских, так и в киргизских эпосах.

В данном исследовании на основе эпоса "Манас" были рассмотрены традиции траура, похорон и причитаний киргизского народа и выявлены сведения о траурных, похоронных обрядах и причитаниях племен авшар, проживающих в Турции и их сходных аспектах.

В исследовании сначала уделяется внимание о понятии смерти, которое является одной из основных мотивов эпоса "Манас". Эпосы – это культурные ценности, несущие культурную память людей из их исторических глубин в настоящее время. Эпос "Манас", занимающий очень важное место не только в тюркском, но и в мировом эпосе, является самым продолжительным и единственным живым эпосом в мире. Исходя из этого, у него хорошая репутация. Традиции, обычаи и празднования "Брака-Рождения и Смерти", именуемые "оплакиванием и погребением", напрямую связаны с миром мифов и верований. Есть два вида смерти. Первая — физическая смерть. Вторая — духовная смерть. В результате духовной смерти герой очищается от грехов, перерождается и продолжает выполнять свои обязанности. Есть смерть, но есть и воскресение из-за долга и снова смерть после выполнения миссии. Таким образом, национальные герои бессмертны. Когда общество в беде, появляется дух этих героев и сражается вместе с войсками из общества для разрешения возникшей проблемы. большую часть времени они сражаются на глазах у врага.

Затем упоминается о церемонии похорон. После похорон принято раздавать еду и одежду беднякам. Сегодня и в Кыргызстане, и в Анатолии после похорон семья умершего человека готовит еду и подаёт гостям. Стоимость этой еды обычно делится между родственниками. Главной причиной отсрочки погребения умерших, как в Анатолии, в эпосе Манас, так и у современных киргизов, было обеспечение присутствие дальних родственников на похоронах.

Позже об этом упоминалось в церемонии плача. Как и в эпосе "Манас", сегодняшние киргизы также омывают тела умерших перед тем, как отнести их на кладбище. Во время погребения читается Коран. До и после погребения женщины продолжают причитать в шатре. В обеих культурах на 3-й, 7-й и 40-й дни смерти Коран читается за душу умершего. У киргизов, если родственники покойного не умеют выплакивать кошок, тогда приглашают знающего. Плач продолжается в течение трех дней после смерти. После погребения возвратившие с кладбища мужчины снова начинается пение кошок.

Ключевые слова: эпос о Манасе, траур, оплакивание, смерть, тюрки-киргизы.

Lamentation (Mourning), Funeral (Burial) Ceremony and Elegy Recitation...

Introduction

The epics are cultural treasures that carry a nation's cultural memory from the depths of history to the present age.

The Manas Epic is the world's longest and only living epic, not only among Turkish epics but also among world epics. So it also has a well-deserved reputation. The "mourning and funeral ceremonies" within the ceremonies and celebrations such as the "Wedding-Birth-Death" period, called transitional periods, are directly related to the world of mythology and faith.

The emergence of the epics arises from the amalgamation of laments that unfold at the funeral of national heroes somewhere.

In the Epic of Manas, which İnan (1992) has translated, the story of Manas' death gives an extensive insight into the Kyrgyzs' funerals and beliefs. However, in different text publications, we also confront different explanations, even though the applications are the same. The most vivid examples of the tradition of lamenting in Anatolia are found among Avshar tribes living in Adana, Kayseri, and Maraş.

Reichl gives well-presented information (2002: 85-90) about the Manas Epic reviews and resources. However, this information is now obsolete and new publications are required in relation to the matter. Çobanoğlu gives a history of Turkish world epics in his work (2003: 35-39). We hope that this history will be expanded in the second edition of the study.

In our work, the tradition of mourning, funeral, and lamentations of the Kyrgyz people will be scrutinized, based on the Epic of Manas. The obtained information will reveal the mourning, funeral ceremony, lamentation, and the similar aspects of the Avshar boys living in Turkey.

As a method, the source texts were read and the records of the relevant pages were collected under their own headings and then presented by making comparisons.

Death in the Epic of Manas

There are two kinds of deaths. The first is physical death. The second is spiritual death. As a result of spiritual death, the hero is reborn and resumes his mission.

In the Manas epic, there is a belief for the moment of death called the "fate" and the end of life span. That belief is also called "expiry." A man who is expired dies. Kanikey whines to the severely wounded Manas like a camel that has lost its baby: *"Your death has come and can't I see such a thing?"* (İnan, 1992: 69) The belief in expiry or death, which is expressed as *"If human beings live for two thousand years, they will die again, death is the destiny of human beings. If my time has come, I cannot escape from it"* (İnan, 1992: 69) in the words of Konurbay, son of Alevke Khan in the epic, is the expression of Turkish philosophy's understanding of life.

There is death, but there is also resurrection due to duty and death again after the mission is completed. It means that national heroes are immortal. When society is plagued by adversity, the spirit of those heroes is revealed and they fight

alongside those who struggle, often face-to-face against enemies. In some variants of the Manas epic, Manas Kös is poisoned to death by Kaman's son Kökçe-Kös. Kanikey travels to Mecca, interprets a dream he had there, resurrects Manas, and has a child from him (Ögel, 1989: 530). In the Manas variant in Propen, when Er – Kökçe dies, his horse takes his revenge and resurrects him (Ögel, 1995: 587).

The person on his deathbed can also make a will (İnan, 1992: 124). This will is fulfilled due to traditions. Interestingly, Manas wants to see a rehearsal of how the funeral will be held. This means that there is such a tradition in Kyrgyz (İnan, 1992: 129).

The person who is going to die, or one of that person's relatives, dreams of dying. Urumhan's son Gökbörü dreams of Manas' death (İnan, 1992: 126).

The funeral is taken to the deceased's hometown. "*They took his deceased to his hometown*" (Ögel, 1989: 518).

The spirit is thought of as a flying entity and the other world is known as the true homeland. "*His flying spirit had already left and settled in his true home.*" (Ögel, 1989: 518).

The dead are buried in a coffin. "*They put him in a tomb like a heavenly palace,*" "*They made a coffin out of the Karagay tree, they made the coffin gold, they made its outside silver*" (Ögel, 1989: 518). But that is not the general rule. The grave is made according to the social status of the deceased. Manas' tomb was built as a shrine.

Funeral ceremony

At funeral ceremonies and later, giving funeral meals and handing out clothes to the poor were among the customs (Durbilmez, 2003: 164-165 and Durbilmez, 2017: 30).. "*They waited nine days, they cut ninety mares. They took nine layers of gold fabrics, and distributed them to the public,*" "*They waited for sixty days, they cut sixty mares*" (Ögel, 1989: 518) This process is called the "yoğ" ceremony which we find its oldest example in Göktürk Monuments (Orkun, 1987: 31). Therefore, this action is being carried out by all Turkish people.

The dead man's horse is slaughtered to serve him in the other world. Bakay Almambet's horse "Sarıala" is slaughtered and left on his grave (İnan, 1992: 123). Among modern-day Kyrgyzs, they also cook at the funeral home and serve to those who arrive. Although the cost of this meal belongs to the funeral home, it is usually shared among relatives. Seven days after the death, the deceased's clothes are distributed to his relatives. While Manas is on his deathbed, he wants poor, orphaned, and widowed women invited to his funeral and to be fed (Believe, 1992: 126).

The deceased's spouse can get married, under inheritance law, optionally to one of the brothers. This is done exactly in Anatolia. After Manas' death, they want to marry Kanikey to the half-brother of Manas (İnan, 1992: 131). While on his deathbed, Almambet asks his wife Aruke to marry his friend Macik (İnan, 1992: 114).

Lamentation (Mourning), Funeral (Burial) Ceremony and Elegy Recitation...

The fundamental logic of delaying the burial of the deceased, both in the Manas epic and in the present Kyrgyz people, is to ensure that the distant relatives are brought up to the funeral. If the deceased is a woman, she is placed on the right side of the tent door and the man on the left side, according to the in-tent hierarchy. In Kyrgyz, as in all Siberian people, the right side of the door of the tent is reserved for women and the left side is reserved for men. The right-to-left, left-to-right transition in the tent is not done over or behind the fireplace in the middle.

In today's Kyrgyz, as in the Manas epic, the washing of the dead is done according to Islamic procedures. It is on the same grounds that women do not go to the grave. After the funeral is buried and the men return from the cemetery, water is left in a container on the head side of the place where the dead was lied down for three days. This water is put up in the evening every day for forty days and sprinkled on a wall in the morning. That time may not be exactly forty days. Every day at the funeral house for forty days, but especially on Thursdays, the *koshok* recitation continues, and the women who come for condolence during this time also participate in these *koshoks*. The Qur'an is also recited when *Koshok* is sung. In the Manas epic, "Koyanali" goes to Endican and asks forty sheikhs to perform religious rituals (Inan, 1992: 127).

In modern-day Kyrgyz, religious officials called "moldo" take the dead from his/her bed and lay it on a cloth on the floor. Before the *Moldos* arrive, the deceased is washed, wiped, and cleaned. The cloth used for this job is not rewashed, it is either burned or stored. This cloth is used to treat diseases in later times. The washing job before *Moldos* arrive is the first wash. The dead will then be washed again according to Islamic procedures. The tools and equipment used during this wash, including residual water, are not poured, left, or discarded, but stored or burned.

Lamentation

Zühal Baltaş examined human behavior during the mourning period by dividing it into three parts. These periods;

1. Denial: The deceased is not considered dead.
2. Acceptance: During this time, there is silence.
3. Adaptation: The goodness and memories of the deceased are mentioned (2000: 158).

Lamentations within these periods are formed in stage 3.

Attitudes in the stages of mourning can be listed as follows:

1. Drowsiness and disbelief in the situation.
2. To yearn for him/her,
3. Crying and resentment
 - 3.1. Resentment at the world's cruelty and danger
 - 3.2. Resentment towards the deceased,
 - 3.3. Resentment towards those who caused death, friends of the deceased, and administrators,
4. Feeling guilt and shame,

5. Excess energy
6. Unbalanced emotional behaviors,
7. Explaining each event and situation with the deceased person
8. Physical and other problems (2000: 160)

In the Manas epic, we find the complete stages of the mourning period.

According to the information given by Ali Berat Alptekin, the mourning period and phases of today's Kyrgyz include putting the dead in a tent where he/she is kept waiting for three days. The men then arrive, while mournfully crying. The deceased is a woman if she is on the right side of the door and a man if he is on the left side. The deceased's wife, children, and relatives walk into the tent and sing a lament called the "koshok ırları". Before taking the deceased to the tomb called "Guristan" their clothes are removed and hung in the tent and the corpse is washed. Clothes removed before washing are distributed to the poor after burial. During the burial, the Quran is recited. After the burial, women in the tent continue to lament. In the tent, a horse is slaughtered and cooked and served to guests who arrive. On the 3rd, 7th, and 40th days of the death, the Holy Qur'an is recited for the soul of the deceased. On the anniversary, a horse is slaughtered and a funeral meal is arranged. If the deceased is a man, the wife mourns for a year and wears black clothes. If the deceased is a woman, the husband could be remarried a year later (Alptekin, 1993: 445 and Alptekin, 13 Ağustos, 1993).

In today's Kyrgyz community, if the funeral is inside a tent or a house, the first duty belongs to the women, especially their daughters, sisters, mother, wife, and mother-in-law, respectively. If the deceased's relatives do not know how to recite koshok, a reciter is found and asked to recite. Some things can also be given to this reciter as a gift. There are special mourners, which are called koshok reciters. The mourning also has the name "koshok." The lament continues for three days after the death event has taken place. When the men return home after the deceased is buried, reciting the koshok begins again. Women can't leave the house during the funeral.

After the death event takes place, the women who have come to the funeral home to offer their condolences accompany the reciter of koshok. Meanwhile, women who come for condolences pour water on the hands of funeral-owning women, making them wash their faces. Manas, who has brought Almambet's corpse, is confronted by three girls, who scratch their faces off and lament them. Almambet's wife, Aruke, also laments (Believe, 1992: 122). At the time of Manas' death, Kanikey "sticks his fingernails in his beautiful, papery white face." This movement that is also known as the mourning sign exists also in "Dede Korkut Stories" (Book of Dede Korkut Khan hey, İ. Genç vd, 2014: 620-621) Apart from the facial scratching, scattering the hair, dressing black, and crying out loud are also signs of mourning.

The koshoks are sung in tetrastich and often with an eight-syllable. However, there are also koshoks sung in canto, fifth-stike or couplets. The rhyme scheme is as chansonette as the Avshar tribes in Anatolia. For example, we take here a tetrastich of the koshok of the girl whose mother has died:

Lamentation (Mourning), Funeral (Burial) Ceremony and Elegy Recitation...

Kün cakka karap çig tutam,
Kün cılgan sayın köz tutam.
Kün cılgan sayın kelbesen,
Küyörüm menen mundaşım
Güyütün tartıp kan cutam.

In the Epic of Manas, we see the lamentations that Manas makes for his friends, Kanıkey for Manas, brides, and daughters for Kökötey Khan, and Bokmurun for his father as exemplary lamentation texts. We give the lamentation of Bokmurun for his father Kökötöy Khan as an example:

BOKMURUN'DUN JIRI (Kyrgyz)

*Jeke maña biyletken
Dünüyöniün teñizin
Akıbet atam ketdiğbi
Aylanıp meni bir körböy
Armanda boydon öttüybü
Akıbet ketken özü eken
Artındağı kalganga
Akır bir nuska çıkarıp*

*Aş berdirmek dartı eken
Babam aytıp ketipdir
Başkaca sonun tamaşa
Barayın emi Manaska*
(Cumakunova, 1995: 97).

BOKMURUN'S LAMENTATION (English)

*You only prevented me
from this world's blessing
Have you gone to the afterlife, my father?
Without returning and seeing me
Did you go by with sadness
You have gone to the afterlife
To those left behind
Giving one last example*

*It was about giving funeral meal.
My father said and left
to completely different kind of theme
let me now go to Manas*

Bokmur's lamentation for his stepfather, Köketey Khan, carries model factors like reproaching the dead father, going to the afterlife, keeping the father's will, stating the will of the dead, leaving the relatives in the world, and the friends of the deceased. The father is the pillar of the house, the owner of the house, the one who takes his children under his wings, who does not look back on them on their way to the other world, who does not think about what will happen to them, who leaves them behind ownerless. Every thoughtless act in the time of the father's existence has now left its place to the responsibility. The father's whole concern is to make them lament or to meet those who have gone before him. But in spite of all the negativity, the father is still loved and tolerated because of the event. There is no shortage of respect, and care is taken to do the works that belong to his memory. The wills to be made for those left behind are fulfilled.

With the above aspects, the lamentations are formed in the eighth verse. The poetic expression, which is also seen in the verses below, in the epic fragment, in which poetic elements such as rhyme and repeated voice are not respected, has a higher value than other verses:

Barayın emi Manaska	<i>Let me now go to Manas</i>
Akır bir nuska çıkarıp	<i>He finally gave me a job</i>
Aylanıp meni bir körböy	<i>He doesn't turn around and see me</i>
Akıbet atam ketdiği	<i>What happened to my father?</i>

In these verses, in general, there is a consistency between the lamentations in Turkish (Altinkaynak, 2015: 178) and Bokmurun's lamentation in style and form, or rather in the mood of those who are left behind after the death.

When Manas was resurrected after his first death, his mother extinguished the fire that burned in the fireplace inside the house (Ögel, 1989: 514-520). We know the sanctity of the fireplace and fire in the old Turkish religion (İnan, 1972: 119; Ögel, 1989: 514). We also know that there is a belief (İnan, 1972: 119) that during the construction of the house and during the construction of the fireplace, sacrifices are made through the called shaman, and various things are thrown as "sachi (gift)" in the fire burned at the cremation process (Eberhard, 1942: 86-87) and that there is a belief that those who disrespect fire are infected with various diseases (İnan, 1972: 119). This means that during the mourning period, a fire was lit as a sign of mourning (Ögel, 1989: 514). Ögel also reports that there are such behaviors during condolences, based on the epic (1989: 518).

In the epic of Manas, men make a lament (İnan, 1992: 102 - 103; 121 - 123). A lament to Çuvak, who was presumed dead, was recited by those in the army and "a valiant like Manas."

We don't have the lyrics, the tunes, and the examples of the music in the Manas epic. We agree with Kayıpov's statement on Kyrgyzs of Van city (2009: 195-203).

Conclusion

The pains decrease as they are shared, and the joys increase as they are shared. The event of death also creates a pathetic situation spontaneously. A number of practices and rituals are performed to alleviate this pathetic situation, to appease those grieving in the face of the tragic event, and to bring them back to society and daily life.

Epics are important sources that carry a nation's practices, rituals, traditions, and feelings that originate from the past and come to this day. When we look at the traditions of death, mourning, and lamentation belonging to the Kyrgyz Turks in the Manas Epic, it is possible to classify the content of the lamentations as follows, and this corresponds exactly with the content of the lamentations recited in Turkey:

1. Deceased (The deceased's heroism, valiantness, horse, attack on the enemy, duty in war, status in society, physical and spiritual description, will, personal belongings, weapons, and armor).
2. Murderer (the portrayal of the killer's tribe, strength, deceit, and wickedness with terrible depiction).

Lamentation (Mourning), Funeral (Burial) Ceremony and Elegy Recitation...

3. What he has left behind (The feeling of revenge of those left behind, their weakness, the predicament they have fallen into or will fall into, the need to hold oneself responsible for the death of the deceased, reproach the fate – to the world – to the friends of the deceased, and their will to die with the deceased).
4. The comrades-in-arms of the deceased (finding the causes of death in themselves and blaming themselves, being ashamed that they could not find words to say to those left behind by the deceased, the revenge of the deceased that was taken or will definitely be taken).
5. The Horse of the Deceased. (Praise for the horse of the deceased, the color and name of the horse, the horse fighting along with the deceased, not handing over the deceased to the enemy, bringing the deceased to his home, accompanying the deceased in the afterlife).
6. Death and the place of death (What death is, philosophical thoughts of people left behind on death, the appearance of death in a dream. A description of the place where the death event took place).
7. The otherworld and souls (Reuniting the deceased with his friends who died before him, merging with souls).
8. Those who came to the funeral ceremony (The names of the people who attended the funeral ceremony, their tribes, the people who are jealous of the deceased or those who intended to do evil to those who would be left behind, the people who came to the funeral showing signs of mourning, crying, and reciting *koshoks*).

References

- ALPTEKİN, A. B. (1993). Kazakistan ve Kırgızistan'dan Kucak Dolusu Selamlar, *Ortadoğu gazetesi*, 13 Ağustos.
- ALPTEKİN, A. B. (1993). Manas Destanındaki Gelenek ve Göreneklerle İlgili Hususlar, *Türk Kültürü*, XXXI/363. 445.
- ALTINKAYNAK, E. (2015). *Ağutlar (Pınarbaşı – Sarız – Tomarza)*, Ankara: Ardahan Üniversitesi.
- BALTAŞ, Z. (2000). *Sağlık Psikolojisi*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- CUMAKUNOVA, G. (1995). *Manas Destanı Kırgız Edebi Dilinin Tarihi Kaynağı*, Ankara: TİKA.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2003). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*, Ankara: Akçağ.
- Dede Korkut Kitabı Han'im hey* (2014). (Haz.) İ. Genç vd, C.I. Ankara: TOBB.
- DURBİLMEZ, B. (2003). Manas Destanındaki Kimi Motiflerin Türk Halk Kültüründeki Yansımaları, *Halkbilimi Araştırmaları-Forschungen für Volkerkunde*, 2. Kitap, 154-176.
- DURBİLMEZ, B. (2017). *Türk Dünyası Kültürü-1*, İstanbul: Ötürken Neşriyat.
- EBERHARD, W. (1942). *Çin'in Şimal Komşuları*, N. Uluğtuğ, (Çev.), Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- İNAN, A. (1972). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İNAN, A. (1992). *Manas Destanı*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- KAYIPOV, S. (2009). *Folklor Üzerine Yazılar, Ölüm Türküleri Üzerine*, Bişkek.
- ORKUN, Hüseyin N. (1987). *Eski Türk Yazıtları*, Ankara: Türk Dil Kurumu.

ÖGEL, B. (1989). *Türk Mitolojisi 1*, Ankara, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

ÖGEL, B. (1995). *Türk Mitolojisi 2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

REICHL, K. (2002). *Türk Boylarının Destanları: Gelenekler, Şekiller, Şiir Yapısı*, M. Ekici, (Çev.), Ankara: Türk Dil Kurumu.

**PROFESYONEL MUTFAK ÇALIŞANLARININ CAM TAVAN
SENDROMU ALGILARI ve DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**A RESEARCH ON THE PERCEPTIONS OF GLASS CEILING
SYNDROME OF PROFESSIONAL KITCHEN WORKERS SUMMARY**

**ВОСПРИЯТИЕ СИНДРОМА СТЕКЛЯННОГО ПОТОЛКА И ОПЫТ
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КУХОННЫХ РАБОТНИКОВ**

Esra BOZTEPE*

ÖZET

Dünya çapında son zamanlarda kadın çalışanların iş yaşamına aktif katılımlarındaki etkileyici artış, refah seviyesinde, kültürel yapıda ekonomik yapıda meydana gelen değişim ve gelişimlerin bir sonucu olarak kabul edilebilir. Kadınların iş yaşamına katılımı açısından ele alındığında, kadınlar için iş hayatı birçok kazanım ve engelleri barındırmaktadır. Son yıllarda iş yaşamına aktif katılımı çoğalan kadınların yönetim kademelerine yükselmesi ise aynı oranda olmamaktadır. Bu durum pek çok sebebe bağlıdır ancak araştırmalar kadınların görünmez bir cam tavan etkisi sebebiyle üst düzey pozisyonlara yükselemediğini göstermektedir. Cam tavan kadınların kurumsal merdivenden yönetim ve yönetici pozisyonlarına ilerlemesini engelleyen, başarı ve liyakatlerini görmezden gelen görünmez ve yapay engelleri nitelendirmektedir. Günümüzde kadınlar iş yaşamına önemli derecede katkı sağlamalarına rağmen, üst kademe kadrolarda erkeklere nazaran çok daha az yer bulmasının sebeplerinden biri olarak görülen “Cam Tavan” kadınların kariyer yaşamındaki engeller arasında üst sıralarda görülmektedir.

Çalışmamızda kadın iş gücü, cam tavan sendromu kavramı ve özellikleri teorik olarak incelenmiş ve Sakarya Aşçılar ve Pastacılar Derneği üyesi 51 profesyonelle görüşme yapılmıştır. Çalışma için Ardahan Üniversitesi Akademik Etik Kurul izni alınmıştır. Pandemi koşulları sebebiyle Google Formlar vasıtasıyla oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilen sonuçlar, fenomenolojik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre kadın ve erkek çalışanların cam tavan sendromuna dair algı ve tutumları değerlendirilmiş ve kadınların iş yaşamında karşılaştıkları engeller ortaya konularak bu engelleri aşmaya yönelik birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın İşgücü, Cam Tavan Sendromu, Kadın Yönetici, Gastronomi, Mutfak

* ORCID: [0000-0003-3934-3847](https://orcid.org/0000-0003-3934-3847), Öğr. Gör. Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler M.Y.O., İşletme Yönetimi Bölümü, eboztepe75@gmail.com

ABSTRACT

The impressive increase in the active participation of female employees in business life around the world can be accepted as a result of the changes and developments in the cultural and economic structure. When considered in terms of women's participation in business life, business life for women contains many gains and obstacles. The rise of women, whose active participation in business life has increased in recent years, to management levels is not at the same rate. This is due to many reasons, but research shows that women are not promoted to senior positions due to the invisible glass ceiling effect. The glass ceiling characterizes the invisible and artificial barriers that prevent women from moving up the corporate ladder to managerial and managerial positions, ignoring their success and merit.

In our study, the concept of female workforce, glass ceiling syndrome and its characteristics were examined theoretically and 51 professionals who were members of the Sakarya Cooks and Pastry Association were interviewed. Ardahan University Academic Ethics Committee permission was obtained for the study. The results obtained through the semi-structured interview form created through Google Forms due to the pandemic conditions were examined with the phenomenological analysis method. According to the results obtained, the perceptions and attitudes of female and male employees towards the glass ceiling syndrome were evaluated and some suggestions were made to overcome these obstacles by revealing the obstacles that women face in business life.

Keywords: Female Labor, Glass Ceiling Syndrome, Female Manager, Gastronomy, Kitchen

АННОТАЦИЯ

Впечатляющий рост активного участия женщин-сотрудников в деловой жизни по миру можно принять за результат изменений и развития уровня благосостояния, культурной структуры и экономической структуры. Если рассматривать с точки зрения участия женщин в деловой жизни, то деловая жизнь для женщин таит в себе множество преимуществ и препятствий. Подъем женщин, чье активное участие в деловой жизни в последние годы возросло, до руководящих должностей идет не такими темпами, какими можно было бы желать. Это связано со многими причинами, но исследования показывают, что женщин не продвигают на руководящие должности из-за эффекта невидимого т.н. стеклянного потолка. Хотя сегодня женщины вносят значительный вклад в деловую жизнь, т.н. стеклянный потолок, который рассматривается как одна из причин того, что они находят гораздо меньше места на руководящих должностях, чем мужчины, рассматривается как вершина барьеров в трудовой карьере женщин.

В нижеследующем исследовании концепция женской рабочей силы, синдром “стеклянного потолка” и его характеристики были рассмотрены теоретически и были опрошены 51 специалистов, которые являются членами “Ассоциации поваров и кондитеров” Сакарья. Для проведения исследования было получено разрешение “Комитета по академической этике” Ардаханского университета. Результаты, полученные с помощью формы полуструктурированного интервью, созданной через Google Forms в условиях пандемии, были исследованы методом феноменологического анализа. По полученным результатам были оценены восприятия и отношения сотрудников женского и мужского пола к синдрому “стеклянного потолка” и сделаны некоторые предложения по преодолению этих препятствий путем выявления препятствий, с которыми женщины сталкиваются в деловой жизни.

Ключевые слова: женский труд, синдром стеклянного потолка, женщина-менеджер, гастрономия, кухня.

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadınların sosyal yaşamda farklı rolleri üstlendiği görülmüştür. Üstlenilen bu roller ekseriyetle iş yaşamındaki ücretsiz rollere aittir. Erken çağlarda, hanede yapılan üretim, hayvancılık ve dokumacılık işleriyle uğraşan; ek gelir elde edebilmek için üretim fazlasını satarak gelir elde eden kadınlar, Sanayi Devrimini takiben ücretleri her ne kadar erkek işçilerden daha düşük düzeyde olsa da artık ücret karşılığı çalışan işçiler olarak iş yaşamına başlamışlardır. Ancak toplumun kadına biçtiği kocaya eş ve çocuklarına iyi anne rolü kadınların iş hayatını olumsuz olarak etkilemiştir (Ecevit, 2003, s. 83) (Kızıldağ, 2018, s. 49-50)

Bütün bunlara rağmen kadınlar zaman içerisinde iş yaşamına daha çok katılım göstermektedir. Zaman içinde iş yaşamına aktif katılımı çoğalan kadınların yönetim kademelerine yükselmesi ise aynı oranda olmamaktadır. Bu durumun nedenlerinin belirlenmesine yönelik araştırmalar yapılması zorunlu hale gelmiştir (Telli, 2020, s. 1). Kadınların, erkek çalışanlarla eşit koşullarda iş yaşamında bulunmalarına rağmen üst kademelerde daha az iş imkânı bulmaları ve kadınların önemli kararlarda diğer çalışanlardan daha az yer almaları bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Geleneksel olarak kadının yerinin evde olduğu varsayımına rağmen eğitime giriş ve erişimin artmasıyla kadınlar, bir zamanlar iş dünyasının “erkek alanı” olarak kabul edilen alanlarında kayda değer bir başarı elde etmişlerdir. Ancak, çalışan kadınların üst yönetim düzeyinde ilerlemesi, çalışan kadın sayısındaki artışa ayak uydurmamıştır (Moore, 1995)

Günümüzde kadınlar iş yaşamına önemli derecede katkı sağlamalarına rağmen, üst kademe kadrolarda erkeklere nazaran çok daha az yer bulmasının sebeplerinden biri olarak görülen “Cam Tavan” kadınların kariyer yaşamındaki engeller arasında üst sıralarda görülmektedir. Araştırmamızdaki amaç, kadın çalışanların yönetim pozisyonlarında çalışmalarına engel olan “Cam Tavan” sendromunu analiz etmek ve yönetici olmalarına engel olan sebeplerin neler olduğu hakkındaki algılarını tespit etmektir. Çalışmamızda turizm sektöründe önemli bir yere sahip endüstriyel mutfak çalışanları ele alınmıştır. Çalışma kapsamında mutfakta çalışan kadınların cam tavan sendromu ile ilgili algılarının varlığının tespitine çalışılmıştır.

2. İŞ GÜCÜ OLARAK KADIN

İş yaşamına kadınların katılımları ve iş hayatındaki pozisyon seviyeleri erkeklerden oldukça farklıdır. Her ne kadar her ülkenin kültürel yapısına ve refah düzeylerine göre bazı farklılıklar olsa da kadın işgücünün tüm dünya için geçerli bazı özellikleri bulunmaktadır. Söz konusu özellikler, kadınların iş hayatındaki dezavantajlı konumlarını göstermektedir (Aşkın, 2015, s. 44). Toplumsal cinsiyet eşitliği hiçbir ülkede veya iş yaşamının hiçbir bölümünde maalesef istenilen seviyeye gelememiştir. Fakat toplumlara ve kültürlere ait kurallar cinsiyet algısı konusunda çok önem kazanmakta, aynı zamanda Türkiye gibi gelişme sürecinde olan ülkelerde hem işgücüne katılım, hem de iş yaşamında toplumsal cinsiyet

eşitsizlikleri daha sık ve daha güçlü olarak karşımıza çıkmaktadır (Aldan & Öztürk, 2020, s. 141). Günümüz dünyasında teknolojinin sürekli değişimi ve gelişimi kadının iş yaşamında etkisini çoğaltsa da kadınların karşı karşıya gelmek durumunda kaldığı problemler 1970’li yıllarda hızlanmış, yaşanan problemlerin süregelen süreçlerde de çoğalarak sürmesi ilk olarak global boyutta ülkeleri, aha sonra ise sendika ve STK’nı da pozisyon almaya yönlendirmiştir (Çelik & Şahingöz, 2018)

Demokrasinin vazgeçilmez ve temel bir kuralı olan toplumsal cinsiyet eşitliği, *sürdürülebilir kalkınmanın* da temel şartlarından biridir. Toplumcu kuvvetlendirmenin yolunun kadınların kuvvetlendirmesinden geçtiği bir gerçektir. Bu sebeple kadınların sosyal yaşamdaki konumlarından dolayı, yüzleşmek zorunda kaldıkları engellerin aşılması ve bu zorluklara yönelik tüm önlemlerin alınması gerekmektedir. Bundan dolayı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği hem kadının toplum içindeki pozisyonunu belirlemede hem de maddi bağımsızlığını göstermede esas olan bir kaynaktır (T.C. Başbakanlık, 2008, s. 3). Nitekim “*Sürdürülebilir Kalkınma’nın üç temel boyutunu (iktisadi, sosyal ve çevresel boyut) ele alan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’nde bulunan toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi konusu, başlı başına tek bir hedef (Hedef 5) olarak kabul edilirken, aynı zamanda kadın ve kız çocuklarının karşı karşıya kaldığı özel durumlar 10 ayrı hedef altında*” daha ele alınmıştır (UNDP, 2018).

Toplumda kadının işgücüne iştirakini toplumun makroekonomik gelişme seviyesi belirler. Kadının iş yaşamına katılımını, iş hayatının kadınlar için oluşturduğu talep, çalışma şartları ve piyasadaki cinsiyet ayrımcılığı belirler. İhracatı amaçlayan kimi ülkelerde buna yönelik hazırlanan kalkınma planları iş yaşamındaki kadınların sayısını hızlı bir şekilde arttırmıştır. Türkiye’de ise toplam çalışan sayıları incelendiğinde erkek ve kadın çalışan sayısı arasında ciddi uçurum tespit edilmektedir. Kadınların istihdam oranı sadece %25’ken erkek istihdam oranı %70’lere kadar çıkmaktadır (Dedeoğlu, 2009, s. 49-50). “*Türkiye’de kadınların iktisadi ve sosyal durumlarına bağlı verilerde devamlı bir iyileşme görülmele beraber istenilen noktada olmadığı aşikardır. Kadınların sosyal yaşamda karşılaştıkları problemlerin çok fazla konuyla bağlantısı olması sebebiyle konunun bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve bu alanda varlık gösteren kurum ve kuruluşların bir bütünlük içinde hareket etmeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının tüm ana plan ve projelere uygulaması gerekmektedir*” (T.C. Başbakanlık, 2008, s. 3)

3. CAM TAVAN KAVRAMI

Cam Tavan kavramı, 1980’lerin ortalarında kadınları terfi etmekten, üst yönetime ve iş dünyasındaki diğer yüksek liderlik pozisyonlarına yükselmelerini engelleyen görünmez ve yapay engelleri tanımlamak için ortaya çıktı (Kara, 2015, s. 54).

Cam tavanla alakalı alanyazın incelenecek olursa Rosebeth Moss Kanter’in 1977 yılında yayınladıkları “*Şirketlerdeki Erkekler ve Kadınlar*” isimli kitaplarıyla cam tavan görüşünün öncül tanımlarının ortaya çıkmasına sebep oldukları söylenebilir (İpçioğlu, Eğilmez, & Şen, 2018, s. 688).

Profesyonel Mutfak Çalışanlarının Cam Tavan Sendromu Algıları ve Deneyimleri

“Cam Tavan” kavramı ilk olarak 1984 yılında Nora Frenkiel tarafından kullanılmıştır (Martin, 2009). Sonraki süreçte Hymowitz & Schellhardt tarafından 1986 yılında The Wall Street Journal'da yayınlanan makalelerinde tanıtilen “*Cam Tavan*” kavramı, bu makale sayesinde hızla literatüre dâhil edildi. Kavramın Frenkiel tarafından daha önce kullanılmasına rağmen literatüre girmesinin Hymowitz & Schellhardt tarafından yayınlanan makaleden sonra olduğu söylenebilir.

Son 20 yılda özellikle sosyal bilim araştırmacıları arasında popüler hale gelmeye başlayan “Cam Tavan” kavramının çok çeşitli tanımları yapılmıştır (Jackson & O’Callaghan, 2009, s. 462).

Hymowitz & Schellhardt cam tavan kavramını “*Özelde veya devlette, okullarda yahut kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda hem ilerlemek isteyen hem de bunun için çaba gösteren kadınların karşılaştıkları engel ve adaletsizlikler*” olarak tanımlamıştır (Lockwood, 2004, s. 2).

Geertzen (2017, s. 13) cam tavanı “*kadınların kurumsal merdivenden yönetim ve yönetici pozisyonlarına ilerlemesini engelleyen görünmez ve yapay engeller için kullanılan bir metafor*” olarak tanımlamaktadır.

Cotter, Hermsen, Ovadia & Vanneman (2001) ise cam tavanı “*nitelikleri yahut başarıları ne olursa olsun kadınları kurumsal merdivenin üst basamaklarına tırmanmaktan alıkoyan görünmeyen, ancak aşılamayan bir engel*” olarak tanımlamıştır.

Powel ve Butterfield’s göre cam tavan ifadesi, “*Şirketlerdeki kadın personellerin üst yönetim kademelerine ilerlemelerini engelleyen görünmez bariyerlerdir*” (Powell & Butterfield, 1994, s. 68).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere cam tavan ile alakalı birbirine benzeyen birçok tanım mevcuttur. Literatürde yer alan bu tanımlara en genel haliyle baktığımızda cam tavan “*Organizasyonlarda, liyakat sahibi olmalarına rağmen kadınların üst yönetim pozisyonlarına yükselmelerine engel olan veya aynı pozisyondaki erkek çalışanlardan daha düşük maaş almalarına sebep olan ve aşılması mümkün olmayan görünmez engeller*” olarak tanımlanabilir.

4. CAM TAVAN SENDROMUNA SEBEP OLAN UNSURLAR

Örgüt işleyişini ve verimliliğini olumsuz yönde etkileyen cam tavan sendromuna sebep olan unsurlar bütüncül bir yaklaşımla bireysel, örgütsel ve toplumsal olarak sınıflandırılabilir (Dreher, 2003, s. 542).

4.1. Cam Tavan Sendromunun Bireysel Sebepleri

Bireyin içinde bulunduğu ruh hali, dünyaya olan bakış açısı, üstlendiği sorumluluklar hayatını olumsuz olarak etkilemeye başladığında, bu husus iş yaşamında kadınların önünde bir engel olmaktadır (Jahangirov, 2012, s. 34).

Yönetici pozisyonuna gelen kadınların aileleri için her zaman hazır olmaları, kendilerine ve kariyerlerine ayıracakları zamanı ve sınırları tam olarak belirleyememelerine sebep olmaktadır (Mizrahi & Aracı, 2010, s. 150). Bu yüzden

kariyer ilerlemelerinin neticesi olarak büyüyen sorumluklar bazen göze alınamamaktadır (Barutçugil, 2002, s. 58-59).

Çalışma hayatı içerisinde bulunan kadınlar göz önüne alındığında cam tavan sendromu ile bir mücadele içinde oldukları görülmektedir. Ancak bu durum sürekli hale geldiğinde ve çözümlenemediği için kadınların bu süreci kabul ettikleri görülmektedir (Bozdoğan, 2020, s. 18).

4.2. Cam Tavan Sendromunun Örgütsel Sebepleri

Kadınların önlerine gelen görünmez bariyerlerden biri örgütsel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Kadınların çalıştıkları kurumlar tarafından desteklenip, desteklenmemelerine göre kariyer planları şekillenmektedir. İşveren, kadın personellere olumsuz bakıyor ve işletmenin yapısı da bu doğrultuda şekillenmişse, bu durumda kadınların pek bir şansı kalmamaktadır. Fakat kadın personellere olumlu bakılıyorsa ve onların kendilerini daha da geliştirebilmeleri için gerekli olan destek sağlanıyorsa, o durumda kadın çalışanlar meslek hayatlarında daha rahat ilerleyebilmektedirler. Örgütlerin kadınlara uyguladıkları engeller arasında “*örgüt kültürü, örgüt politikaları, mentor eksikliği ve informal iletişim ağlarına katılamamak*” gibi engeller sıralanabilir (Jahangirov, 2012, s. 35).

4.3. Cam Tavan Sendromunun Toplumsal Sebepleri

“Kadınların toplumsal rolleri olarak bilinen (anne, eş, ev hanımı) kimliklerinden hariç olarak iş hayatına dahil olmaları, sahip oldukları bu kimlikle farklı sorunlara yol açmıştır. Bu sorunların çoğu cinsiyete bağlı meslek ayrımcılığında çalışma hayatının özelliklerinin daha çok kadına has önyargı ve değerlerden oluştuğu bilinmektedir” (Parlaktuna, 2010, s. 1229). Bilhassa gelişmemiş ve gelişme sürecinde olan ülkelerde geçtiğimiz yıllarda çocuklar yetiştirilirken hem erkek hem de kız çocuk arasında ayrımcılıklar yapılmıştır. Özellikle kız çocuklarının eğitimleri erkek çocukların eğitimleri kadar desteklenmemiş, kız çocukları okumuş olsa da, genelde anneye ev işlerinde yardımcı olan çocuk pozisyonunda olmuştur. Bu da, kız çocuklarının büyüüp iş yaşamına dahil olmak istediklerinde önlerine bir engel olarak çıkmıştır. *“Kadınların yaşadığı toplumda kendilerine uygun mesleklerin seçimini belirleyen cinsiyetçi “Mesleki Ayrım” ve kendisine yönelik “Toplumsal Önyargular (Stereotipler)” onların yöneticilik mesleğinde yükselip yükselmeme imkânlarının olup olmadığına ve de bu konuda kendi kararını verme süreçlerinde etkili olmaktadır”* (Taşkın & Çetin, 2012, s. 23).

5. CAM TAVAN SENDROUMUNUN SONUÇLARI

Küreselleşen dünyada hem bilginin hem de teknolojinin gittikçe artması meslek hayatında rekabeti bir hayli artırmaktadır. Bunu takiben benzer teknolojilere sahip işkollarının birbirlerine karşı rekabet üstünlüğü sağlaması için en önemli şey etkili ve verimli işgücüdür. Ancak bireyin bireysel, toplumsal ve örgütsel sebeplerden dolayı maruz kaldığı cam tavan sendromu bu etkinlik ve verimliliği olumsuz olarak etkilemektedir. Cam tavan engeli *bireysel* ve *örgütsel* düzeyde sınıflandırılabilir sonuçlara yol açmaktadır (Şen, 2017, s. 33).

5.1. Cam Tavanın Bireysel Sonuçları

Çalıştıkları işletmelerde kariyer hedeflerine ulaşamayacaklarını düşünen kadın yöneticiler, yeteneklerinin değerlendirilmediğini ve kendilerine hakkettiği yetki ve sorumlulukların verilmediğini hissettiklerinde, çalışma isteklerinde ve *motivasyonlarında azalma* olacaktır (Taşkın & Çetin, 2012).

İş yerlerinde cam tavan sendromuna maruz kalan çalışanlar artan stres sebebiyle kendilerini işe veremezler ve bunun sonucunda hem işe hem de çevreye karşı ilgisiz davranırlar. Bu ise işletme açısından olumsuz sonuçlar doğurmakta ve sonuç olarak da *performans kaybına* sebep olmaktadır (Aydağ, 2012, s. 123-124).

Cam tavan sendromu ile karşı karşıya kalan çalışanlar hedeflerine ulaşamadıkları için maddi doyuma ulaşamamakla beraber duygusal olarak da istediği pozisyona ulaşamayacağı hissine kapıldığından dolayı *örgüte olan bağlılığı azalmaktadır* (Şen, 2017, s. 36)

Son dönemlerde, rekabetin giderek yıkıcı bir hal almasından dolayı çalışma şartlarında güven duygusu, örgütler ve bireyler açısından hayli önemli bir kavramdır. Güven ortamına sahip yerlerde çalışan kişiler birlikte daha fazla zaman geçirip, birbirlerine karşı daha açık davranırlarken; örgüte, yöneticiye veya iş arkadaşına güvenilmeyen ortamda etkili ve verimli bir çalışma olmayacaktır. Cam tavan sendromunun olduğu örgütlerde ücret, yükselme vb. gibi mevzularda eşitsizlik yaşanacak, çalışanların yöneticilerine, yöneticilerin de işletmeye karşı olan güveni etkilenerek *örgütsel güvende azalma* meydana gelecektir (Bozdoğan, 2020, s. 23-24).

5.2. Cam Tavanın Örgütsel Sonuçları

Cam tavan sendromu örgütlerde, maliyet artışına, yüksek iş devamsızlığına, çalışan devir hızı artışına ve kalite ile verimlilikte kayıplara yol açmaktadır

Maliyet Artışı; İşletmeler, iş gücü maliyetine göre stratejilerini şekillendirmektedirler. İşgücü maliyeti işletmeler için; çalışan ücretlerini, mesaipleri, izin ücretlerini, ikramiyeleri ve sosyal yardımları kapsadığından oldukça önem arz etmektedir. Bütün işletmeler hem varlıklarının devamını hem de sürdürülebilirliklerini sağlamak için maliyetleri en aza indirmeyi hedeflemektedirler. “*Örgüt içi çalışanın, kendi rızasıyla veya kendi rızası olmadan işten ayrılması, işletmeye birtakım maliyetlere sebep olmaktadır. Özellikle üst düzey yöneticilerin işten ayrılmaları işletmeler için çok ciddi maliyetlere yol açmaktadır. Cam tavan engeli nedeniyle işten ayrılan çalışanın yerini doldurmak ve yerine atanan yöneticinin örgüt için verimli olmasında bazı görünen ve görünmeyen maliyetler oluşmaktadır. Çalışan kadınlara yönelik uygulanan cam tavan engeli çalışanın işten ayrılmasına neden olabilmektedir. Bunun sonucu olarak da işletmede boş pozisyonu doldurmak ve bu pozisyona atanan yöneticiyi işletme için en verimli hale getirmek işletmede birtakım görünen ve görünmeyen maliyetleri de beraberinde getirmektedir*” (Günden, 2011, s. 49).

Yüksek İş Devamsızlığı; cam tavan sendromunun bir sonucudur. Bilhassa kariyer hedeflerinin engellendiğini düşünen kadın personelleri örgüt yapısı bir süre sonra sıkılaşmaya başlamaktadır. Yaptıkları işe karşı memnuniyetsizlikleri artan kadın

çalışanların başarılı olmak için bir sebepleri kalmadığı düşüncesiyle zaman geçtikçe örgütlerine olan bağlılıkları azalarak, devamsızlıkları artmaktadır (Bozdoğan, 2020, s. 41). Bireyin olumsuz davranışlar beslediği iş ortamına gitme zorunluluğu önemli bir gerilim ve kaygı sebebi olarak ortaya çıkmaktadır (Pehlivan, 1995, s. 61).

Çalışan Devir Hızı Artışı; iş gücü devri, işletmeye olan bağlılık ve dolayısıyla da işletmedeki verimlilik ile ters orantılıdır. Yüksek iş gücü devri, işletmeye olan bağlılığı ve verimliliği azaltıcı bir rol üstlenmektedir (Günden, 2011, s. 48). Cam tavan engelinin sonuçlarından biri olan kadınların kariyer gelişiminin sınırlanması, onların örgüt içerisinde kalmasını ve örgüte katkıda bulunma arzusunu azaltmakta ve zaman içerisinde de örgütten ayrılmasına sebep olmaktadır. İşten ayrılan her çalışan ve iş gören devir hızındaki her artış işletmeler açısından olumsuz bir durum yaratmaktadır.

Kalite ve Verimlilik Kaybı; İşletmelerde yaşanan cam tavan probleminin bir sonucu da işletmelerdeki kalite ve verimliliğin azalmasıdır. Kadın çalışanlara uygulanan cam tavan sendromu neticesinde yapılan işe ve işletmeye karşı duyulan bağlılık ve heves ortadan kalkmakta ve buna bağlı olarak verimli çalışma ortamı bulunmamaktadır (Bozdoğan, 2020, s. 27). Cam tavan engelleri sonucu işten ayrılan kadınların yerine yeni başlayan personelin eğitim süreci, diğer çalışanlar ile uyum sorunu, iş gören moralinin bozulması gibi nedenlerle verimlilik ve hizmet kalitesinde azalma cam tavan sendromunun sonucudur (Sezen, 2008, s. 65).

6. LİTERATÜR TARAMASI

Yılmaz ve Akay (2020) araştırmalarında yiyecek içecek işletmelerinde kadının pozisyonundan bahsederken, sektörde kadın istihdamını yeterli düzeyde bulmuş fakat üst düzey yönetici pozisyonunda halen daha beklenen düzeyde olmadığını vurgulamıştır.

Karakılıç (2019) çalışmasında; Afyonkarahisar Belediyesinde çalışan 265 kişiye anket uygulamış, cam tavan sendromunda cinsiyet, medeni durum ve eğitim durumunun etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Kurnaz, Kurtuluş ve Kılıç'ın (2018) yapmış olduğu araştırmada; 10 şefe mülakat tekniği uygulanmış ve katılımcıların kadının mutfakta bulunmasını fırsat olarak değerlendirdiği sonucuna varılmıştır.

Çelik ve Şahingöz (2018), TAFED üyesi olan kadın aşçılara anket uygulamış ve sektörde kadın aşçılara karşı bir önyargının olduğunu vurgulamışlardır.

Son yıllarda teknolojide olan gelişmeler, yiyecek-içecek işletmelerinin mutfaklarında da olumlu yönde değişimlere yol açmış ve bu gelişmeler kadınların mutfaklarda daha fazla rol almalarına katkı sağlamıştır (Akman & Erbil, 2018, s. 288).

Diker, Taşpınar ve Soylu 'nun (2017) İstanbul-Taksim bölgesinde ki 4-5 yıldızlı otellerin mutfak bölümünde çalışan 117 kişiye uygulamış oldukları anketin sonucunda, kadın personele karşı negatif tutumları ile çelişik duygulu cinsiyetçilikleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Profesyonel Mutfak Çalışanlarının Cam Tavan Sendromu Algıları ve Deneyimleri

Dağaşan (2017) tez çalışmasında, endüstriyel mutfaklarda az sayıda kadın personel olmasının nedenlerinden birini de, kadınların toplumsal rollerinden dolayı mutfak ekiplerine dâhil edilmemesi olduğunu söylemiştir.

İnce'nin (2016), endüstriyel mutfakları konu alan filmleri incelediği çalışmasında, profesyonel mutfakların erkek egemen bir yapıda olduğunu ve üst kademe pozisyonlarda kadın şeflerin istenmediği sonucuna varılmıştır.

Kadına yüklenen toplumsal rollerin başında yemek yapmak gelirken, maalesef profesyonel mutfakta erkek egemen bir yapı mevcuttur. Bu duruma, kadının erkeğe göre güç bakımından daha zayıf olması sebep olarak gösterilmektedir (Üzmez, 2015).

Garrigos, Haddaji, & Segovia (2020), çalışmalarında kadınların endüstriyel mutfaklarda karşılaştığı iki önemli zorluğu, cinsiyet ve ailesine olan sorumluluk olarak belirtirken;

2019 yılında Cano' nun yapmış olduğu tez çalışmasında, 6 erkek ve 6 kadın mutfak çalışanına uyguladığı anket sonucunda, cinsiyet ayrımcılığından büyük ölçüde kadın katılımcıların etkilediğini vurgulamıştır.

Harris ve Giuffre (2010) çalışmalarında profesyonel mutfaklarda tecrübesi olan 33 kadın şefe mülakat tekniği uygulamış; erkek egemen yapıdaki profesyonel mutfaklarda “kadın” olmanın zorluklarını, kadınların toplumsal rollerinden kaynaklanan sorumluluklarının kariyerlerine engel olduğunu vurgulamıştır.

Kadınların yiyecek-içecek işletmelerinin mutfaklarında yaşadığı zorluklar daha işe alım sürecinde başlarken, profesyonel mutfaka adım atmayı başarmış kadınlar ise çalışma hayatında bazı sıkıntılarla karşılaşmakta, zaman zaman ailesi ve kariyeri arasında tercih yapmak zorunda kalmaktadır. Bu tercihte kimi zaman kültürel yapının payı olurken, kimi zamansa maddi kaygılar tam aksi yönde kararlara sebep olabilmektedir. Acker “ideal çalışan” olarak, aile sorumlulukları olmayan ve uzun çalışma saatleri olan açıcıları örnek göstermektedir (Harris & Giuffre, 2010, s. 34). Haftada 6 gün, günlük 12-15 saati bulan uzun çalışma saatleri, özellikle anne olan kadın çalışanlar için çeşitli zorluklara ve strese neden olmaktadır.

Druckman (2010) ise makalesinde kadınların mutfak hiyerarşisi içinde hep alt pozisyonlarda yer aldığını vurgulamıştır.

7. METODOLOJİ

Araştırmamız turizm sektörünün vazgeçilmez bir unsuru olan mutfak bölümünde çalışanların cam tavan sendromu ile ilgili algılarının var olup olmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilmiştir. Esas amacın yanında mutfak biriminde çalışanların yaşadıkları farklı sorunların araştırılması yan amaç olarak tespit edilmiştir. Araştırma için Ardahan Üniversitesi Akademik Etil Kurulu izni alınmıştır.

Bu çalışma için mutfak bölümü seçilirken, sektörde kadın çalışan sayısının oldukça fazla olmasına ve profesyonel mutfaklarda kadın çalışanların liyakatlerine rağmen yönetici pozisyonunda bulunan kadın sayısının az olduğu varsayımı göz önünde bulundurulmuştur. Buna ek olarak toplumsal kadın rolünde yemek yapma ev işleri arasında kadına yüklenen bir iş olmasına rağmen profesyonel anlamda tersi

olması konuya önem kazandırmaktadır. Bu varsayımlar ışığında, Sakarya Aşçılar ve Pastacılar Derneği üyesi 51 profesyonelin gönüllü katılımıyla bu profesyonellerin cam tavan konusuna bakış açıları ve yaşadıkları çeşitli sorunlar ölçülerek değerlendirilmiştir.

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniğinin en uygun veri toplama aracı olacağı varsayılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Ancak mevcut pandemi koşulları gereği yüz yüze görüşme yapılamamış; bunun yerine Google Formlar vasıtasıyla oluşturulan form kullanılarak katılımcıların cevapları alınmıştır. Elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemine uygun şekilde analiz edilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği yapılandırılmış görüşme tekniğinden daha esnek olup, soruların sayısı ve sırası ortama göre değişebilmektedir. Bu teknikte araştırmacı önceden hazırladığı soruları sorar ve ardından görüşmenin akışına bağlı olarak değişik sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir. Belirli düzeyde standartlığın yanında aynı zamanda esneklik sebebiyle sosyal bilim araştırmalarında kullanımı uygun bir tekniktir (Tümüklü, 2000, s. 547; Kozak, 2017, s. 90).

Görüşmede kullanılacak sorular Keskin ve Kızılırmak (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan uyarlanarak oluşturulmuştur. Görüşmeler Mart 2020'de pandemi koşulları sebebiyle internet üzerinden gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda elde edilen veriler fenomenolojik analize tabi tutulmuştur.

Olaylar, deneyimler, algılar veya durumlar gibi farklı şekillerde karşımıza çıkan bu olgularla günlük yaşantımızda farklı şekillerde karşılaşabiliriz. Ancak bu durum söz konusu olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla fenomenoloji günlük olarak sıklıkla karşılaştığımız, bize yabancı olmayan ancak tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için kullanılmakta ve uygun bir araştırma zemini oluşturmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 69). Örnek olarak mobbing konusunda yapılan çalışmalar da mobbing ile diğer değişkenlerle ilişkileri arasında örüntü kurulabilir. Fakat mobbingin çalışanlar için ne anlama geldiği, özel hayatlarını etkileyip etkilemediği, mobbingin sonuçları gibi sorular ancak fenomenolojik çalışmalarla yanıt bulabilir (Tekindal & Arsu, 2020, s. 157). Bu çalışma da cam tavanın mutfak çalışanları için ne anlama geldiği, cam tavan kavramına farklı bakış açılarının değerlendirilmesi gibi hususlar araştırma konusu olarak belirlendiği için fenomenolojik analiz yöntemi benimsenmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen sorular aşağıda sunulmuştur (Keskin & Kızılırmak, 2020, s. 1213):

“A-Demografik ve Kişisel Özelliklere İlişkin Sorular

- 1) Yaşınız
- 2) Cinsiyet
- 3) Eğitim düzeyiniz
- 4) Deneyim süresiniz
- 5) Mevcut pozisyonunuz

Profesyonel Mutfak Çalışanlarının Cam Tavan Sendromu Algıları ve Deneyimleri

6) Mevcut işyerinizin mutfak bölümündeki toplam personel sayısı kaçtır?

7) Mevcut işyerinizin mutfak bölümündeki cinsiyet dağılımı nasıldır ve görevleri nelerdir?

B- Çalışanların Cinsiyet Ayrımcılığı Algılamaları ve Sorunlarına Yönelik Sorular

1) Aşçılık mesleğini seçme nedeniniz?

2) Çalışma hayatınızla ilgili olarak ailenizden destek aldınız mı?

3) Medyada kadın aşçıların yeterli şekilde temsil edildiğini düşünüyor musunuz?

4) Toplumsal cinsiyet rollerinin mutfaktaki rolünü açıklayabilir misiniz?

5) Mutfak biriminde işe alım ve kariyer planlaması sürecinde cinsiyetin bir rolü var mıdır?

6) İşyerinizde kadın çalışan olarak karşılaştığınız zorluklar var mıdır? (Nelerdir?)

7) İşyerinizde cinsiyet kimliğinize özgü herhangi bir ayrımcılık veya taciz yaşadınız mı?"

8. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

8.1. Demografik ve Kişisel Özellikler

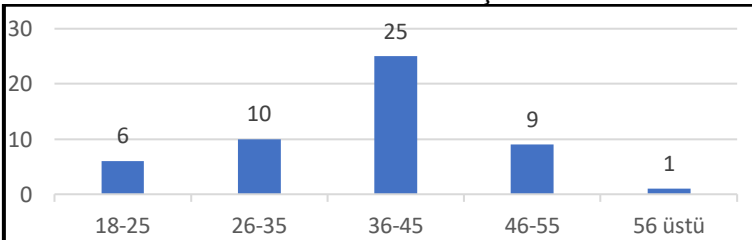
Araştırmanın bu aşamasında çalışanların demografik ve kişisel özelliklerini tespit etmek amacıyla sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların cevaplarına göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo:1 Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	49	96
Erkek	2	4
Toplam	51	100

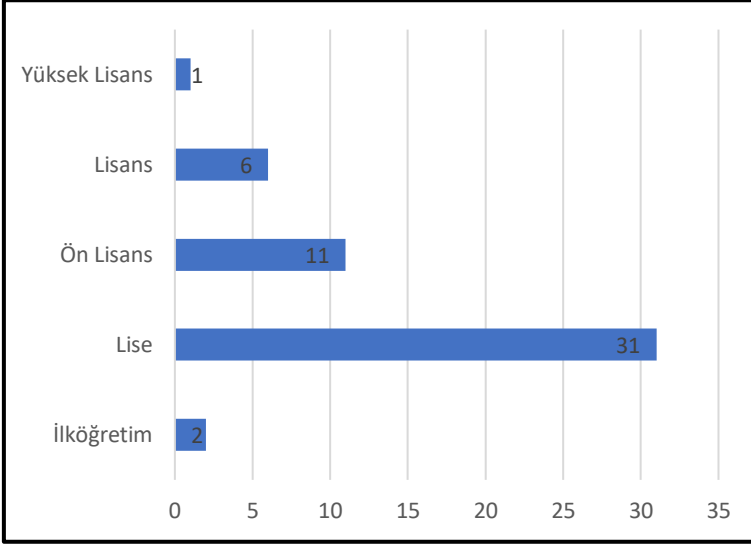
Çalışmaya 51 kişi katılmış, bunların %96'sı (49 kişi) kadın çalışan, %4'ü (2 kişi) erkek çalışandır.

Tablo:2 Katılımcıların Yaş Durumu



Çalışmaya yanıt veren 51 kişinin 6'sı 18-25 yaş aralığında, 10'u 26-35 yaş aralığında, 25'i 36-45 yaş aralığında, 9'u 46-55 yaş aralığında ve 1 kişi de 56 yaş üstü grupta yer almaktadır.

Tablo:3 Katılımcıların Eğitim Seviyesi



Katılımcıların eğitim seviyesi incelendiğinde %3,92'sinin ilköğretim, %60,78'inin lise, %21,57'sinin ön lisans, %11,76'sının lisans ve %1,96'sının yüksek lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo:4 Katılımcıların Deneyim Süresi

Deneyim Süresi	N	%
1-5	17	33,33
6-10	18	35,29
11-15	7	13,73
16 ve üstü	9	17,65
Toplam	51	100,00

Katılımcıların 17'si (%33,33) 1-5 yıl arası deneyim sahibi, 18'i (%35,29) 6-10 yıl arası deneyim sahibi, 7'si (%13,73) 11-15 yıl arası deneyim sahibi ve 9'u (%17,65) 16 yıl ve üstü deneyim sahibidir.

Tablo:5 Katılımcıların Mevcut Pozisyonları

Mutfaktaki Pozisyon	N	%
Aşçıbaşı/Chef	23	45,10
Aşçıbaşı Yardımcısı/Chef Yardımcısı (Sous Chef)	9	17,65
Bölüm Şefi	15	29,41
Bölüm Şefi Asistanı	3	5,88
Stajyer	1	1,96
TOPLAM	51	100,00

Araştırmaya katılım gösteren mutfak çalışanlarının Aşçıbaşı/Chef ünvanında olanların sayısı 23 (%45,10), Aşçıbaşı Yardımcısı/Chef Yardımcısı (Sous Chef) ünvanında olanların sayısı 9 (%17,65), Bölüm şefi ünvanında olanların mevcudu 15 (%29,41), bölüm şefi asistanı 3 (%5,88) ve 1 (%1,96) tane stajyer ünvanlı olduğu görülmüştür.

Tablo:6 Katılımcıların Çalıştığı Mutfaktaki Personel Sayıları

Mutfakta Çalışan Kişi Sayısı	N	%
1-10 kişi arası	35	68,63
11-20 kişi arası	8	15,69
21-30 kişi arası	4	7,84
31-40 kişi arası	2	3,92
41 kişi üstü	2	3,92
TOPLAM	51	100

Katılımcıların çalıştıkları mutfak büyüklükleri incelendiğinde 1-10 kişinin çalıştığı mutfaklarda çalışan katılımcı sayısının 35 kişi (% 68,63), 11-20 kişi büyüklüğündeki mutfaklarda çalışan katılımcıların 8 kişi (% 15,69), 21-30 kişi büyüklüğündeki mutfaklarda çalışan katılımcıların 4 kişi (% 7,84), 31-40 kişi büyüklüğündeki mutfaklarda çalışan katılımcıların 2 kişi (% 3,92) olduğu ve 2 kişinin (% 3,92) 41 kişiden büyük mutfaklarda çalışanlar olduğu görülmüştür.

Tablo:7 Katılımcıların Çalıştığı Mutfaklardaki Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet Dağılımı	N	%
Kadın Çalışan Sayısı Fazla	16	31,37
Erkek Çalışan Sayısı Fazla	24	47,06
Cinsiyet Eşitliği Olan Mutfaklar	11	21,57
TOPLAM	51	100

Katılımcıların 16 tanesi (% 31,37) kadın çalışanların sayıca fazla olduğu mutfaklarda çalıştıkları görülürken, 24 tanesinin (% 47,06) erkek ağırlıklı mutfaklarda çalıştıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların 11'inin (% 21,57) çalıştığı mutfaklarda ise cinsiyet dağılımı konusunda eşitlik söz konusudur.

8.2. Çalışanların Cinsiyet Ayrımcılığı Algılamaları ve Sorunlarına Yönelik Sorular

8.2.1. Aşçılık Mesleğini Seçme Nedeniniz Nedir?

Katılımcılara sorulan ilk soru “Aşçılık mesleğini seçme nedeniniz nedir?” sorusudur. 51 katılımcının, 45’ i mutfağı ve yemek yapmayı sevmesi şeklinde cevap verirken; 6’ sı aşçılığın aile mesleği olması ve mesleğin iş garantisinin olması şeklinde cevaplar vermiştir. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K9: “Akrabalarımın aynı sektörde olması, mesleği seçmemdeki en büyük etkendir.”

K15: “İnsanların hayalleri ve amaçları olmalı. Benim için hayallerin başladığı yer mutfaktır.”

K23: “Hem göze hem de damağa uygun lezzetler ortaya çıkarmak bana iyi geliyor.”

K25: “Bu mesleği seçme nedenim, her sektörün içinde bulunması yani iş garantisi olmasıdır.”

8.2.2. Çalışma hayatınızla ilgili olarak ailenizden destek aldınız mı?

Katılımcıların bu soruya verdiği cevaplar ‐aile desteği aldım” ve ‐aile desteği almadım” şeklinde gruplandırılmıştır. Cevaplar incelendiğinde, katılımcıların aldığı destek maddi destek ve manevi destek şeklinde de kategorize edilebilmektedir. Buna göre; 51 katılımcının %76,47’ si ailesinden maddi/manevi destek alırken, %23,53’ü ailesinden hiçbir destek alamamıştır.

Tablo:8 Katılımcıların Aile Desteęi

Aile Desteęi	N	%
Ailemden Destek Aldım	39	76,47
Ailemden Destek Almadım	12	23,53
Toplam	51	100,00

K9: ‐Ailemden çok destek aldım. Yoğun çalışma saatlerimde esnek davrandılar ve alacağım eğitimlerde her zaman maddi destek verdiler.”

K11: ‐Ne ailemden ne de başka birinden hiç destek almadım, aksine birçok kişi ‘Bırak ya sen ne anlarsın!’ gibi tabirler ile bezdirip yıldırma yoluna gittiler.”

8.2.3. Medyada kadın aşıçların yeterli şekilde temsil edildiğini düşünüyor musunuz?

Çalışmaya katılanlardan %85’ inden fazlası kadın aşıçların medyada yeterince temsil edilmediğini düşünürken, bu cevabı verenlerin birçoğu ‐kesinlikle hayır” şeklinde cevap vererek, cevabını kuvvetlendirmiştir.

Tablo:9 Kadın aşıçların medyada temsili

Medyada Kadın Aşıçlar Temsil Ediliyor mu?	N	%
Medyada Yeterli Temsil Ediliyor	7	13,73
Medyada Yeterli Temsil Edilmiyor	44	86,27
TOPLAM	51	100

Katılımcılardan bazılarının bu soruya verdiği cevaplar aşığıdaki gibidir:

K8: ‐İnsanlar ön yargısız olursa kadın aşıçların medyadan daha çok destek göreceğine inanıyorum.”

K16: ‐Temsil edilmiyor. Hatta kadın aşıçların önleri kapatılıyor.”

K18: ‐Kesinlikle temsil edildiğini düşünmüyorum.”

8.2.4. Toplumsal cinsiyet rollerinin mutfaktaki rolünü açıklayabilir misiniz?

Bu soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde, cevaplar 4 alt başlık altında toplanabilmektedir: Erkek egemen mutfak, kadın egemen mutfak, mutfakta kadın-erkek eşitliği ve kadına olan ön yargı.

K3: ‐Her yerde olduğu gibi mutfakta da maalesef ki erkek-kadın ayrımcılığı devam ediyor. Kadınlar her nedense kendilerini gösterebilmek ve karşısındaki üstlerine iyi olduklarını anlatabilmek adına daha fazla çalışmak durumunda kalıyor.”

K5: ‐Son zamanlarda mutfaklar bayan şeflere teslim ediliyor, ön yargı kırıldı artık.”

Profesyonel Mutfak Çalışanlarının Cam Tavan Sendromu Algıları ve Deneyimleri

K11: “Erkekler ağır çalışma koşullarında özgür ama kadının evi ve çocukları var. O nedenle ancak sezonluk işlerde çalışabiliyorlar, işlerinin devamlılığı yok. Başka şehirlere gidemiyorlar ve maalesef geri planda kalıyorlar.”

K15: “Aşçılık erkeklere özgü bir meslek gibi algılandığı için bazen biz kadın şeflerden erkek gibi davranmamız bekleniyor.”

K28: “Çalışma saatleri ve iş yoğunluğu yüzünden, aşçılığın kadınlar için evlenene kadar yapılacak bir meslek olduğunu düşünüyorlar.”

8.2.5. Mutfak biriminde işe alım ve kariyer planlaması sürecinde cinsiyetin bir rolü var mıdır?

Tablo:10 Kariyer planlaması sürecinde cinsiyetin rolü

İşe alım ve kariyer planlaması sürecinde cinsiyetin bir rolü var mıdır?	N	%
Evet	34	66,67
Hayır	17	33,33
TOPLAM	51	100

Araştırmaya katılanların %66,67 si işe alım ve kariyer planlaması sürecinde cinsiyetin rolü olduğunu düşünürken, %33,33' ü bu süreçte cinsiyetin rolünün olduğunu düşünmemektedir. Bu soruya verilen cevaplar;

K20: “Tabi ki var. Erkek aşçılar genelde ekibini erkek aşçılardan oluşturmakta. Kadın aşçıları bir sorun olarak gören şefler çoğunluktadır.”

K21: “Yaşadığım için evet diyorum. İşe alınırken mutfakta erkek personel önceliğimiz diye bir ifade kullanıldı.” şeklindedir.

8.2.6. İşyerinizde kadın çalışan olarak karşılaştığımız zorluklar var mıdır?

Katılımcıların verdiği cevaplar analiz edildiğinde, kadın çalışanların işyerlerinde karşılaştıkları zorluklar 3 alt başlık altında toplanabilmektedir. Bunlar: (1) Fiziksel şiddet (2) Psikolojik şiddet (3) Sözlü şiddet. Katılımcıların 9'u (%17,64) fiziksel şiddete, 19' u (%37,25) psikolojik şiddete, 3'ü ise sözlü şiddete maruz kalırken, 20 kişi (%39,21) ise işyerlerinde herhangi bir zorlukla karşılaşmadığını belirtmiştir. Katılımcıların “İşyerinizde kadın çalışan olarak karşılaştığımız zorluklar var mıdır?” sorusuna verdikleri cevaplardan birkaçı şu şekildedir:

K4: “Ben kendi iş yerimde çalıştığım için çalışma anlamında bir zorluk yaşamadım fakat yaşayan çok arkadaşım var. Gerek patronu ile gerek ustası ile birçok konuda zorluk yaşıyor. Maaşın ödenmemesinden tutunda, kadın olduğu için kötü davranılmasına kadar birçok olay yaşıyor.”

K11: “Erkekler arasında kesinlikle bir hiyerarşi var kadınlara karşı ve kadınların yapabileceğine çok inanılmıyor. Dayanıklılık söz konusu olduğunda erkekler seçiliyor. Ayrıca kadınlar doğum yaptığı ve zaman zaman ailevi sebeplerden dolayı işten izin aldığı için, iş yeri sahibi kadın çalışana yatırım yapmak istemiyor.”

K38: “Bence geçmiş yıllara göre daha bilinçlenmiş bir toplum söz konusu.”

K51: “Bence yoktur mutfağı seven her zorluğa katlanmalıdır.”

8.2.7. İşyerinizde cinsiyet kimliğinize özgü herhangi bir ayrımcılık veya taciz yaşadınız mı?

Katılımcıların verdiği cevaplara göre, 34 kişi çalıştıkları mutfaklarda herhangi bir ayrımcılık veya taciz yaşamazken, 17 kişi ise ayrımcılık veya taciz yaşadıklarını belirtmektedir. Ayrımcılık veya taciz yaşayanların birçoğu yalnızca “Evet ayrımcılık/taciz yaşadım” şeklinde cevap vermeyi tercih ettikleri için, bu soruda alt başlıklar belirlenememiştir.

Tablo:11 Ayrımcılık/Taciz

Ayrımcılık veya Taciz Yaşadınız mı?	N	%
Evet yaşadım	17	33,33
Hayır yaşamadım	34	66,67
TOPLAM	51	100

Sonuç ve Öneriler

Araştırmamız turizm sektöründe önemli bir paya sahip yiyecek içecek işletmelerinin mutfak bölümünde çalışanların cam tavan sendromu ile ilgili algılarının var olup olmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar değerlendirildiğinde, bu mesleği sevmeye nedenlerinin en başında mutfağı ve yemek yapmayı sevmesi olduğu görülürken, aile mesleği, maddi getiri, iş garantisi gibi zorunlu haller sebebiyle mesleğe yönelen kişi sayısı yalnızca %11’ de kalmıştır. Çalışmaya katılanların %96’ sının kadın olduğu göz önüne alınırsa, sosyal rollerinin meslek seçimlerini etkilediği sonucuna varılabilir.

Çalışmanın önemli soruları arasında olan, toplumsal cinsiyet rollerinin mutfağa etkisini temel alan 4. soruya verilen yanıtlara bakıldığında; katılımcıların %49’u mutfakların “erkek egemen” olduğunu ve %27’ si mutfaklarda kadınlara önyargılı bir tutum sergilendiğini düşünmektedir. Yalnızca %9’ u mutfakların “kadın egemen” olduğunu savunurken, mutfaklarda kadın-erkek eşitliğinin olduğunu düşünenlerin sayısı %5’ e bile ulaşamamış ve %11’lik bir kısım ise çekimser kalmıştır. Bu durumun sebebinin “Cam Tavan” etkisi olduğu görülmektedir. Daha işe alım sürecinde başlayan bu tutumun nedenlerinden birisi mutfak işlerinde kadının “güçsüz” olacağının düşünülmesi, bir diğeri de toplumsal rollerinin mesleğinin önüne geçeceğinin düşünülmesi olabilmektedir. Söz konusu sebeplerle kadınlar mutfak ekiplerine dâhil edilmemekte ve mutfak yapısı erkek egemen bir hal almaktadır. Bu soruyla bağlantılı olarak, toplumsal cinsiyet rollerinin kariyer planlamasına ve işe alıma etkisine bakılacak olursa, yüksek oranda katılımcı etkisinin var olduğunu düşünmektedir. Ayrıca işyerinde taciz yaşayanlar (%33) genellikle sözlü ve psikolojik şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Erkek egemen bir çalışma sahasında olan kadınlar, erkeklerin argo konuşmasından, kendilerini küçümser tavırlarından ve tutucu bakış açılarından şikâyet etmekte ve bu durumun motivasyonlarını düşürdüğünden söz etmektedirler.

Profesyonel Mutfak Çalışanlarının Cam Tavan Sendromu Algıları ve Deneyimleri

Araştırma sorularına verilen cevaplar toplu olarak değerlendirildiğinde, profesyonel mutfaklarda çalışan kadınlar üzerinde “Cam Tavan” etkisinin olduğu görülmektedir.

Konuya yönelik önerilerimiz;

- Cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldıracak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Kadınlar, toplumun kendilerine yüklemiş olduğu rollerin yanında kendi hedeflerini gerçekleştirmek için kararlı olmalıdır.
- İşverenler, işe alım sürecinde kadınlara pozitif ayrımcılık yapmalı ve sektörde kadına destek olmalıdır.
- Kadın çalışanların üst pozisyonlara gelmesi için destek verilmelidir.
- Çok sayıda kadın çalışan işini kaybetmemek adına, annelik isteğini ertelememektedir. Bu durumun yaşanmaması için, özel sektörde hamilelik/doğum izni konularında düzenlemeler yapılmalı, gerekirse işverene yaptırım uygulanmalıdır.

- Erkek çalışanlar, çalıştıkları ortamda kadınlarında olduğunu unutmamalı ve özellikle konuşmalarına dikkat etmelidir.

Sözü edilen öneriler dikkate alınıp geliştirildiği takdirde profesyonel mutfaklarda çalışan ve kariyer basamaklarının üst sıralarına yükselen kadın sayısı çoğalacak ve böylelikle “Cam Tavan” etkisi giderilebilecektir.

KAYNAKÇA

AKMAN, S., & Erbil, K. (2018). Modern Yaşamın Sanayi Devrimi İle Birlikte Mutfakta Kadına Etkileri. *ASOS Journal-The Journal of Academic Social Science*(86), 284-292.

ALDAN, A., & Öztürk, S. (2020). Kadın İşgücüne Katılımında Artışın Belirleyicileri: Kuşak Etkisinin Ayrıştırılması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 21(2), 141-156.

AŞKIN, E. Ö. (2015). Kadınların İşgücü Piyasasındaki Konumlarını Etkileyen Faktörler. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 43-66.

AYDAĞ, P. (2012). Turizm sektöründe cam tavan sendromu: Adana ve Hatay illerindeki 4-5 yıldızlı konaklama işletmeleri ve IATA üyesi seyahat acentaları üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hatay.

BARUTÇUGİL, İ. (2002). *İş Hayatında Kadın Yönetici*. İstanbul: Kariyer Yayınları.

BOZDOĞAN, A. C. (2020). Cam Tavan Sendromunun Örgütsel Bağlılığa Olan Etkisi Ve Bir Uygulama. *Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. Şanlıurfa.

- COTTER, D., Hermsen, J., Ovadia, S., & Vanneman, R. (2001). The glass ceiling effect. *Social Forces* 80(2), 666-681. *Social Forces*, 666-681.
- ÇELİK, M., & Şahingöz, A. (2018). İş Yaşamında Cinsiyet Ayrımcılığı: Kadın Aşçılar Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 370-383.
- DAĞAŞAN, G. (2017, Temmuz). Otel Mutfaklarına Gire(meye)n Kadınlar. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gastronomi ve Mutfak Sanatları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. Mersin.
- DEDEOĞLU, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum*(2), 41-54.
- DİKER, O., Taşpınar, O., & Soylu, Y. (2017). İstanbul/Beyoğlu-Taksim Bölgesindeki 4-5 Yıldızlı Otel Mutfak Personelinin Çelişki Duygulu Cinsiyetçilik Düzeyleri İle Kadın Çalışanlara Yönelik Tutumları İlişkisinin İncelenmesi. *Journal of Life Economics*, 4(4), 125-142.
- DREHER, G. F. (2003). Breaking the Glass Ceiling: The Effects of Sex Ratios and Work-Life Programs on Female Leadership at the Top. *Human Relations*, 56(5), 541-562. doi:10.1177/0018726703056005002
- DRUCKMAN, C. (2010). Why Are There No Great Women Chef's? *Gastronomica*, 10(1), 24-31.
- ECEVİT, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 83-88.
- GARRİGOS, J. A., Haddaji, M., & Segovia, P. G. (2020). Gender Discrimination in Haute Cuisine: A Systematic Literature and Media Analysis. *International Journal of Hospitality Management*(89). doi:10.1016/j.ijhm.2020.102569
- Geertzen, S. (2017). The Road to Equality- What are the factors that influence the glass ceiling in the private sector in Lima, Peru? *Master thesis in International Public Management and Policy*. Rotterdam, Hollanda: Erasmus University Rotterdam.
- GÜNDEN, Y. (2011). Konaklama İşletmelerinde Çalışan Kadın Yöneticilerin Karşılaştıkları Cam Tavan Engelleri Ve Muğla Örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. Muğla.
- HARRİS, D. A., & Giuffre, P. (2010). "The Price You Pay": How Female Professional Chefs Negotiate Work and Family. *Gender Issues*(27), 27-52.

Profesyonel Mutfak Çalışanlarının Cam Tavan Sendromu Algıları ve Deneyimleri

- HYMOWITZ, C., & Schellhardt, T. (1986). The Glass Ceiling: Why Women Can't Seem to Break the Invisible Barrier that Blocks them from the Top Jobs. *The Wall Street Journal*, 1573-1592.
- İNCE, Ş. (2016). Şeflerin Savaşı: Profesyonel Mutfaklarda Erkek ve Kadın Şefler. *Moment Dergisi*, 3(2), 409-435.
- İPÇİOĞLU, İ., Eğilmez, Ö., & Şen, H. (2018). Cam Tavan Sendromu: İnsan Kaynakları Yöneticileri Bağlamında Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(25), 686-709.
- JACKSON, J., & O'Callaghan, E. (2009). What do we know about Glass Ceiling Effects? A Taxonomy and Critical Review to Inform Higher Education Research. *Research Higher Education*, 50, 460-482.
- JAHANGİROV, N. (2012). Kültürel Bir Değişken Olarak Güç Mesafesi Ve Cam Tavan Engeli Arasındaki İlişkiler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dış Ticaret Eğitimi Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KARA, B. (2015, Aralık). Kadınların üst düzey yönetici olmalarını engelleyen "Cam Tavan Sendromu"na ilişkin eğitim yöneticilerinin görüşleri. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Politikası ABD, Eğitim Yönetimi ve Teftişi Programı Yüksek Lisans Tezi.
- KARAKILIÇ, N. Y. (2019). Evaluation of Glass Ceiling Syndrome in Terms of Gender Discrimination Perception. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 214-233.
- KESKİN, E., & Kızılırmak, İ. (2020). Mutfak Departmanında Çalışan Kadınlar: Cinsiyet Ayrımcılığı Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(69), 1210-1218.
- KIZILDAĞ, D. (2018). Yönetimde Kadın Sorunsalı. *Yönetim Araştırması Dergisi, Çalışma Ahlakı Özel Sayısı*, 14(1-2), 48-69.
- KOZAK, M. (2017). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- KURNAZ, A., Kurtuluş, S. S., & Kılıç, B. (2018). Evaluation of Women Chefs in Professional Kitchens. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3), 119-132.

- LOCKWOOD, N. (2004). The Glass Ceiling: Domestic and International Perspectives. *Human Resource Magazine Research Quarterly*, 1-10.
- MARTİN, G. (2009). *Glass Ceiling*. 28.03.2021 tarihinde <https://glassceiling.info/about-glass-ceiling-info/> adresinden alındı
- MİZRAHİ, R., & Aracı, H. (2010). Kadın Yöneticiler Ve Cam Tavan Sendromu Üzerine Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 149-156.
- MOORE, D. (1995). Role Conflict: Not Only for Women? A Comparative Analysis of 5 Nations. *International Journal of Comparative Sociology*, 36(1), 17-35.
- PARLAKTUNA, İ. (2010). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 10(4), 1217-1230.
- PehlİVAN, İ. (1995). *YÖNETİMDE STRES KAYNAKLARI*. ANKARA: PEGEM.
- POWELL, G., & Butterfield, A. (1994). Investigating The ‘‘Glass Ceiling’’ Phenomenon: An Empirical Study of Actual Promotions to Top Management. *The Academy of Management Journal*, 37(1), 68-86.
- SEZEN, B. (2008). Örgütlerde kadın çalışanların karşılaştıkları cam tavan engeli: orta ve büyük ölçekli otel işletmelerinde bir araştırma. *Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale.
- ŞEN, H. (2017). Cam tavan sendromuna yol açan faktörler ve çıkış yollarının incelenmesi: insan kaynakları yöneticileri bağlamında bir araştırma. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bilecik.
- T.C. Başbakanlık. (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. 01.04.2021 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/6314/toplumsal-cinsiyet-e%C5%9Fitli%C4%9Fi-ulusal-eylem-plan%C4%B1-2008-2013.pdf> adresinden alındı
- TAŞKIN, E., & Çetin, A. (2012). Kadın Yöneticilerin Cam Tavan Algısının Cam Tavanı Aşma Stratejilerine Etkisi: Bursa Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(33), 19-34.

Profesyonel Mutfak Çalışanlarının Cam Tavan Sendromu Algıları ve Deneyimleri

- TEKİNDAL, M., & Arsu, Ş. U. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 153-182.
- TELLİ, B. (2020, Mayıs). Katılım Bankalarında Çalışan Kadın Personellerin Cam Tavan Algılarının Belirlenmesi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Finans Ve Katılım Bankacılığı Anabilim Dalı Uluslararası Finans Ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- TÜMÜKLÜ, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 543-559.
- UNDP. (2018). *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri*. Ankara: UNDP Türkiye. 30.03.2021 tarihinde <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> adresinden alındı
- ÜZMEZ, S. (2015). *Milliyet*. 15.04.2021 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/cadde/sureyya-uzmez/kadin-ascilarin-yukselisi-2050038> adresinden alındı
- YILDIRIM, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ, İ., & Akay, E. (2020). Gastronomi Sektöründe Kadınların Durumunun Değerlendirilmesi. *International Journal of Social and Economic Sciences-IJSES*, 10(2), 81-86.

HİSAR ŞAİRLERİNDEN NEVZAT YALÇIN ŞİİRİNDE ÖN PLANA ÇIKAN UNSURLAR

FEATURED ELEMENTS IN THE POET OF NEVZAT YALÇIN FROM HISAR POETS

ПРИМЕЧАНИЕ ЭЛЕМЕНТЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ПОЭТА НЕВЗАТА ЯЛЧИНА ИЗ ХИСАРСКИХ ПОЭТОВ

Ahmet KARAKUŞ*

ÖZ

Yeni Türk şiiri sahasında birçok edebiyat topluluğunun yer aldığı bilinmektedir. Bunlardan biri de Hisar adlı dergi etrafında toplanan ve daha çok Mehmet Çınarlı ile anılan edebiyat topluluğudur. Bu topluluğun içinde yer alan şairlerden biri de Nevzat Yalçın'dır. Kıbrıslı bir şair olan Nevzat Yalçın Ankara'da Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde eğitim görmüş ve A' Sokağı ile Güneş ve Adam adlı şiir kitapları bulunan bir Hisar şairidir. Bu Hisar şairinin şiirlerinin toplu okunması yapıldığında bazı öğelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu öğeler ise bu çalışmada "Bazı Renklerin Ön Palana Çıkarılması", "Yabancı Yerler ve Sevgiliye Hasret", "Gelenek", "Siyaset ve Eleştiri", "Batıyı Kötüleme", "Mitoloji", "Halk Arasındaki Bazı Kullanımlar", "Dilbilgisi Hataları", "El Kullanımının Belirginliği" şeklinde dokuz başlıkta incelenmiştir. Nevzat Yalçın şiirine bakıldığı zaman birçok konuda şairin şiirler yazdığı görülmektedir. Bu şiirlerin tahlilinin yapılabilmesi için ise okuyucuda belli bir bilgi birikiminin ve döneminin medyasından haberdar olması gerekmektedir. Şairin şiirinde özellikle mavi ve sarı belirgin renkler olup, yurtdışındaki sevgiliye özlem de dikkat çekmektedir. Geleneğin birçok şair tarafından eleştirildiği bir zamanda eskiyi yansıtan şiirlerinin olduğu da görülmektedir. Ayrıca şairin Türk siyasilerden bazılarına ve Batı'ya karşı eleştirel bir tavırla bazı şiirleri kaleme aldığı yer almaktadır. Şairin şiirinin bir başka teması ise mitolojidir. Nevzat Yalçın'ın halk arasında kullanılan ifadeleri de yadsımadığı bir başka husustur. Yalçın şiirinde belirgin bir unsur da dilbilgisel unsurlardır. El uzvunun işlenmesi ise şairin şiirlerinde dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk şiiri, Topluluk, Hisar, Nevzat Yalçın, Belirgin unsurlar.

ABSTRACT

There are many literary societies in the field of New Turkish poetry. One of them is the literate community gathered around the magazine called Hisar, which is more commonly

* ORCID: [0000-0002-8102-3516](https://orcid.org/0000-0002-8102-3516) Dr. Atatürk Üniversitesi, ATA-TÖMER, ahmet.karakus@atauni.edu.tr

Hisar Şairlerinden Nevzat Yalçın Şiirinde Ön Plana Çıkan Unsurlar

remarkable for Mehmet Çınarlı. Nevzat Yalçın is a Cypriot poet and belongs to this group. He is a Hisar poet who studied Turkish Language and Literature in Ankara and has poetry books called "A' Street" and "Sun and Man." When the poems of this Hisar poet are read collectively, it is seen that some elements come to the fore. These elements are "Highlighting Some Colors," "Foreign Places and Longing for Lover," "Tradition," "Politics and Criticism," "Detracting the West," "Mythology," "Some Common Uses among the Community," "Grammar Errors," and "Prominence of Hand Use" were examined under nine headings in this study. When Nevzat Yalçın's poetry is examined, it is seen that the poet wrote poems on numerous subjects. In order to be able to analyze these poems, the reader must have a certain knowledge and be aware of the media of the period. In the poet's poetry, especially blue and yellow are prominent colors drawing attention to the longing for a lover abroad. It is also seen that there are poems reflecting the past at a time when the tradition is criticized by many poets. It is also stated that the poet wrote some poems with a critical attitude towards some of the Turkish politicians and the West. Another theme of the poet's poetry is mythology. Another point is that Nevzat Yalçın does not deny the expressions used among the people. Another prominent element in Yalçın's poetry is grammatical elements. The processing of the hand limb draws attention to the poet's poems.

Keywords: New Turkish poetry, Community, Hisar, Nevzat Yalçın, Distinctive Elements.

АННОТАЦИЯ

Известно, что существует множество литературных обществ в области новотурецкой поэзии. Одним из них является литературное сообщество, собравшееся вокруг журнала "Хисар" и чаще именуемое как "Мехмет Чынарлы". Одним из поэтов этой группы является Невзат Ялчин. Невзат Ялчин, кипрский поэт, хисарский поэт, изучавший турецкий язык и литературу в Анкаре, имеет сборники стихов под названием "Улица А" и "Солнце и человек". При коллективном чтении стихов данного хисарского поэта, некоторые элементы выходят на первый план. В нижеследующем исследовании рассматриваются указанные элементы в девяти заглавиях: "определение некоторых цветов", "чужие места и тоска по любовнику", "традиция", "политика и критика", "отрицание запада", "мифология", "некоторое определения среди людей", "грамматические ошибки" и "правильное использования терминов при обозначении человеческой руки".

При изучении поэзии Невзата Ялчина видно, что поэт писал стихи на многие темы. Чтобы иметь возможность анализировать эти стихи, читатель должен иметь определенные знания и быть в курсе средств массовой информации того периода. В поэзии поэта особенно выделяются синие и желтые цвета, а также привлекает внимание тоска по возлюбленной за границей. Также видно, что есть стихи, отражающие прошлое в то время, когда традиция подвергается критике со стороны многих поэтов. Утверждается также, что поэт написал несколько стихов с критическим отношением к некоторым турецким политикам и западу. Еще одной темой поэзии поэта является мифология. Ещё один момент, который Невзат Ялчин не отрицает, - это выражения, используемые в народе. Одним важным элементом поэзии Ялчина являются грамматические элементы. В стихах поэта обращает на себя внимание такой символ, как человеческая рука.

Ключевые слова: Новая турецкая поэзия, Община, Хисар, Невзат Ялчин, Отличительные элементы

1. GİRİŞ

Türk edebiyatında Tanzimat nesli, Servet-i Fünûn topluluğu, Fecr-i Âti grubu, Beş Hececiler, Yedi Meşaleciler, I. Yeni (Garip Hareketi), Maviciler, II. Yeni gibi birçok edebiyat topluluğundan bahsetmek mümkündür. Bu topluluklar arasında Hisar'ı da saymak gerekecektir. “Cumhuriyet devri Türk edebiyatının üçüncü, Ankara'nın ise ilk edebiyat topluluğu Hisarcılar, birbiriyle Ankara'da tanışılar” (Emiroğlu, 2011, s. 173). Ankara'nın gerek Cumhuriyet'in hemen sonrasında gerekse de bugün yeni Türk edebiyatı için önemli bir şehir olduğu bilinmektedir. Edebiyat toplulukları için İstanbul her zaman ön planda olsa da Ankara'nın yeri de yadsınamayacak bir gerçektir. Ankara'nın önemli şiiir topluluğuna ait olan ve

16 Mart 1950 tarihinde çıkmaya başlayan derginin Ocak 1957'de yayımına ara verilmiş, 1964 yılı başında yeniden çıkmaya başlayıp 1980 yılı sonuna kadar devam etmiştir. Kurucuları arasında Mûnis Faik Ozansoy, İlhan Geçer, Mehmet Çınarlı, Gültekin Sâmanoğlu, Mustafa Necati Karaer, Yahya Benekay, Fikret Sezgin, Hasan İzzet Arolat ve Osman Fehmi Özçelik bulunmakla beraber yönetimi Mehmet Çınarlı'nın üzerinde kalmış ve dergi fiilen onun tarafından çıkarılmıştır (Çınarlı, 1998, s. 127).

Bilindiği üzere Hisar topluluğu denilince ilk akla gelen şair Mehmet Çınarlı'dır. Çınarlı ile beraber birçok şairin şiirlerinin yayımlandığı Hisar'ın şairlerinden bir diğeri ise Nevzat Yalçın'dır. Kıbrıs'ın süreli yayınlarında şiir yazan, bir zaman sonra ise tanınan Nevzat Yalçın, üniversite için gittiği Ankara'da Hisar'la anılmaya başlar ve ünü de artar (Türk, 2017, s. 53).

Nevzat Yalçın'ın A' Sokağı ile Güneş ve Adam adlı iki adet şiir kitabı bulunmaktadır. Bu çalışmada bu iki şiir kitabında bulunan şiirlerde yer alan ve belirgin olarak görülen tematik hususlar verilmeye çalışılacaktır.

2. NEVZAT YALÇIN ŞİİRİNDE ÖN PLANA ÇIKAN UNSURLAR

2.1. Bazı Renklerin Ön Palana Çıkarılması

Nevzat Yalçın şiirlerinde özellikle mavi ve sarı yoğunlukta olmak üzere beyaz, pempe, siyah renklerinin bariz olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu renklerin kullanılmasının altında yatan sebepleri ortaya çıkarmak için renklerin anlamlarına bakmak gereklidir. Mavi renk barış ve huzuru çağrıştırdığı gibi fiziksel ve zihinsel açıdan rahatlamayı da sağlayan bir renktir. Mavi renk, stresi azaltmasının yanında rahatlama, düzen ve sakinlik hislerini de meydana getirir. Mavi renginin üzerinde yattığımızda sakinlik duygusu verdiği gibi bulutsuz açık mavi bir gökyüzüne baktığımızda da aynı duyguyu hissederiz (Bozdemir, 2014, s. 69). Burada verildiği gibi birçok kişinin rahatlamaya duygusu hissetmek için gökyüzüne baktığı, ayrıca denizi seyrettiği bilinmektedir. Çünkü gökyüzünün ve denizin sonsuzluğu kişiyi uçsuz bucaksız bir ruhî yoğunluğa doğru götürdüğü hissini uyandırmaktadır. Yalçın'ın kullandığı en bariz iki renkten biri olan “Sarı, hayatı coşkulandırma konusunda en iyi renktir ve güven ve iyimserliği uyarmaktadır” (Bozdemir, 2014, s. 98). Ayrıca sarının bir liderlik rengi olduğu da ifade edilmektedir (Ann, 2002, s. 192). Bu ifadeler ise sarı rengin olumlu özelliklerinin ve rahatlatıcı bir yönünün olduğunu vermektedir. Yalçın'ın belirgin bir şekilde kullandığı renklerden bir diğeri

Hisar Şairlerinden Nevzat Yalçın Şiirinde Ön Plana Çıkan Unsurlar

olan “Beyaz rengin anlamı; saflık, masumiyet, bütünlük ve tamamlamadır. Beyaz en tamamlayıcı ve en saf renktir, mükemmeliyetin rengidir. Renklerin psikolojisi açısından incelediğimizde beyaz yeni başlangıçların, temizlemenin rengidir ve bu sebepten dolayı konuşmaya yöneltir” (Bozdemir, 2014, s. 103, 104). Bilindiği üzere sağlıkçıların beyaz önlük giymelerinin sebebi olarak hastayı rahatlatma ve gelinlerin beyaz giymelerinin sebebini ise Bozdemir’in verdiği gibi “saflık ve masumiyete” bağlamak çokça ifade edilmiş bir husustur. Şairin kullandığı renklerden biri de pembedir. Birçok toplumunda kadınlara has bir renk olarak kabul edilen, kız çocuğunun temsili olarak görülen bu rengin naifliği vermesinin yanında “pembe sezgisel ve anlayışlıdır. Empati ve hassasiyetiyle birleşen kibarlığı ve sevecenliği gösterir. Renk psikolojisi açısından bakıldığında pembe umudun işaretidir. Sıcaklık ilhamı veren, duyguları rahatlatan her şeyin tamam olduğu duygusunu veren olumlu bir renktir” (Bozdemir, 2014, s. 129). Ele alınan bu renklerin ortak özellikleri görüldüğü üzere olumlu unsurları barındırmaları, kişiyi rahatlatmaları, bireye pozitif duygular yüklemeleridir. Nevzat Yalçın’ın şiirlerinin toplu okunması sonucunda siyah rengin de çokça kullanıldığı görülecektir. Siyah renk denildiği zaman yas törenleri akla gelmektedir. Bu törenlerde insanlar siyah renge bürünmektedirler. Bu husus, hemen insanların siyaha olumsuz bir anlam yüklediğini göstermektedir. Ayrıca Batı’nın siyah insanı sömürmesini de birçok şiirinde ele alan Yalçın için siyah rengin olumsuzluğunu veren bir hususun da bu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü “İngiltere’deyken siyahiler, Almanya’dayken de ekonomik durumu iyi olmayanlar, bir şekilde toplumların içinde ötekileştirilme kaderine maruz bırakılanlar, şairin daha çok ilgisini çekmiştir” (Türk, 2017, s. 41). Ayrıca Hatem Türk’ün belirttiği şu husus da şair için siyah rengin ne anlama geldiğini açıklamak için gayet önemli bir bilgidir: “Eşi Gerhild’in anlattığına göre Nevzat Yalçın’ın yaşamında iki korkusu vardır. Birincisi birilerinin kendisini öldürmeye çalışması, diğeri de belki buna bağlı olarak karanlık bir ortamdır” (Türk, 2017, s. 44). Burada geçen iki husus yani ölüm ve karanlık unsurları, ikisi de siyahı yani olumsuzluğu, huzursuzluğu, rahatsızlığı vermektedir. Zaten “siyahın çok fazla kullanılması, depresyona ve ruh hâli değişikliğine sebep olabilir; olumsuz bir ortam yaratabilir” (Bozdemir, 2014, s. 108). Ayrıca soğukluk, depresyon, kötümserlik... gibi hususların da siyahın olumsuz özelliklerinden (Bozdemir, 2014, s. 109) olması, bunun yanında gecenin korkutuculuğunun insana verdiği ürperti de dikkate alındığında bu rengin şair tarafından da hangi manada kullanıldığını açığa çıkarmaktadır.

Renkler hususunda yapılan bu yorumlar, şairin bazı şiirlerinde anlaşılmalıdır. Bu şiirlerinden biri *Vazo – Kadın*’dır.

“Vazom, paramparça, pul pul olmuşsun

Başak sarısı, deniz mâvisi darmadağın.

Zarar yok, hele bir dur, hele bir gör:

Tanrı’nın mevsim mevsim yaptığını,

Hoyrat ellerin döktüğünü, kırdığını” (Yalçın, 1969, s. 14)

Özellikle beşliğin ikinci mısraı bereketin çağrıştırdığı sarıyı verdiği gibi insanların bakarak rahatladığı denizle ise mavinin yaydığı huzuru vermektedir.

Ayrıca dördüncü mısra ise bir başka hususu vermektedir. Bu mısrada bazı mevsimlerin -sonbahar ve kışın- Tanrı tarafından tarumar edildiği zamanlar olduğunun vurgulanmasıyla Tanrı'ya bir sitem olarak okunabildiği gibi sarı ile temsil edilen sonbaharın huzursuzluk verdiği de akla gelmektedir. Ancak huzurun sembolü beyazın ise kışla özdeşleşmiş olması ise renk ve psikoloji bağlamında bir zıtlık oluşturmaktadır. *Aşka Prelüd* adlı şiirde de sarı ve mavi renkler ön plana çıkmaktadır:

“Bir buğday tarlasında yürümek kış ortası
Temmuz güneşinde yanarak bir Ocak günü.
Som başaklarla oynayan rüzgâr
Ve tel tel ürperen buğday tarlası.
Mâviliklerde çırpınan bir kuş
ki kalbim...” (Yalçın, 1969, s. 15)

Mavi Bahar şiirinde de yine mavi ve sarı renkler ele alınmıştır. Nevzat Yalçın şiirinde renkler dikkate alındığında birçok renk belirgin olsa da mavi ve sarı en bariz olanlarıdır ki mavi renk Attila İlhan (örnek olarak bk. İlhan, 2003, s.46), Gülten Akın (örnek olarak bk. Akın, 2004, s. 27) gibi birçok şairde de yer almaktadır.

Batı'da güzelliğin sembolü daha çok mavi göz ve sarı saç olarak görülmektedir. *Mavi Bahar*'da renkler güzel bir kadının göz ve saç rengi olarak şiire yansımıştır:

“Nedense, bahar deyince hep aklıma
Sarışın, mâvi gözlü bir kadın gelir.
Bu tutku mâvi'ye, bir de sarı'ya
Yemyeşil baharı bile mâvi gösterir.” (Yalçın, 1969, s. 5)

Şiirde görüldüğü üzere yeşil renk de -pekiştirilerek- kullanılsa da mavi ve sarının şiirlerdeki belirginliği diğer renklerde daha azdır.

Renk, Nevzat Yalçın'ın şiirlerinde önemli bir unsurdur. A' Sokağı'nın ilk şiiri olan “Mavi Bahar,” baştan sona renk çerçevesi olarak düzenlenmiştir. İki dörtlükten oluşan şiirde renkler sekiz kez tekrar edilir. Bu kelimeler, “mavi”, “sarışın”, “sarı”, “yemyeşil”dir. Bunun yanında renk amacıyla kullanılan “bahar”, “deniz”, “hasat zamanı”, “nisan” gibi kelimeler de şairin renk unsurlarını ne derece önemseydiğini göstermektedir (Türk, 2017, s. 146).

2.2. Yabancı Yerler ve Sevgiliye Hasret

Nevzat Yalçın'ın *A' Sokağı* adlı şiir kitabının ilk şiirlerinde bu husus işlenmektedir. İlk etapta bu şiirler yurt dışında, çok uzaklarda, Kopenhag'da, Tokyo'da, Hong Kong'da bir yabancı sevgilinin olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Ancak Hatem Türk'ün -Mehmet Çınarlı'nın söylediğine göre- Yalçın'ın, *A' Sokağı*'ndaki ilk şiirlerini hostes olan sevgilisine yazdığını ifadesi (Türk, 2017, s. 113) şiirlerdeki kadının kim olduğunu verdiği gibi bu kadının ülkeden ülkeye giden bir gezgin olmadığını, işi gereği yurtdışına çıkan bir sevgili olduğunu da vermektedir. Bu şiirlerden biri *Kart Postal*'dır. Kartlar daha çok bayramlarda ve yılbaşlarında tanıdıklara gönderilen ve bir iki cümleyle temennilerin yazıldığı ve simli olarak tasarlanan ve kadınlara özgülü olanlarının da bulunduğu bir başka iletişim

Hisar Şairlerinden Nevzat Yalçın Şiirinde Ön Plana Çıkan Unsurlar

aracıydı. Ancak bugün bu vasıtaların yerini cep telefonları ve e-postalar almaktadır. Nevzat Yalçın'ın şiir kitabının basım tarihi dikkate alındığında o günün şartlarında kart postalın öneminin devam ettiği görülecektir. *Kart Postal* şiirinde şehrin coğrafi tasviri yapıldığı gibi bir olumsuzlama da görülmektedir:

“Bir kart postal gelir Kopenhag’dan... bir yüzünde
Rıhtım boyunca mavnalar ve bir köprü.
Ebemkuşağı evler, otomobiller, göğe karşı
Ve kurşun askerler gibi insanlar Kopenhag’da.

Ne mavnalar kımıldar hafiften, ne bulutlar.” (Yalçın, 1969, s. 7)

Bir Kuzey Avrupa ülkesi olan Danimarka'nın başkenti Kopenhag'ta görülen sevgilinin işlendiği *Kart Postal*'da geçen “kurşun askerler” Danimarkalı yazar Hans Christian Andersen'in *Kurşun Asker* adlı eserini akla getirmektedir. Şiirin devamında ise sevgili Tokyo'ya uçmaktadır:

“Kart postal gelir Kopenhag’dan... arkasında
Haberler var: <<Tokyo'ya uçmak için alandayım>>
<< Hava fecî soğuk, fecî pahalı Danimarka>>

<<Böyleyse Japonya, üç güne kalmaz, dönerim...>> (Yalçın, 1969, s. 8)

Şehrin coğrafi ve ekonomik durumu olumsuzlanarak ya da bahane edilerek aslında sevgilinin dönüşü istenmektedir. Şair doğrudan bu isteğini söyleyememekte, sevgilinin ağzından şehrin kötülenmesi ön plana çıkarılarak sevgiliye duyulan özlemi verilmekte ve onun geri dönmesi istenmektedir. Zaten son mısra bu durumu açıkça göstermektedir:

“Dön sevgilim, dön, ateş pahasıymış orda her şey!” (Yalçın, 1969, s. 8)

Bir başka şiir olan *Uğurlar Olsun*'da da sevgilinin uzak ülkelere gidişi şairi üzmemekte, şair hasret içinde onu özlemekte, yine sevgilinin geri dönüşü hararetle istenmektedir:

“Kıvrak damlarıdır Hong Kong'un
Ve Buda'nın kutsal tapınağıdır seni çeken...

...

Kimonosu, yer yatağı, çayı Tokyo'nun
Ve sedef yelpazeler ardında çekik gözler,” (Yalçın, 1969, s. 9)

Bu mısralarda sevgilinin gittiği yerler verilirken,

“Ohayo, ogenki desu ka?.. Garip sözler!” (Yalçın, 1969, s. 9)

mısraında ise Japonca olduğu anlaşılan ifadeye “Garip sözler” denmesi şairin uzakları yadırgamasını, aslında bu yadırgamanın altında sevgilinin şairi yalnız bırakması, uzaklarda olması yatmaktadır. Zaten şiirin,

“Kaybolmasın sakın dönüş biletin.” (Yalçın, 1969, s. 10)

mısraında şairin bir an önce sevgilisinin dönüşünü istediği, içindeki hasretin ne denli yoğun olduğu görülmektedir. “*Bilir misin?*” şiirinin,

“Gel artık, hangi paralelindeysen yeryüzünün

...

Hele bir gel... sensizlik ölürcesine

Ne demektir, bilir misin?” (Yalçın, 1969, s. 12)

mısralarında da şair tarafından âdeta inlercesine sevgiliden dönmesi istenmektedir. Şiirin,

“Bütün merkezlerinde beynimin, tel tel,
Rüzgârda sallanır, durur telgraf direkleri.” (Yalçın, 1969, s. 12)

mısraları ise âşığın hasretini, uzakların meydana getirdiği özlemi, yabancı ülkelerdeki sevgilinin ayrılığının verdiği ızdırabı göstermektedir.

2.3. Gelenek

Türk edebiyatının Cumhuriyet sonrasında oluşan topluluklarından bazıları geleneği yadsırken bazıları ise geleneğe şiirlerinin içinde yer vermişlerdir. Gelenek denilince ise belki de ilk akla gelen şair Yahya Kemal'dir. Beyatlı'nın hemen akla gelmesinin sebebi ise modern Türkiye'nin bir ferdi ve Cumhuriyet dönemi idaresinin 1926'da Varşova'ya, 1929'da Madrid'e, 1931'de Lizbon'a orta elçi olarak, 1947'de ise Pakistan'a büyükelçi olarak gönderdiği (Okay, 1992, s. 36) yeni Türkiye'nin bir nesli olmasıdır. Yeni rejimin bir ferdi olarak Beyatlı'nın şiirlerinde eskiye de itibar etmesi ve yeni Türk şiirinin en önde gelen temsilcilerinden biri olması onun gelenek ve şiir bağlamı söz konusu edilince hemen akla gelmesine sebep olmaktadır. Ayrıca şu hususa da dikkat çekmek gerekir ki “Byron'u bedbaht eden melâl, Ortaçağ cermenliğine duyduğu nostaljik özleyiş duygusudur. Yahya Kemal de Osmanlıların dünya hâkimiyeti kurduğu ihtişamlı dönemlere hasret duymuştur” (Çetin, 2004, s. 64). Bu özlemin sebebi şairin modern Cumhuriyet'in çağdaş bir ferdi olsa da aynı zamanda onun bir Osmanlı bakiyesi de olmasındandır. Hisar'ın da geleneğe bağlı olduğu ise şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

... eskiye körü körüne bağlanmadan eskiden ilham alarak yeniye gerçekleştirme, sanatı ideolojilerin hizmetine vermemek, Batılı sanat anlayışını kopya ve taklit etmeden tekniğinden faydalanarak millî değerler üzerine büyük kitlelerin anlayabileceği dille eserler vermek ilkeleri, Hisar'ın yayın hayatı boyunca zaman zaman pek çok yazıda dile getirilir (Emiroğlu, 2011, s. 181).

Yeni Türkiye'nin yavaş yavaş ilerlediği bir ortamda eskiye olan bağlılık dikkat çeken bir husustur. Eskiye olan muhabbetin Nevzat Yalçın'da da olduğu onun ömrünün son dönemlerinde Ahmet Haşim'in şiirinden ve Divan şairlerinden beyitler söyleyerek geçirmesi (Türk, 2017, s. 45) nden de anlaşılabilir. Bireyin geleneğe bağlılığı veya bazı unsurlara sanatında yer vermesi kişisel tercihi olabileceği gibi bulunduğu topluluğun değerlerine önem vermesinden de olabilir. Nevzat Yalçın'ın geleneğin bayrağını tutan Hisar'ın (Türk, 2017, s. 56) bir üyesi olmasından dolayı geleneğe bağlı olduğunu söylemenin yanında onun ta Kıbrıs'ta olduğu dönemlerde Divan edebiyatı etkisinin kendisinde olması (Türk, 2017, s. 50-52) da bu husus da önemli bir etken olarak görülmelidir. Ayrıca Türk Yurdu gibi Çığır gibi Millet, Çınaraltı, Şadırvan gibi dergilerin genel özellikleriyle benzer olan Hisar dergisinin gelenekçi tavrı da ve bu tavrın Yahya Kemal'in sanat anlayışının uzantısı olması (Örgen, 2010, s. 241) hususu da Yalçın'ın gelenek ve Yahya Kemal çizgisinde de şiirler yazmasına bir sebep olarak görülebilir. Bu durumun yanında bireyin aldığı eğitimin kendisi üzerinde önemli bir iz bıraktığı da bir başka gerçektir. Okuduğu

Hisar Şairlerinden Nevzat Yalçın Şiirinde Ön Plana Çıkan Unsurlar

bölüm kişinin çizgisini, giyim kuşamını, konuşma tarzını, arkadaş çevresini vb. etkilemektedir. “Bunun yanında Nevzat Yalçın’ın Türk edebiyatının gelenek çizgisine sadık olduğunu da vurgulamak gerekir. O, almış olduğu Türk edebiyatı eğitiminin de etkisiyle geçmiş dönem Türk edebiyatını öğrenmiş ve şiirlerini bu vadiye kendine has yapısı içinde vermiştir” (Türk, 2017, s. 97, 98). Görüldüğü üzere şairin geleneğe bağlılığında eğitimin de etkili olduğu Hatem Türk’ün bu ifadelerinde verilmektedir.

Nevzat Yalçın’ın *Kıbrıs’tan Peyzaj* adlı şiirinin,
“Oysa cenk akşamıdır, şu burnun ardında bir top atımı
Bir yerde, hâlâ kalyonları Piyale Paşa’nın
Zafer türküleri ile donanmadadır.” (Yalçın, 1977, s. 69)

mısraları şairin memleketi Kıbrıs’ın bir Osmanlı mirası olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü şiirde bahsedilen Piyâle Paşa, Kıbrıs seferi için 1570 yılında üçüncü vezir olarak görevlendirilmiş bir Osmanlı serdarıdır (Bostan, 2007, s. 297) ve şiirin bu mısraları Yahya Kemal’in şiirindeki kılıç şakırtılarının sesinin duyulduğu cenk havasını veren bir şiir olarak geleneğin izlerini taşımaktadır. Şiirin devamında Osmanlı izi daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu mısralar da Osmanlı’nın fetihlerinin, savaş meydanının havasını yansıtan ve vatan toprağına dökülen kanları vurgulayan şairin gelenekten yararlanmamasının düşünülemeyeceği dizelerdir.

“Üç hilâl ve üçyüz yıl... dökülen kan sonsuz...

Söylemek ağır gelir, daha dünkü, donsuz

Rum oğlan bu haram, kanlı mîrâsa gelip konmadadır.” (Yalçın, 1977, s. 69)

Ayrıca burada görüldüğü gibi Ada’daki Türk düşmanı Rumlara karşı Yalçın’ın eleştirel söylemi de görülmektedir (Bu konuda ayrıca bk. Türk, 2017, s. 80). Zaten Yalçın’ın şiirlerinin toplu okunması sonucunda bazı şiirlerinde bu eleştirinin yer aldığı görülmektedir.

Gazel şiiri ise aa-ba-ca... kafiye dizilişi ile başlığı ile beyit formunda yazılışı ile geleneği yansıtan bir şiirdir. Bu eser yine Kıbrıs’ı ele alan ve geleneğin izlerinin görüldüğü bir şiirdir:

“Kıbrıs ufkunda görmediğin hayli zamandır

Lala Mustafa Paşa’dır, Ulubatlı Hasan’dır.” (Yalçın, 1977, s. 74)

Şiirin bu mısraları hem şekli olarak eskiyi verdiği gibi hem de tarihî olarak geleneği içermektedir. Çünkü şiirde geçen Lala Mustafa Paşa, II. Selim zamanında açılan Kıbrıs seferi hareketinin serdarıdır (Kütükoğlu, 2003, s. 73). Şair için bu mısralarda da görüldüğü gibi şiirde Osmanlı müfettihlerinin verilmesi ve Kıbrıs’ın vurgulanması şair için Kıbrıs’ın Osmanlı demek olduğunun göstergesidir. Şiirin devamındaki,

“Nice yıldır susturduğun Caferpaşa’dan

Bugün dökülen ses ve huzur, mübarek ezandır.” (Yalçın, 1977, s. 74)

mısraları da yine Kıbrıs’ı anlatmaktadır. Zira “Ağa Câfer Paşa Camii adıyla da anılan yapı, Kıbrıs Beylerbeyi Câfer Paşa tarafından XVI. yüzyıl sonunda yaptırılmıştır” (Eyice, 1992, s. 554).

Bir başka geleneğin ve Yahya Kemal'in izinin görüldüğü şiir ise *İstanbul'a Doğru* şiiridir. “Şiir, hem Hisar hem de ‘üstat’ Yahya Kemal unsurlarını göstermesi yönüyle ayrıca dikkat çekicidir” (Türk, 2017, s. 81). Şiirin şu mısraları eskiyi, geleneği, Yahya Kemal şiirindeki fetih coşkusu, Osmanlı gazavatının hararetini ve müzikalitesini vermektedir:

“Hilâlli kubbeler, eski saraylar ve duâlarla bütün

İstanbul, minarelerle elif elif, Türkün

Şerefli tuğrası, tâ fetihten beri mührü, namusu.” (Yalçın, 1977, s. 47)

Kıbrıs savaşını gören, Rumların istilasının acısını çeken şairin Osmanlı fetihlerini defalarca anmasının yanında İstanbul'un, Kıbrıs'ın Osmanlı'nın, Türk'ün yurdu olduğunu birçok kere dillendirmesi de ondaki hassasiyeti göstermektedir. Şu mısralar ise Osmanlı dinî mimarisini, inanç hassasiyetini, kendisindeki manevi huzuru yansıtmaktadır:

“<<Hû>> deyip mermer şadırvanlarda ak güvercinlere

Somaki kurnalarda günahın gömleğini

Bırakıp ölmeliyim, rûh olup kalmalıyım.” (Yalçın, 1977, s. 47)

İstanbul'a Doğru'nun son mısralarında ise gelenekten kopuş ve ayrılık hüznü söz konusu edilmektedir:

“Bu akşam bu kıyıda, göz göz olmuş bir kayadan

Ellerim, acı bir çılgıktır İstanbul'a doğru” (Yalçın, 1977, s. 47)

Bu mısraları şairdeki geleneğe olan bağlılığı veren dizeler olarak görmek gerekir. Çünkü şair bu hususu çokça dillendirmektedir.

2.4. Siyaset ve Eleştiri

Nevzat Yalçın'ın şiirlerine bakıldığı zaman siyasete yer verdiği özellikle de ağır eleştiriler yaptığı görülmektedir. Yalçın'ın 1 Eylül 1926 yılında Kıbrıs'ta doğduğu (Türk, 2017, s. 1) ve 31 Ekim 2012 'de öldüğü (Türk, 2017, s. 46) dikkate alındığı zaman bu eleştirilerin onun yaşlılık zamanlarında yapıldığı anlaşılmaktadır. Hatem Türk, Nevzat Yalçın'ın Tansu Çiller ve Necmettin Erbakan'la ilgili eleştirel yazıları olduğunu söyler. Ayrıca şairin evrakı arasında bulunduğu *Bacıname*'de Tansu Çiller'le, *Hacıname*'de ise Necmettin Erbakan ile ilgili duygularının olduğunu ifade eder (Türk, 2017, s. 32). Şairin şiirlerine bakıldığı zaman açık bir şekilde söylenmesi de günün yaşananları göz önünde bulundurulduğunda şairin eleştirdiği kişilerin siyasetin önemli isimleri Necmettin Erbakan, Süleyman Demirel, yeğeni Yahya Demirel ve Tansu Çiller olduğu açığa çıkmaktadır. Hatem Türk'ün Yalçın'ın şiirlerinin serüvenini gösterdiği “Hisar'dan Sonra” kısmında şairin Türkiye'deki siyasi gelişmelerin paralelinde şiirler kaleme aldığı ifadesi (Türk, 2017, s. 92, 93) de şairin siyasetle iç içe olduğunu vermektedir. Nevzat Yalçın'ın şiirlerinin toplu okunması sonucunda bu şiirler kendini göstermektedir. Şairin *Bu Ne Cür' Et, Bire Hacı?* adlı dördüğü Necmettin Erbakan'ı işaret etmektedir. Çünkü haber kaynaklarına gidildiğinde Kaddafi'nin Erbakan'ı meşhur çadırında ağırladığı (“Kaddafi'nin meşhur çadırı Erbakan'dan Sarkozy'ye, Blair'den Berlusconi'ye”, NTV, 27 Ağustos 2009, Web: <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/yangin-atinayi-tehdit> ediyor,Od5oB7yVFUmFp5F78v40XA/TF0iO3IQ3EuYcnZzJ7iQVA

Hisar Şairlerinden Nevzat Yalçın Şiirinde Ön Plana Çıkan Unsurlar

adresinden 7 Temmuz 2022’de alınmıştır) görülecektir. Ayrıca Erbakan’ın tarikat şeyhlerini başbakanlık konutunda ağırlamasının günün gazetelerinde yer alması (Ergin, S. “*Tarikat iftari bardağı taşırdı*”, *Hürriyet*, 23 Ağustos 1997, Web: <https://www.hurriyet.com.tr/tarikat-iftari-bardagi-tasirdi-39260952> adresinden 7 Temmuz 2022’de alınmıştır) da ilgili dörtlükte eleştirilen siyasetçinin Necmettin Erbakan olduğunu vermektedir. Bu dörtlük şu şekildedir:

“Türkiye seninle gurur duyuyormuş, güleyim bari!

Sen laik Türkiye’ye çalınmış bir ‘kara’sın.

Konut’u Kaddafi’nin çadırı mı zannettin,

Ki yobaz müzahrefat’ını orada ağırlarsın?” (Türk, 2015, s. 87)

2000 yılında Milliyet gazetesinde yayınlanan bir haberde Süleyman Demirel’in baş ombudsman seçilebileceği belirtilmektedir (Doğan Z. “*Demirel baş ombudsman seçilebilir*”, *Milliyet*, 15 Mayıs 2000, Web: <https://www.milliyet.com.tr/the-others/demirel-bas-ombudsman-secilebilir-5319479> adresinden 7 Temmuz 2022’de alınmıştır). Bu haber ve aşağıdaki dörtlüğün ismi, eleştirilen siyasetçinin Süleyman Demirel olduğunu vermektedir. *Hazret-i Süleyman Adaleti* adlı şiir şu şekildedir:

“Ombudsman”da n’ola ki, diye sorduk, dediler:

Süleyman Peygamber’miş cediti Süleyman Bey’in;

Etti mi şimdi size iki “âdil” Süleyman?!

Siz ister “Böyük yargıç”, ister “Ombudsman” deyin.” (Türk, 2015, s. 113)

Suntacı lakabı ile bilinen ve 1975’te karıştığı hayali ihracat olayıyla tanınan Süleyman Demirel’in yeğeni Yahya Demirel’le ilgili (“*Yahya Demirel Ankara’da öldü*”, *Hürriyet*, 8 Kasım 2012, Web: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yahya-demirel-ankarada-oldu-21881385> adresinden 7 Temmuz 2022’de alınmıştır) haberden de anlaşıldığı üzere *Suntacı Yahya* adlı şu dörtlüğü şairin Süleyman ve Yahya Demirel’i eleştirmek için yazdığı anlaşılmaktadır:

“Ona bir şey olursa, ülkede çok şey olur...

Yeğeni Yahya için demişti Koca Emmi.

Bir banka aç, sonra soy, golay iş mi gardeşim?

Daha ne yapsın çocuk, bu da bir ekonomi!” (Türk, 2015, s. 114)

Baciname’nin “(Çok kısa bir süre önce, “altı ay iktidarda olsam, Türkiye’nin bütün ekonomi sorunlarını halleder, çekilirim” diyen etekli politikacıya armağan olsun)” (Türk, 2015, s. 123) şeklinde bir açıklamasında Tansu Çiller’e yazıldığı ve örtük bir eleştirinin yapıldığı anlaşılmakta, verilen dipnotta o zamanın başbakanının Tansu Çiller olduğunun belirtilmesi (Türk, 2015, s. 123) de bu kişinin Çiller olduğunu göstermektedir.

2.5. Batıyı Kötüleme

Sömürgecilik, güçlünün zayıf üzerinde çıkarları adına hüküm sürmesi olarak tanımlanabilir. Bu insanlık dışı uygulamanın sistemli olarak tatbiki 16. yüzyılın başlarına rastlamaktadır (Kavas, 2009, s. 394). Bugünün modern Batısının sömürgeci bir zihniyette olduğu, Afrika toplumunu acımasız bir şekilde köle hâline getirdiği bilinmektedir. Siyahî insanın topraklarının değerli olması Avrupalı için bir

cazibe noktası olmuş ve tabii kaynakların asıl sahibini tutsak hâline getirip kendi zenginliğine zenginlik kattığı bilinen bir gerçektir. Bu acımasızlığı Nevzat Yalçın da şiirinde sarih ve eleştirel bir şekilde vermektedir.

Nevzat Yalçın, Avrupalıların yüzyıllardır dünyayı sömürdüklerini ve bu davranışlarında şimdi de bir değişikliğin olmadığını düşünmektedir. Yazar, bu inancını yazılarında da göstermektedir. O ayrıca zaman zaman Avrupa Parlamentosu'na mektuplar yazmış ve Avrupalı devletleri geçmişte yaptıkları sömürü ve istilalar için dünya kamuoyunun önünde özür dilemeye davet etmiştir (Türk, 2017, s. 30).

Şair şiirlerinde de Batılıları ağır bir şekilde tenkit etmektedir. Afrikalılar ise şiirlerinde belirgin bir yer kaplamaktadır. Bu, Nevzat Yalçın'ın insanî duruşunun şiir olarak yansımalarıdır. *Siyah Kıta* adlı dördlük bunlardan biridir:

“Bir kıta düşün ölüm gibi siyah, aç sefil...

Sineklerin üşüştüğü şiş karınlı çocuklar ah,

Analar sütsüz, bir deri bir kemik, babalar yoksul...

Batı şefkatle koşar, ucuza silâh var, silâh!...” (Türk, 2015, s. 97)

“Batı şefkatle koşar...” ifadesiyle kinaye yapan şair, bu dördülikle Afrika'nın perişan hâlini gözler önüne sermekte, “ah” ünlemiyle acısını yansıtmaktadır. Ayrıca Yalçın, Afrika'nın sefaletini göstererek ve bunun sebebi olarak kolonyalist Batıyı göstererek Avrupa'yı eleştirmektedir. Şairin Afrika'yı ön plana çıkararak Batı'ya yaptığı eleştirilerden biri de *Pişkin Batı* dördlüğüdür:

“Sömürdüler, semirdiler nice yüzyıl, sonra gittiler;

Bir iskeletler kıtasıydı geride kalan.

O gün bugündür ‘insan hakları’ türküleri

Yansır durur ‘koruyucu melek’ Avrupa’dan.” (Türk, 2015, s. 98)

Batılının Afrika'yı yoksulluk içinde bıraktığını, âdeta kanını emdiğini ancak bunlara rağmen kendini dünyaya hoş göstermek adına sözde iyi niyet söylemleri ile kandırmaya çalıştığını ama buna kimsenin kanmadığını ifade etmektedir. Ancak yine de Batı'nın hâlâ güçlü, siyah kıta'nın ise hâlâ acınacak hâlde olduğu bilinmektedir. Bu ise yazılanların, söylenenlerin, şiirlerin sadece sözde kaldığını gösterse de bu dördlüklerin şairin Batıya eleştirel haykırışı olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. *Güzelden Yeniden Yana* adlı şiirin şu mısraı ise şairin Afrikalı bebeklere olan üzüntüsünü okuyucuya yansıtmaları olduğu söylenebilir. Bu mısra acının şiirsel bir yorumu, vicdanî bir inleyişin yansıması olarak görülebilir:

“Afrikalı bebeklerin güldüğünü duydun mu hiç?” (Türk, 2015, s. 108)

Yalçın'ın *Doktor, Önce Kendini Tedavi Et!* şiiri ise onun Batıya olan eleştirisini, bu eleştirinin yoğunluğunu sarih bir şekilde vermektedir. Burada şair kinayeye gitmeden, âdeta haykırarak ve apaçık tenkidini yapmaktadır:

“Medice, cuira Teipsum!”

Ey Batı! Aynayı önce kirli geçmişine tut sen!

Başkalarına keyfince biçim vermeyi bırak...

Sabıkalı devletlerinle ahlâk dersi veremezsin.

“Kurnaz İkiyüzlüler Kulübü”sünüz sizler ancak...” (Türk, 2015, s. 99)

Hisar Şairlerinden Nevzat Yalçın Şiirinde Ön Plana Çıkan Unsurlar

Birçok şiirde olduğu gibi yabancı cümlelerin burada da geçmesi şairin Batı diline hâkim olduğunu göstermektedir. Bu durum şairin Batıyı bildiğini ortaya koymaktadır. Bu da Yalçın'ın eleştiri yaparken bunu sadece etrafından duyarak yapmadığını çıkarmaktadır. Ayrıca Ey! nidası şairdeki öfkenin de ifadesi olarak yorumlanabilir ki seslenişin hemen sonrasındaki ifadeler şairdeki öfkeyi zaten göstermektedir.

2.6. Mitoloji

Modern Türk şiirinde mitolojik öğelerin kullanımına çeşitli şairlerde yer verildiği görülmektedir. Bu husus şiirde işlenen duyguları pekiştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Nevzat Yalçın'ın bazı şiirlerinde de mitolojik unsurlara değinilmiştir. Bu şiirlerden biri de *Pancur*'dur. Yalçın'ın şiirlerine ayrıntılı bir şekilde bakıldığı zaman cinsellik unsurunun fazla işlenmediği anlaşılabacaktır. Ancak *Pancur*'un

“Ne güvercinlerin kanat sesleri,
Ne aşkı, okşayışı bir kadının
Özlediğim barışı getiremez.

Zevki yok Venüs'ün kırık kollarının.” (Yalçın, 1969, s. 42)

şeklindeki mısralarında cinsellik unsuru “Venüs” ile kısmen de olsa ele alınmıştır. Buradaki Venüs'ü gezegen olarak değerlendirmemek lazımdır. Zira Afrodit, Roma'daki adıyla Venüs'tür (Sears, 2022, s. 62). Şiirde Venüs'ün kişileştirme yapılarak insana benzetilmesi de buradaki kavramın gezegen olmadığına bir başka işarettir. Ayrıca şiirdeki “Zevk” sözcüğü de cinselliği ve aşkı akla getirmekte ki “barış ve uyumun birleştirici görünümüne ancak aşk âmilinin hâkim olmasıyla ulaşılır ve Empedokles bu etkiyi Tanrıça Afrodit'e nisbet eder. Bu filozofa göre cinsel birleşme dahi kozmolojik birleşmenin ne ölçüde etkili olduğu hakkında fikir veren tecrübî bir göstergedir” (Kutluer, 1991, s. 17). Burada, cinselliğin temsili Venüs'ün dahi zevkinin olmaması bir olumsuzlama olarak görülmelidir. Ayrıca Tanrıça'nın barış ile bağdaştırılması hususu ele alındığı zaman ise Kutluer'in ifadelerine de dayanarak mısralar için şu yorum yapılabilir: Aşk ve cinsellik barış ile alakalıdır ancak bunlar dahi barışı getirememektedirler. Bu husus da yaşanan durumun vahametine işaretler.

Afrodit'in Hamamı'nda şiiri de hem başlığıyla hem de içeriğinde geçen bazı öğelerle mitolojiyi içeren bir şiir olup şu mısralarında ise cinsellik işlendiği görülmektedir:

“Gördüm de bu gün gönlümü bir şerare sardı
Karşımda evet, Afrodit'in kendisi vardı.

Üç bin sene evvel gibi kaltak, yine zinde
Gözler de sulanmış gibi şehvet denizinde!

...

Zevkiyle kudurdum da tutuşmuş gibi yandım
Bir an ona ersem diye çılgınca uzandım” (Türk, 2015, s. 55)

Şu mısralarda yer alan “Afrodit’in [şuh] kakkahasının” ise yine cinsel bir hazzın ürünü olduğu düşünülebilir:

“Bir kubbe... Çürümüş nasıl ottan ve yosundan

Kalmış bir akis Afrodit’in kakkahasından!” (Türk, 2015, s. 54)

Sone şiirinde ise bir başka mitolojik unsur Vulcan’dan bahsedilmektedir. Bu mitolojik varlık Roma’da Vulcan adıyla, Yunan’da Hephaistos olarak anılır (Sears, 2022, s. 230). Hephaistos/Vulcan hakkında ifade edilen şu bilgiler de dikkat çekici olup şiiri açıklar niteliktedir: “Hephaistos şanslı bir tanrıdır: Aşk, tutku ve arzu tanrıçası Afrodit’le evliydi. Şehevi aşk tanrıçasının seksisi ve yakışıklı biriyle evlenmiş olduğunu sanırsınız ama hayır. Hephaistos usta bir zanaatkârdı ama çirkin ve topaldı (Sears, 2022, s. 139).

Şiirin ilgili dörtlüğü şu şekildedir:

“Güneş’in erittiği dağlarsa şu altın tepeler

Örsünde ne döversin ateş ilâhı total Vulkan?

Nedir bu kıvılcım tâ Yunan’dan beri, tâ Roma’dan;

Ve neden ey ilâh, Batı değil güneşin battığı yer?” (Türk, 2015, s. 61)

Bu mısralar şairdeki mitoloji bilgisinin işaretidir. Ayrıca okuyucunun da mitolojiye hâkim olması ancak bu şiiri anlamasını sağlayacaktır.

2.7. Halk Arasındaki Bazı Kullanımlar

Modern Türk şiirinin bazı şairlerinde bazı halk kullanımlarının belirginliği şiir taramaları sonucunda görülmektedir. Bu şairlerden biri de Nevzat Yalçın’dır. Yalçın’ın şiirlerinde bu ifadeler bariz bir şekilde yer verilmektedir. Örneğin *Her Yaz* adlı şiirde halk arasında bir şeyin en önemli hususu olarak kullanılan “nirengi noktası”

“Bir al nirengi noktasında gözüm, sevinçten sarhoşum.” (Yalçın, 1977, s. 49)

şeklinde kullanılmıştır. Yine halk içinde cin, peri gibi metafizik varlıklar için kullanılan “iyi saatte olsunlar” ifadesine ise *Vicdan Azabı* şiirinin,

“Eksik olmaz iyi saatte olsunlar uykumdan” (Yalçın, 1977, s. 58)

mısraında yer verilmiştir. *Gölgem* şiirinin,

“Anca beraber

Kanca beraber dedik de” (Türk, 2015, s. 105)

mısralarında ise “her ne olursa olsun, iyide de kötude de beraberiz” anlamında kullanılan bir ifadeye yer verilmiş olup, aynı ifade *Uzak Zamanda Bir Çocuk* şiirinde de geçmektedir:

“Anca beraberdik, kanca beraber...” (Türk, 2015, s. 134)

Burada yer aldığı gibi buna benzer ifadeler Nevzat Yalçın şiirinde çokça geçmektedir.

2.8. Dilbilgisi Hataları

Nevzat Yalçın şiirinde dilbilgisi ile ilgili kuralların hemen her şiirde hatalı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu, bir diğer Hisar şairi Coşkun Ertepinar’ın *Hayal Edecek Halin Varsa* şiirinin,

Hisar Şairlerinden Nevzat Yalçın Şiirinde Ön Plana Çıkan Unsurlar

“İşte herşey darmadağın, herşey kırık dökük..” (Ertepinar, 1949, s. 55)

mısraında geçen “herşey” sözcüğünün bitişik yazılışı ve mısra sonunda üç nokta yerine iki nokta kullanılması gibi, bir başka Hisar şairi Feyzi Halıcı’nın Gerçek dörtlüğünde geçen

“Acı gerçek bu mu, terkedilmiş liman mıyım?” (Halıcı, 1997, 151)

mısraındaki ayrı yazılması gereken “terkedilmiş” birleşik fiilinin bitişik yazılması gibi Nevzat Yalçın şiirinde de çokça dilbilgisi hatası bulunmaktadır. Örneğin *Pancur* şiirinin,

“Bir kesik baştan damlıyan kan...” (Yalçın, 1969, s. 42)

mısraında damlayan yerine “damlıyan” şeklinde sesin daraltılarak kullanımı, *Rüyam*’ın

“Bir de sen terkedince dünyamı” (Yalçın, 1969, s. 57)

şeklindeki mısraında görüldüğü üzere sözcüğün birleşik yazımı, *Kadınların Şarkısı*’nın,

“En olmayacak limanlardan mendil salladık;” (Yalçın, 1977, s. 63)

mısraında yine kelimenin farklı yazımı, sesin daraltılarak kullanımı dilbilgisi hatalarına örnek olarak verilebilir. Ancak zamansal hususlar dikkate alındığında bu kullanımın salt bu şairlere özgü olmadığı dönemsel bir özellik olduğu söylenebilir. Ayrıca Ertepinar ve Halıcı’daki dilbilgisi hatalarının daha nadir Yalçın’daki hataların ise çok daha fazla olduğunu söylemek gerekecektir.

2.9. El Kullanımının Belirginliği

El uzvu ve şiir denildiği zaman ilk akla Sezai Karakoç’un *Monna Rosa* şiirinde geçen

“Ellerin, ellerin ve parmakların

Bir nar çiçeğini eziyor gibi...

Ellerinden belli olur bir kadın.

Denizin dibinde geziyor gibi

Ellerin, ellerin ve parmakların.” (Karakoç, 2003, s. 14)

mısraları akla gelmektedir. İnsanın elleri dikkate alındığı zaman erkek eliyle kadın elinin farklılığı görülecektir. Erkek eli daha kabayken kadın eli ise daha narindir. Kişinin yüzü hiç görülme dahi ellerine bakıldığı zaman onun kadın yahut erkek olduğu anlaşılacaktır. El uzvunun belirgin olarak görüldüğü şairlerden biri de Nevzat Yalçın’dır. Bu, Vazo – Kadın şiirinde bariz bir şekilde görülmektedir:

“Kırılmalı eller, kırılmalı

...

Hoyrat ellerde vazom, pul pul, paramparça

...

Ve seni yapmış Büyük Usta’nın öpülesi elleri

...

Hoyrat ellerin döktüğünü, kırdığımı

Ben, dost ellerimle yapacağım.

...

Usta ellerimle seni Ben öreceğim.” (Yalçın, 1969, s. 13, 14)

Sone 5'te ise eller çocuk olan şaire aittir. Şiirde bu husus masumiyeti verirken ayna ise fiziksel özelliğinden dolayı sonsuzluğu vermektedir:

“O çocuk ellerimin tuttuğu engin ayna,

Şimdi sonsuzluğu bir cam kırığından içecek;” (Yalçın, 1977, s. 15)

Nevzat Yalçın'ın bir başka şiiri olan *Siyah Güller*'de de eller görülmektedir:

“Uzanır elleri suç damlayan ellerimize,” (Türk, 2015, s. 75)

Bu hususun bir başlık olarak verilmesinin sebebi ise Yalçın'ın şiirinin birçok yerinde, okuyucunun dikkatini çekercesine el uzvunu kullanılmasından dolayıdır.

SONUÇ

Nevzat Yalçın, Hisar dergisi etrafında toplanan şairler topluluğunun bir üyesi olup şiir dünyamızda adı layıkıyla anılmamış şairlerden biridir. Kıbrıslı bir şair olan Yalçın, memleketini de şiirine yansıttığı gibi bu izlek onun gelenekle olan ilişkisiyle de alakalı olarak şiirine yansımıştır. Hisar dergisi de onu etkilemiş olup yine bu derginin belki de en önemli kişisi/şairi sayılabilecek olan Mehmet Çınarlı da şiirine girmiştir. Nevzat Yalçın, şiirinde birçok temayı kullanmış olup bazı unsurlar ise çok daha belirgindir. Bu çalışmada Nevzat Yalçın için bazı renklerin önemli olduğu, birçok şairde görülen sevgili izleğinin onda da görüldüğü, eskinin itibarının daha az olduğu bir dönemde şiirine geleneği bariz bir şekilde soktuğu anlaşılmıştır. Dönemi itibariyle gördüğü ve yönetiminden memnun olmadığı bazı siyasetçilere çekinmeden eleştiriler yaptığı, şairin bir başka eleştiri yönünün ise Batı olduğu görülmüştür. Yalçın'ın mitolojiyi bildiği ve okuyucunun da onun ilgili şiirlerini anlaması için mitoloji bilgisinin olması gerektiği de saptanmıştır. Ayrıca halk ifadelerine yer vermesi onun toplumdan uzak olmadığını da göstermektedir. Şiirlerindeki dilbilgisi hatalarının ise dönemselsel bir özellik olduğu ifade edilebilir. Son olarak ise kadına olan ilgiden dolayı şairde el kullanımının belirginliği ortaya çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKIN, G. (2004). *Kırmızı karanfil 1956-1971-toplu şiirler-I*. (3. Basım). İstanbul: YKY.
- ANN, N. (2002). *Ruhsal renginiz ve hayatınızın anlamı-auranızın renklerini ve hayat renginizi keşfedin*. (Çev. Arzu Kesçi). İstanbul: Ötesi Yayıncılık.
- BOSTAN, İ. (2007). “Piyâle Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. XXXIV, s.s. 296-297.
- BOZDEMİR, B. S. (2014). *Renk'lerin dünyası*. Ankara: St Clements University Türkiye Yayınları.
- ÇETİN, N. (2004). *Yeni Türk şiirinde geleneğin izleri*. Ankara: Hece Yayınları.
- ÇINARLI, M. (1998). “Hisar”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. XVIII, s.s. 127-128.
- EMİROĞLU, E. (2011). *Türkiye'de edebiyat toplulukları*. (4. Basım). Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERTEPINAR, C. (1949). *Dönülmez zaman için*. İskenderun: Özvatan Basımevi.

Hisar Şairlerinden Nevzat Yalçın Şiirinde Ön Plana Çıkan Unsurlar

- EYİCE, S. (1992). “*Câfer Paşa Camii*”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. VI, s.s. 554-555.
- HALICI, F. (1997). *Dörtlemeler-şiiirler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İLHAN, A. (2003). *Kimi sevsem sensin*. (2. Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KARAKOÇ, S. (2003). *Gün doğmadan-şiiirler*. (3. Basım). İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KAVAS, A. (2009). “*Sömürgecilik*”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. XXXVII, s.s. 394-397.
- KUTLUER, İ. (1991). “*Aşk*”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. IV, s.s. 17-18.
- KÜTÜKOĞLU, B. (2003). “*Lala Mustafa Paşa*”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, C. XXVII, s.s. 73-74.
- OKAY, M. O. (1992). “*Beyatlı, Yahya Kemal*”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. VI, s.s. 35-39.
- ÖRGEN, E. (2010). *Türk şiirinde gelenek-Cumhuriyet dönemi Türk şiiri*. Konya: Palet Yayınları.
- SEARS, K. (2022). *Mitoloji 101-eski Yunan ve Roma mitolojisi hakkında bilmeniz gereken her şey*. (13. Basım). (Çev. Ekin Duru). İstanbul: Say Yayınları.
- TÜRK, H. (2015). *Nevzat Yalçın yayınlanmamış şiirler*. Giresun: Bizim Büro Matbaa Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.
- TÜRK, H. (2017). *Bir hisar şairi: Nevzat Yalçın-hayatı-sanatı-eserleri*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- YALÇIN, N. (1969). *A' sokağı*. Ankara: Hisar Yayınları.
- YALÇIN, N. (1977). *Güneş ve adam*. İstanbul: Hisar Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Doğan Z. (15 Mayıs 2000). Demirel baş ombudsman seçilebilir. *Milliyet*, Web: <https://www.milliyet.com.tr/the-others/demirel-bas-ombudsman-secilebilir-5319479> adresinden 7 Temmuz 2022'de alınmıştır.
- Ergin, S. (23 Ağustos 1997). Tarikat iftari bardağı taşırdı. *Hürriyet*, Web: <https://www.hurriyet.com.tr/tarikat-iftari-bardagi-tasirdi-39260952> adresinden 7 Temmuz 2022'de alınmıştır.
- Hürriyet. (8 Kasım 2012). *Yahya Demirel Ankara'da öldü*. Web: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yahya-demirel-ankarada-oldu-21881385> adresinden 7 Temmuz 2022'de alınmıştır.
- NTV. (27 Ağustos 2009). *Kaddafi'nin meşhur çadırı Erbakan'dan Sarkozy'ye, Balier'den Berlusconi'ye*. Web: <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/yangin-atinayi-tehdit-ediyor,Od5oB7yVFUmFp5F78v40XA/TF0iO3IQ3EuYcnZzJ7iQVA> adresinden 7 Temmuz 2022'de alınmıştır.

MİLLİ MÜCADELE STRATEJİSİ, UYGULANMASI VE SONUÇLARI

THE STRATEGY, IMPLEMENTATION AND CONSEQUENCES OF NATIONAL STRUGGLE

СТРАТЕГИЯ НАЦИОНАЛЬНО – ОСВОБОДИТЕЛЬНОЙ БОРЬБЫ, РЕАЛИЗАЦИЯ И ЕЁ РЕЗУЛЬТАТЫ

Levent ÜNAL*

ÖZ

Belirlenmiş stratejik bir hedefin, mevcut kuvvetlerin (güç unsurlarının) en uygun yöntem ve harekete tarzları uygulanarak ele geçirilmesi anlamına gelen stratejinin, ulusal düzeyde en mükemmel uygulama örneklerinden biri şüphesiz Milli Mücadele'dir. Milli Mücadele'nin önderi Mustafa Kemal, o dönem içinde bulunulan her türlü olumsuz koşullar içerisinde bir imkânsız gerçekleştirecek Milli Mücadeleyi başarıyla sonuçlandırmıştır.

Milli Mücadele stratejisini önceden belirleyen Mustafa Kemal, uygulamayı Samsun'dan başlayarak safha safha gerçekleştirmeye başladı. Dolayısıyla sonraki tüm süreçte olaylar tesadüflere bağlı olarak değil, büyük oranda Mustafa Kemal'in öngördüğü şekilde gelişti. Milli mücadele stratejisini başarılı kılan en önemli etken de bu proaktif yaklaşım oldu. Müfettişlik yetkilerini genişletmesi, Amasya Tamimi ile milli direnişin ilkelerini ortaya koyması, Erzurum ve Sivas Kongreleri ile ulusal bütünlüğü büyük oranda sağlaması, TBMM'ni açarak Milli Mücadeleyi tam bir hukuki meşruiyet zeminine oturtması, topyekûn harp stratejisini uygulamaya sokarak (Tekâlifî Milliye emirleri ile) milleti bir bütün olarak mücadeleye katması, saltanat kaldırılıncaya kadar Padişahı doğrudan hedef almaktan kaçınarak fikir ayrılıklarının önüne geçmesi vb. pek çok tutum ve girişim Mustafa Kemal'in proaktif yaklaşımının dönüm noktalarını oluşturmuştur.

Milli Mücadeleyi eşsiz kılan etkenlerden biri, Türk milleti en karanlık dönemini yaşarken görkemli bir zafere ulaşmasındandır. Ülkenin pek çok yeri işgal altında, Saltanat ve İstanbul Hükümeti İtilaf güçlerine tam bir teslimiyet içinde, aydınların çareyi Amerikan, İngiliz himayesinde aradığı, bir kısım halkın ancak yaşadığı bölgeyle sınırlı direnç göstermeye çalıştığı ve milletin çaresizlikle başına gelecekleri beklediği bir ortamda Mustafa Kemal büyük bir hedef ortaya koyarak işe başlamıştır. O hedef "Milli egemenliğe dayanan tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak" olmuştur. Hedef büyüktür ancak hedefe yöneltilecek mevcut kuvvetler yetersizdir. Yıllar süren savaşlar, ağır yenilgiler milleti yorgun ve bitkin düşürmüştü, ordu büyük oranda terhis edilmiş, edilmekte. Silah ve

* ORCID: [0000-0003-4023-7064](https://orcid.org/0000-0003-4023-7064), Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, unallevnt11@gmail.com, lunal@baskent.edu.tr

cephane tükenmiş, kalanlar toplanmış, halen de toplanmakta. Mahalli küçük direniş hareketleri dışında kimse de ulusal düzeyde karşı koyma düşüncesi hâkim değil, saltanat ve halifelik yanlıları Milli Mücadeleye karşı. Dolayısıyla ne mevcut kuvvetler belirlenen hedefle uyumlu, ne de koşullar herhangi bir hareket tarzını uygulamaya elverişli. Buna rağmen zafere ulaşılması Mustafa Kemal'in strateji dehasının bir ürünüdür.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Millî Mücadele Stratejisi, Harp Stratejisi, Sakarya Meydan Muharebesi Stratejisi, Büyük Taarruz Muharebe Stratejisi.

ABSTRACT

The National Struggle is undoubtedly one of the most excellent examples of implementation of the strategy, which means the attainment of a strategic goal determined by applying the most appropriate methods and styles of action of the existing forces (power factors) at the national level. Mustafa Kemal, the leader of the National Struggle, successfully concluded the National Struggle by carrying out an impossibility in all the adverse conditions in the period.

Mustafa Kemal, who predetermined the National Struggle strategy, began implementing the process in progressive aspect, beginning with Samsun. Hence, in all the subsequent process, events did not develop depending on coincidence, but largely in the way that Mustafa Kemal envisioned. The most important factor that made the national struggle strategy successful was this proactive approach. Expanding the powers of the inspectorship, laying down the principles of national struggle with Amasya circular, enabling national integrity with the Erzurum and Sivas Congresses, establishing the Parliament and putting the National Struggle on the ground of full legal legitimacy, putting the strategy of total war into practice (with the orders of the Tekalif-i Milliye), involving the nation as a whole in the struggle, avoiding directly targeting the Sultan until the sultanate was abolished, preventing differences of opinion, etc. many attitudes and initiatives constituted the turning points of Mustafa Kemal's proactive approach.

One of the factors that makes the National Struggle unique is because it achieved a glorious victory as the Turkish nation experienced its darkest period. Mustafa Kemal started by putting forward a great goal in an environment where many parts of the country are under occupation, the Sultanate and Government of Istanbul are in full surrender to the entente powers, intellectuals were looking for a solution under American and British auspices, some people were trying to show resistance limited to the region they lived in and the nation was desperately waiting for what would happen to them. That goal was to "establish a fully independent new Turkish state based on national sovereignty." The target was large but the current forces to be directed at the target were insufficient. Years of war and heavy defeats left the nation tired and exhausted, the army largely demobilized. Weapons and ammunition were depleted, the rest were collected, and were still being collected. Apart from the local small resistance movements, no one had the idea of resisting at the national level, and the supporters of the sultanate and the caliphate were against the National Struggle. So neither the current forces were compatible with the set goal, nor were the conditions conducive to implementing any course of action. Nevertheless, victory was a product of Mustafa Kemal's genius in strategy.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, National Struggle Strategy, War Strategy, Sakarya Pitched Battle Strategy, Great Offensive Combat Strategy.

АННОТАЦИЯ

Несомненно, Национальная Борьба является одним из прекраснейших примеров реализации на национальном уровне стратегии, означающей захват определенной

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

стратегической цели путём применения к имеющимся силам (силовым элементам) наиболее подходящих способов и стилей действий. Мустафа Кемаль, лидер национальной борьбы успешно его завершил, реализовав невозможное во всевозможных негативных условиях того времени. Мустафа Кемаль, предопределивший стратегию Национальной борьбы, приступил к её реализации шаг за шагом, начиная с Самсуна. Поэтому в следующем процессе события развивались не в результате стечения обстоятельств, а во многом так, как предсказал Мустафа Кемаль. Наиболее важным фактором, который сделал национальную стратегию борьбы успешной, был активный подход к нему. Расширение полномочий инспекции, раскрытие принципов национального сопротивления с помощью циркуляра Амасьи, обеспечение национального единства в значительной степени с помощью конгрессов в Эрзуруме и Сивасе, открытие Великого Национального Собрания Турции и постановка Национальной Борьбы на почву полной легальности. Легитимность, реализация стратегии тотальной войны (согласно с решениями Текалифи Миллие) для объединения нации, его вовлечение в борьбу в целом, избегание прямого нападения на султана до упразднения султаната, недопущение разногласий и т. д. многие из его взглядов и инициатив стали поворотными моментами активного подхода Мустафы Кемалья. Одним из факторов, делающих национальную борьбу уникальной, является то, что она одержала славную победу, когда турецкая нация переживала самый мрачный период своего существования. Многие части страны находились под оккупацией, султанат и правительство Стамбула полностью подчинялись силам Антанты, а интеллектуалы искали пути совместно с американцами и британцами для выхода со сложившегося ситуации. Одна часть народа пыталась сопротивляться оккупантам в пределах своего региона. В таких условиях, когда нация отчаянно ждала, что же с ней произойдет, Мустафа Кемаль начал действовать, поставив перед собой великую цель. Это было “создание полностью независимое новое турецкое государство, основанное на национальном суверенитете”. Цель был большим, но имеющиеся силы для наведения на цель недостаточными. Годы войн и тяжелых поражений утомили и измотали нацию, армия в значительной степени была демобилизована и распущена. Оружие и боеприпасы были исчерпаны, а отставшая часть отнималась постепенно. За исключением небольших местных движений сопротивления, ни у кого не было идеи противостояния на национальном уровне, сторонники султаната и халифата выступали против Национальной Борьбы. Следовательно, имеющиеся силы были несовместимы с целью, а условия не подходили для реализации какого-либо плана действий. Несмотря на это, победа является результатом стратегического гения Мустафы Кемалья.

Ключевые слова: Мустафа Кемаль Ататюрк, Стратегия национальной борьбы, Стратегия войны, Стратегия генеральной битвы Сакарья, Стратегия великого наступательного сражения.

Giriş

19. yüzyılda yaşanan iki devrim, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi siyasal, sosyal ve ekonomik dengeleri alt üst ederek Birinci Dünya Harbi'ne giden süreci büyük oranda etkiledi (Bakacak, 2016: 54). Fransız Devrimi, liberalizm ve milliyetçilik hareketlerinin yayılmasına, bu suretle yeni çatışma konularının ortaya çıkmasına yol açtı. Sanayi Devrimi ise sömürgeci devletlerin yeni hammadde

kaynaklarına ve pazarlara olan ihtiyacını artırdığından Avrupa'nın büyük devletleri arasındaki ekonomik rekabeti şiddetlendirdi (Ülman, 1972: 5-19).

19'uncu yüzyıl son çeyreğinden (Almanya'nın 1871'de ulusal birliğini sağlamasından) itibaren Rusya hariç kıta Avrupa'sının büyük güçleri Avrupa içi savaşlardan mümkün olduğunca kaçınarak sanayi malı üretimi üzerinden gerçekleştirdikleri sermaye birikimini arttırdılar. Bu dönemde sanayi malı üretiminde çarpıcı değişimler ortaya çıktı. 1840'lı yıllarda Prusya merkezli Alman devletinde sanayi malı üretimi önemli düzeyde değilken, 1890'larda Almanya'da üretilen sanayi malları İngiltere ve Fransa'nın toplam üretiminin üzerine çıktı. Bu yüksek üretim gücü, Almanya'yı yeni pazarlar aramaya ve deniz gücünü arttırmaya sevk etti.

Birinci Dünya Harbine doğru İngiltere denizlerde üstünlüğünü ve küresel manada gücünü korumak gayesiyle Almanya ile kıyasıya rekabet halindeydi. Fransa da Alsace-Lorraine'yi 1870 Sedan Savaşı'nda kaybettiğinden beri Almanya'ya düşmanlık besliyor, zengin kömür yataklarını barındıran bu bölgeyi geri almak için fırsat kolluyordu. Balkanlarda ayrı bir rekabet söz konusuydu. Rusya'nın bölgede uyguladığı Slavcılık politikası Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun hem bölgede yayılmasının önünde engel hem de siyasi bütünlüğü için en büyük tehdidi oluşturuyordu.

Tüm bu siyasi gerilim ve ekonomik rekabet Avrupa'da aşırı silahlanmaya yol açtı ve birbirine zıt iki blok oluştu. Önce Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında 1882 yılında "Üçlü İttifak" denilen blok meydana getirildi (Armaoğlu, 1983: 27). *(İtalya, savaş başlarken tarafsızlığını ilan ederek savaşa girmeyi uygun bulmadı. Bunun yanında 1915 yılının başlarında taraf değiştirerek İtilaf Devletleri safında savaşa girdi)*. Almanya'nın ittifak girişimine karşı önce Fransa ve Rusya 1894'de aralarında ittifak oluşturdular. Müteakiben İngiltere 1904'de Fransa ve 1907'de Rusya ile anlaşınca "Üçlü İtilaf" bloğu kuruldu (AİİT, 1997: 44). Zamanla iki blok birbirlerine karşı kutuplaştılar. Kutuplaşma siyasi gerginlikleri arttırdı. Gerginlik arttıkça silahlanma yarışı hızlandı. Sonunda bu sarmal Avrupa'yı bir bütün halinde savaşa sürükledi. Bloklar arası rekabet yeni gerilimlere yol açtı. Gerginlik arttıkça silahlanma yarışı hızlandı. Geline aşamada savaşın çıkması bir kıvılcımın fitili ateşlemesine bağlıydı, bu kıvılcım Balkanlarda ortaya çıktı.

Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi

Avusturya-Macaristan Veliahdına yönelik bir grup Sırp milliyetçi genç tarafından Saraybosna'da işlenen suikast savaşı tetikleyici rol oynadı. Bu suikast üzerine Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a sert bir nota vererek, bu ülkeyi suikastın sorumlusu olarak suçladıysa da Rusya'nın desteklediği Sırbistan notayı reddetti. Rusya'nın siyasal ve ekonomik bunalımlarını henüz aşamadığını, bu yüzden de bir savaşı göze alamayacağını düşünen Almanya ise Avusturya-Macaristan'ın yanında yer alacağını ilan etti. Böylece savaşa giden süreç hızlandı. İlk olarak 28 Temmuz

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

1914'te Avusturya-Macaristan Belgrad'ı bombardıman ederek savaşı başlattı (Armaoğlu, 1983: 103).

Avusturya ile doğrudan görüşme talebinin reddedilmesi üzerine Rusya 31 Temmuz'da seferberlik başlattı. Almanya, Rusya'nın seferberliğini iptal etmesi yönünde verdiği ultimatolara karşılık alamayınca 1 Ağustos'ta Rusya'ya ve 3 Ağustos'ta Fransa'ya, İngiltere de 4 Ağustos 1914'te Almanya'ya harp ilan etti (Eraslan, 2000: 73).

Birinci Dünya Harbi yaklaşırken Osmanlı Devleti Trablusgarp ve Balkan savaşlarından yenilgi ve büyük toprak kayıpları ile çıkmıştı. Savaş öncesi İngiltere ve Fransa nezdinde ittifak arayışlarına girmiş, ancak her iki devlet de, zaten Osmanlı İmparatorluğunu paylaşmayı öngördüğünden ve bu konuda öteden beri ısrarlı olan Rusya'yı gücendirmemek için müttefikliği kabul etmemişti (Menteşe, 1986: 187). Bunun üzerine Osmanlı yönetimi Almanya'ya yaklaştı. İttifak yapmak için Harbiye Nazırı Enver Paşa İstanbul'daki Alman Büyükelçisine başvurdu. Büyükelçi Wangenheim ve birçok Alman subayı Türkiye'yi askeri ve ekonomik bir yük olarak gördüğü için önce Enver Paşa'nın teklifi reddedildi. Ancak Alman İmparatoru II. Wilhelm, hem Osmanlı İmparatorluğu'nun jeostratejik konumundan, hem de halifenin dinsel gücünden yararlanmak için Türkiye ile ittifakı onayladı (Karpaz, 2010: 146-149). Böylece yapılan görüşmeler sonrası, Almanya'nın Rusya'ya harp ilanından bir gün sonra 2 Ağustos 1914'te Almanya ile Osmanlı Devleti arasında İttifak Anlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre, Rusya savaşa girerse, Osmanlı Devleti de Alman İmparatorluğu ile birlikte hareket edip savaşa dâhil olacaktı (Yılmaz, 1993: 57-59).

İttifak Antlaşmasına rağmen Osmanlı Devleti savaşın ilk günlerinde tarafsızlığını ilan ederek savaşa girmedi. Almanya da bu aşamada ısrarcı olmadı, seferberliğini tamamlayamayan Osmanlı Devleti'nin henüz savaşa hazır olmadığını onlar da görüyordu. Ancak İttifak orduları Marn, Galiçya, Sırbistan cephelerinde peşi sıra başarısızlıklara uğrayınca Almanların baskısı arttı. Türk ordusunu bir an önce harbe sürüklemeye çalışan Almanya'nın (Belen, 1964: 72) beklentisi; Osmanlı ordularını Kafkasya'da Ruslara ve Mısır'da İngilizlere karşı harekete geçirerek mümkün olduğu kadar Rus ve İngiliz kuvvetini üzerine çekmek, böylece İttifak güçlerinin Orta Avrupa'daki yükünü hafifletmekti (Çolak, 2006: 54-55).

Savaş başlayalı üç ay olmuş, kış ayları yaklaşmıştı. Avrupa'da savaşın hızının nispeten yavaşladığı ve Osmanlı'nın 1915 ilkbaharından önce savaşa girmeyeceğinin düşünüldüğü bir dönemde Enver Paşa, Osmanlı filosuna yeni katılan Alman Breslau ve Goeben (Yavuz ve Midilli) zırhlılarının da dâhil olduğu Osmanlı donanmasının 29 Ekim 1914'te Rusya'nın Karadeniz sahillerini bombalamasına müsaade etti (Karpaz, 2012: 94-95). Bu suretle Osmanlı Devleti bir oldubitti ile savaşa dâhil oldu. Bu hadise üzerine Rusya 31 Ekim 1914'te Doğu Beyazıt'ın kuzeyinden misilleme saldırısına girişirken 2 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne resmen savaş ilan etti. Rusya'yı 5 Kasım'da İngiltere, 6 Kasım'da Fransa takip etti (Arı, 1997: 66-67).

1914 yılının Kasım ayında savaşa tümüyle dahil olan Osmanlı Devleti savaş süresince; Kafkas (Doğu), Çanakkale, Irak, İran, Yemen, Hicaz, Kuzey

Afrika (Libya), Kanal-Sina, Filistin-Suriye, Galiçya, Romanya ve Makedonya cephelerinde savaştı.

İki yıl önce, küçük Balkan devletleri karşısında tutunamayan ordu, bu denli ağır bir savaşta beklenenden daha yüksek bir performans gösterdi ve İtilaf güçlerine büyük kayıplar verdirdi (Bakacak, 2016: 7).

Dört yıl süresince birçok cephede savaşan Osmanlı Ordusu, itilaf devletleri ordularının büyük bir bölümünü kendi üzerine angaje ederek, harp süresince Almanya'nın yükünü önemli seviyede hafifletti. Ancak dördüncü yıla girerken diğer İttifak Devletleri gibi Osmanlı Devleti de direncinin sonuna gelmişti. Her ne kadar 1917 Kasım devriminden sonra Rusya harpten çekilmişse de ABD'nin savaşa girmesiyle İngiliz-Fransız-İtalya tarafı (İtilaf Devletleri) üstünlüklerini korumaktaydılar ve yıpratma harbi haline dönüşen mücadelede ekonomik yönden daha iyi durumdaydılar.

1918 sonbaharında savaşın sonu görüldü. Makedonya cephesinde Fransız General Franchet D'esperey komutasındaki İtilaf ordusu 15 Eylül 1918'de Bulgarlara karşı, General Allenby komutasındaki İngiliz ordusu da dört gün sonra 19 Eylül 1918'de Filistin'i savunan Türk ordusuna karşı kesin sonuçlu taarruza başladılar.

Makedonya'da Bulgar cephesi kısa zamanda çöktü. Bulgarlar teslim görüşmelerine başladılar ve iki hafta sonra 29 Eylül 1918'de ateşkes imzalayarak harpten çekildiler (Bayur, 1957: 679-680; Uçarol, 2015: 659; Gülboy, 2004: 139). Bu durumda hiç hesapta olmadan Türk batı kanadı büyük bir tehlike ile karşı karşıya kaldı. Hem müttefikleri Almanya ile bağlantısı kesiliyor, hem de Bulgarların çekilmesiyle serbest kalan üç İngiliz, üç Yunan, bir Fransız ve bir İtalyan tümeninden kurulu İtilaf ordusu önünde Türk Trakya'sı ve başkent İstanbul savunmasız kalıyordu. Üstelik bu sırada Filistin cephesinde Türk ordusu ağır bir yenilgiye uğramış, üstün kuvvetlerle Türk savunma mevzilerini yaran İngiliz ordusu hızla Şam ve Halep doğrultusunda ilerlemeye başlamış, Emir Faysal idaresinde tamamen ayaklanan Arap kabilelerinin de katılımıyla Suriye cephesi çökmüştü. Alman General Liman Von Sanders komutasındaki Yıldırım Ordular Grubu neredeyse dağılmıştı (Artuç, 1987: 18-19).

Ordular Grubundan kalanlarla Mustafa Kemal Paşa Halep'in kuzeyinde savunma hattı tesis ederek General Allenby komutasındaki İngiliz kuvvetlerinin ilerlemesini durdurmuştu. Bu sırada Irak cephesinde General Marshal komutasında İngiliz ordusu Musul'u ele geçirmek üzere Ali İhsan (Sabis) Paşa komutasındaki 6. Türk Ordusuna taarruz etmekteydi. İngiliz kuvvetleri her iki cephede de Türk ordusundan yaklaşık 20 kat üstünlüğe sahipti.

Makedonya, Suriye ve Irak cephelerinde bu gelişmeler olurken doğuda Kafkas cephesinde 9. Ordu, Bolşevik ihtilali sonrası Güney Kafkasya'yı boşaltan Rus ordularının arkasından ilerleyerek geniş bir bölgeyi ele geçirmişti. Kafkas İslam Ordusu da 5. Kafkas Tümeni ile Bakü'de, 15. Kafkas Tümeni ile Mahaçkale (Petrovski) istikametinde taarruz etmekteydi.

Makedonya'da Bulgaristan cephesi çökerken artık ne Osmanlı Devleti'nin ne de Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun savaşı sürdürme gücü

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

kalmamıştı. 4 Ekim 1918'de Almanya, 5 Ekim 1918'de Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerine ateşkes önerisinde bulundular. Bir süre bekleyip daha avantajlı konum elde eden İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti ile 30 Ekim 1918, Avusturya-Macaristan ile 3 Kasım 1918 ve Almanya ile 11 Kasım 1918'de ateşkes antlaşmaları imzaladılar. Böylece dört yıl süren savaş fiili olarak sona erdi.

Harbin sonunda yenik kabul edilse de aslında Birinci Dünya Savaşı cephelerinin çoğunda Türk askeri başarılı sınavlar verdi. Çanakkale Cephesi'nde, İtilaf donanmaları ve ordularına geçit vermemesi, savaşın uzaması yanında Rusya'da Çarlık Rejiminin sonunu hazırladı. Irak Cephesi'nde bir İngiliz Tümeninin tamamını esir alması tüm dünyayı şaşırttı. Avrupa Cephelerinde İttifak ordularının başarılı olmasında büyük pay sahibi oldu. Kutsal toprakları harbin sonuna kadar başarıyla savundu. Kanal Cephesinde İngilizleri yarım milyon asker konuşlandırmak zorunda bıraktı. Filistin-Suriye ve Irak cephelerinde çok üstün düşman kuvvetlerine karşı harbin son aşamasına kadar direnmeye çalıştı. Nitekim harbin sonu geldiğinde bu bölgelerde Türk ordusu yaklaşık Misak-ı Milli sınırlarını tutmaktaydı. Yine harbin sona ermesine rağmen Türk kuvvetleri Yemen, Hicaz ve Kuzey Afrika cephelerinde teslim olmayı reddederek mücadeleyi sürdürmekteydi.

Mondros Mütarekesi ve İşgaller

Türk ordusunun gösterdiği bu dirence karşılık neticede dört yılda iki milyondan fazla insanı silâh altına alan Osmanlı Devleti insan gücünün çoğunu bir cepheden diğerine koştururken, ülkenin tarıma dayalı ekonomisi tümüyle iflas etti, silah, araç, gereç ve malzeme yönünden zaten sınırlı olan imkânlarını tümüyle cephelerde tüketti. Dolayısıyla 30 Ekim 1918'de ateşkes antlaşması imzalanırken, uzun süredir "Hasta Adam" olarak nitelenen ve giderek eriyen Osmanlı İmparatorluğu artık son enerjisini de tüketmişti. Osmanlı yönetimi kaderini artık tümüyle İtilaf Devletlerinin insafına terk etti, mücadele azmini tümüyle yitirdi.

Mütarekeyi Osmanlı Devleti adına imzalayan Bahriye Nazırı Rauf (Orbay) Bey başkanlığında Türk temsilciler Limni Adası'ndan dönerken iyimserdiler. Hâlbuki Osmanlı Devleti için bir ölüm fermanı niteliğindeki Mondros Mütarekesi ağır hükümler içeriyordu. Adı mütareke olsa da, maddelerinin kapsamı yönünden klasik uluslararası hukukun öngördüğü bir ateşkes antlaşması değildi. Ucu tek taraflı olarak sonuna kadar açık, İtilaf devletlerinin ganimetten pay kapma yarışı için açık bir belge niteliğindediydi.

Mütareke hakkında ilk şüpheyi gösteren 31 Ekim 1918 günü Yıldırım Ordular Grup Komutanlığını Liman Von Sanders'ten teslim alan Mustafa Kemal Paşa oldu (İnönü, 1970:2). Mütareke tam olarak uygulandığı takdirde memleketin tamamının işgal ve istilaya uğrayacağı ikazında bulundu (Karal, 1956: 1-2). Bunun yanında Mustafa Kemal Paşa, İngilizler herhangi bir sebep veya bahane ile İskenderun'a çıkmaya teşebbüs ederlerse ateşle karşı konulacağını ve bölgesinde haksız işgallere seyirci kalmayacağını belirtince, henüz komutayı almasının onuncu gününde Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı lağvedilerek kendisi Harbiye Nezareti emrine alındı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, 10-11 Kasım 1918

gecesi İstanbul'a gitmek üzere Adana'dan ayrıldı (Cebesoy, 1953: 30; Arıkoğlu, 1961: 66; İltar, 1989: 425).

Olaylar Mustafa Kemal Paşa'yı haklı çıkardı. Henüz mürekkebi kurumadan mütarekenin 7. maddesine dayanarak İtilaf Devletleri Türk topraklarını işgal etmeye başladılar (Eroğlu, 1990: 90). İngilizler önce 3 Kasım 1918'de Musul'u, üç gün sonra da Çanakkale Boğazı'nın her iki tarafına asker çıkararak bölgeyi işgale başladılar. Boğaz'ın işgaline İngilizlerden bir hafta sonra Fransızlar da katıldılar. Fransızlar diğer yandan da 10 Kasım 1918 tarihinden başlamak üzere bir hafta içinde Trakya'da Uzunköprü'den Çatalca'ya kadar tüm demiryolu istasyonlarını kontrol altına aldılar. (*Fransızlar Trakya'daki tüm bu yerleri 9 Ocak 1919'da Yunan askerlerine bırakarak bölgeden çekildiler.*)

Çanakkale Boğazı işgal edildikten sonra İtilaf Devletleri İstanbul'a yöneldi. Tarihi bir tesadüfle Mustafa Kemal Paşa'nın Adana'dan İstanbul'a geldiği 13 Kasım 1918 günü İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan savaş gemilerinden oluşan Birleşik Donanma da İstanbul'a yeni gelmişti (Yalçın-Koca, 2005: 91).

55 parça gemiden oluşan İtilaf donanmasından karaya çıkarılan askerlerle İstanbul Boğazı'ndaki tahkimli mevziler işgal edilmekteydi. Yine çoğu İngiliz 3.500 asker de Beyoğlu bölgesi ve civarına yerleşiyordu. Beş gün sonra Bakırköy'e çıkarılan 4.000 Fransız askeri ile İtilaf kuvvetleri resmi olmasa da İstanbul'un kontrolünü giderek sağlamlaştırdı.

Dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa İstanbul'a geldiğinde tam bir işgal havası vardı. Denizde çok sayıda savaş gemisi toplarını Dolmabahçe ve Yıldız Sarayı'na doğru çevirmişti. Sahildeki binaların çoğunda yabancı bayraklar göze çarpıyor ve yerli azınlık halk karaya çıkmakta olan düşman askerlerini sevinç naralarıyla kucaklıyordu.

Mustafa Kemal Paşa Haydar Paşa İstasyonu'nda trenden indiğinde gördüğü manzara ne kadar hüznünlü olsa da, Haydarpaşa önünde kendisini karşılamaya gelen arkadaşı Dr. Rasim Ferit (Talay) ile motorla karşıya geçerken İtilaf donanmasına bakarak "Geldikleri gibi giderler" sözü ile kurtuluşa olan inancını ortaya koydu (Coşkun, 2009: 39; Güner, 2007: 97). İtilaf donanması İstanbul'dan sonra 14 Kasım 1918'de İzmit Körfezi'ne gelerek buraya da bir müfreze asker çıkarttı.

İngilizler işgal konusunda diğerlerine göre daha hızlı hareket ediyorlardı. 9 Kasım 1918'de İskenderun'a asker çıkardıktan sonra 10 Ocak 1919'da Antep'i, 22 Şubat 1919'da Maraş'ı ve 24 Mart 1919'da Urfa'yı işgal ettiler. (TİH I, 1962: 104; Ünalp: 2018: 209)

Doğu'da, Sovyetler Birliği ile Mondros Mütarekesinden sekiz ay önce 3 Mart 1918'de yapılan Brest-Litovsk Antlaşması ile 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde kaybedilen Kars, Ardahan ve Batum tekrar anayurda kavuşmuştu. Üstelik bu üç sancakta yapılan referandumda halk da oylarıyla bunu kabul etmişti. Birinci Dünya Harbi'nin sonlarına doğru 9. Ordu ile Kafkas İslam Ordusu'nun sınır ötesindeki harekâtları zorunluluk gereği olmuştu. Rus ordularının çekilmesiyle Gürcü ve Ermenilerin Kafkasya'da Türklere yönelik saldırıları, özellikle Ermenilerin giriştikleri katliamlar ileri harekâtı zorunlu kılmıştı. Ateşkes görüşmeleri başlarken Türk kuvvetleri de sınır hattına çekilme hazırlıklarına

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

başlamıştı. Ancak Mütareke imzalandıktan sonra İtilaf Devletleri Brest-Litovsk Antlaşması'nı geçersiz sayarak Türk birliklerinin Birinci Dünya Harbi öncesi sınırlara çekilmesi gerektiğini bildirerek çekilme faaliyetlerinin hızlandırılmasını istediler. Hatta çekilmenin tamamlanmasını beklemeden bir İngiliz Tümenini Batum'a çıkardılar. Türk birlikleri bölgeyi boşaltarak çekilirken halktan pek çokları da Ermeni zulmüne uğrama korkusuyla Anadolu içlerine doğru göçe katıldılar. Bölgede kalanlar Ermeni ve Gürcü tehlikesine karşı "Milli Şuralar" kurarak kendilerini savunma çareleri aradıysa da 13 Nisan 1919'da Kars'a gelen İngiliz kuvveti buradaki Milli Şura oluşumunu dağıttı. İngilizlerin korumasında Gürcüler Ahıska ve Ardahan'a girerken Ermeniler Kars ve çevresini ele geçirdiler.

İngilizler Milli Mücadele başlayıncaya kadar olan dönemde Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesini pervasızca kullanmaya devam ettiler. 9 Mart 1919'da Samsun'a 200 kişilik bir kuvvet çıkarttılar, 30 Mart 1919'da bir müfrezle Merzifon'a girdiler.

Bölgesel işgaller yanında İngilizler 1918 yılı sonlarından itibaren özellikle Anadolu'daki demiryolu hatlarında kritik gördükleri İzmit, Eskişehir, Ankara, Konya ve Afyon istasyonlarına asker sevk ederek demiryolu hattını kontrollerine aldılar. Bu konuda inisiyatifi ve üstünlüğü kaybetmemek için sonradan bu istasyonlara Fransa ve İtalya da asker sevk ettiler.

Anadolu'nun pek çok değişik bölge ve şehrine yönelik İngiliz işgalleri elbette İtilaf Devletleri arasında yapılan gizli antlaşmaların sonucuydu. Fransızlar da Sykes-Picot Antlaşması kapsamında 7 Aralık 1918'de Antakya'yı, 11 Aralık 1918'de Dörtyol'u ele geçirdiler.

Kilikya'yı boşaltma takvimine göre Türk birlikleri 14 Aralık 1918 tarihine kadar Pozantı batısına çekilmişti (Ener, 1996:1). Türk birliklerinin Çukurova'dan çekilmesini müteakip 17 Aralık 1918'de 500 kişilik bir Fransız birliği Mersin'e çıktı, 19 Aralık 1918'de Tarsus işgal edildi. İşgale devamla Fransızlar Ermeni askerleri ile birlikte 21 Aralık 1918'de Adana'ya girdiler, 25 Aralık 1918'de Osmaniye ve Misis'i, 27 Aralık 1918'de Pozantı'yı işgal ettiler (Tansel, 1977: 50; Payaslı, 2017: 275; Kocatürk, 1983:13, 112, 113). Böylece Fransızlar 1918 yılı bitmeden Çukurova bölgesinde Toros tünellerine kadar olan bölgeyi ele geçirdiler. Bu arada Ekim 1919'dan itibaren Çukurova'nın doğusunda İngilizlerin yerini Fransızların alacağı söylentisi yayıldı (Günay, 2019: 51), çok geçmeden de bu söylentilerin doğru olduğu ortaya çıktı. 15 Eylül 1919'da imzalanan Suriye Antlaşması'nın gereği Fransızlar 29 Ekim 1919'da Antep'i, 1 Kasım 1919'da Maraş'ı ve Urfa'yı İngilizlerden devralarak işgali genişlettiler.

Anadolu'nun işgaline İngiliz ve Fransızlara göre nispeten geç başlayan İtalyanlar 28 Mart 1919'da Antalya'yı işgal ettiler. 24 Nisan 1919'da İngilizlerin 80 kişilik bir müfrezle ile kontrol altında tuttuğu Konya İstasyonu'na İstanbul'dan 1.500 kişilik bir kuvvet sevk ettiler, Akşehir'e birlik yolladılar. Ardından İtalyanlar 11 Mayıs 1919'da Marmaris, Fethiye, Bodrum ve 14 Mayıs 1919'da Kuşadası'na asker çıkararak (AİİT 1/1, 1997: 51) St. Jean de Maurienne gizli antlaşmasıyla Anadolu'da kendilerine bırakılan bölgeleri İzmir ve Aydın hariç büyük oranda işgal etmiş oldular.

İzmir'in İşgali

Rumların yoğun yaşadığı İzmir ve çevresi Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının hemen ardından işgal edilmese de, işgale yönelik ilk belirtiler ateşkesin dördüncü günü ortaya çıktı. 4 Kasım 1918'de bir İngiliz savaş gemisinin İzmir Limanı'na gelişi yerli Rumların yoğun sevgi gösterileriyle karşılandı. Bu ilk ziyaretin ardından İtilaf donanmasından başka gemiler de İzmir'e uğradılar. Halk bu gemi ziyaretlerine alıştırdıktan sonra Yunan savaş gemilerinin de İzmir ziyaretleri başladı. Kısa zamanda Yunanlılar İzmir ve Ayvalık'ta Kızılhaç hastaneleri açtılar. Tüm bu gelişmeler bir yandan Osmanlı Rum azınlığını Türk toplumundan daha da uzaklaştırdı, diğer yandan bölgedeki gerginliği tırmandırdı. Rum çeteleri özellikle Ayvalık, Urla, Söke gibi yerlerde olaylar çıkarmakta, Türklerin sivil Rum halkını öldürdükleri propagandasını yaymakta ve İzmir ve çevresini işgale uygun bir ortama sokmaya gayret etmekteydi (TİH I, 1962: 129-135).

Mütarekenin imzalanması ve işgallerin başlamasından 2,5 ay kadar sonra harbin galipleri, mağluplarla yapılacak barış antlaşmalarının esaslarını saptamak amacıyla Paris'te bir araya geldiler. Osmanlı Devleti hariç diğer ülkelerle yapılacak barış antlaşmaları konusunda kısa zamanda fikir birliğine varıldı. Osmanlı İmparatorluğu'nun nasıl paylaşılacağı konusu ise görüş ayrılıklarına yol açtı. En önemli görüş ayrılığı İzmir ve çevresinin, İngiltere'nin direktmesiyle Yunanlılar tarafından işgal edilmesi konusunda yaşandı. Bu bölge İtalya'ya vaat edilmesine karşın, İngiltere İzmir'in, güçlü bir devlet yerine kendi güdümünde hareket edecek ve gerektiğinde Anadolu'ya büyük çaplı kuvvet sevk edebilecek Yunanistan'ın işgal etmesi konusunda ısrarcı olunca İtalya tepki gösterdi.

Paris'te alınan karar doğrultusunda Selanik'teki 1.Yunan Tümeni 12.000 kişilik mevcutla 13 Mayıs 1919'da Kavala çevresindeki iskelelerden yola çıktı. Nakliye gemilerine Yunan donanmasının yanı sıra İtilaf donanmasından savaş gemileri de eşlik etti.

Türkleri işgale hazırlamak gayesiyle Yunanlılardan bir gün önce 14 Mayıs 1919'da İngiliz, Fransız ve Yunan askerleri İzmir çevresindeki limanı koruyan tahkimli mevzileri işgal ettiler, şehre çıkan küçük silahlı müfrezeler konsoloslukları, yabancı bankaları ve yabancı postaneleri emniyete aldılar. Aynı gün akşam saatlerinde Osmanlı Hükümetine ertesi gün İzmir'in işgal edileceği notası verildi.

Damat Ferit Paşa Hükümeti korkak ve şaşkın, İzmir'in sivil ve asker yöneticileri cesaretsiz ve iradeden yoksun kişilerdi. Halk huzursuz ve kızgındı, kendini çaresiz hissediyordu. Bu koşullarda 15 Mayıs 1919 sabahı saat 08.40'da ilk Yunan birliği Kordonboyu'na çıkmaya başladı. Yunan askerleri karaya çıkarken binlerce Osmanlı Rum vatandaşı ellerinde çiçekler ve Yunan bayraklarını sallayarak sevgi tezahüratlarında bulundular.

Yunan ordusu karaya çıktıktan kısa süre sonra gerçek yüzünü ve niyetini ortaya koydu. Sadece işgalin ilk iki gününde İzmir'de 2.000'den fazla Türk öldürüldü, Kordonboyu, kışla ve hükümet binasının önü cesetlerle doldu (HTVD,

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

1961: 34). (*Jandarma Komutanlığının İzmir'in işgali ile ilgili olaylar ve Yunan mezalimi hakkında raporu Ek'tedir*). Bunun yanında devlet daireleri yağmalandı, birçok ev soyuldu ve kadınlara tecavüz edildi, İzmir ve çevresindeki askeri birliklerdeki subay ve askerler tutuklanarak hapsedildi. Üstelik saldırılar sadece Yunan askerleri ile sınırlı kalmadı, önceden silahlanmış çok sayıda yerli Rum da işgalin ertesi günü civardaki Türk köylerine saldırmaya başladılar.

Yunan işgali İzmir ile sınırlı kalmadı, 20 Mayıs 1919'dan itibaren iç bölgelerdeki yerleşim yerlerine yayılmaya başladı (İzdem, 1944: 108).

Yunanlılar işgali genişletirken, İzmir çevresindeki Türk birlikleri çekilerek toparlanmaya çalışıyordu. Fırlardan birlik mevcutları çok azalmıştı. Ateşkesi bozup uluslararası bir soruna yol açmamak için birlik komutanları temkinli davranıyordu.

Nihayet İstiklal Harbinde ilk ordu direnişi 29 Mayıs 1919 günü Ayvalık'ta yaşandı. İzmir'deki 56. Tümenen geriye kalan tek alay olan 172. Alay, Ayvalık'a çıkmaya çalışan Yunan birliklerini ateşle karşıladı (TİH II/I, 1967: 80). Böylece Yunan istilasına karşı ilk silahlı direnişi başlatan birlik 172. Alay oldu. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey (Çetinkaya) idi.

İlk sarsıntıyı atlatan bölge halkı da hâl çaresi aramaya başladı. Düzensiz ve küçük gruplar halinde örgütlenmeye çalışıyorlardı. İlk silahlı halk kuvveti, askerlik şubesindeki silahların dağıtılması sonucu 25 Mayıs 1919'da Ödemiş'te teşkil edildi. İlçe Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir'in emrinde silahlanan 150 kişilik Ödemiş Kuvayı Milliyesi 1 Haziran 1919'da Yunan Taburu ile çatışmaya tutuştu. İstiklal Harbinde Kuvayı Milliye'nin bu ilk çatışması tarihe "İlk Kurşun Muharebesi" olarak geçti (TİH II/I, 1967: 92). Ödemiş halkının canını dişine takarak yaptığı bu savaş (Yalazan, 1994: 54) Yunanlıların canını sıktı. Ödemiş'e kadar işgaller sorunsuz gerçekleşmişti. Buradaki direnç bundan sonra yaşanacakların habercisi gibiydi.

İstanbul Hükümeti ve Padişah'ın kayıtsız kalarak işgal kuvvetlerine karşı direnmeyi kabul etmemesine ve düzenli ordu birliklerinin terhis edilmesine karşın işgallere duyarsız kalmayan Anadolu insanı, küçük milli birliklerle düşmana karşı mukavemet etmeye çalıştı. Halkın silahlanarak oluşturduğu bu teşkilere Kuvayı Milliye (Milli Kuvvetler) denildi. Düzenli ordunun henüz kurulmadığı, Hükümetin işgallere sessiz kaldığı günlerde, düşman ilerleyişini durdurmak, asıl ordu kuruluncaya kadar zaman kazandırmak, halka moral aşılamak ve iç ayaklanmaları bastırmak yönünden Kuvayı Milliye'nin önemli yararları oldu (Dinçer, 2016: 79).

İzmir'in çevresine doğru genişleyen Yunan işgali Paris Konferansı'nda bulunan Başbakan Venizelos'un direktifiyle Aydın-Tire-Ödemiş-Turgutlu-Manisa-Menemen'e kadar ilerledi. Ancak İngilizler, Yunanlıların kendi başlarına işgali genişletmelerini istemiyorlardı. Yunan askerlerinin Türk halkına yaptığı zulüm ve katliamlar da kendilerini tedirgin ediyordu. Diğer taraftan işgalci Yunan kuvvetlerine karşı Kuvayı Milliye teşkilleri çeşitli saldırılar düzenleniyordu. Bu nedenle Paris Barış Konferansında General Milne'in teklifi üzerine iki taraf kuvvetleri arasında geçici bir sınır çizilmesi kararlaştırıldı. Hattın adı bu nedenle Milne Hattı olarak kabul edildi.

Milne Hattı Kroki-1'de gösterildiği gibi, Ayvalık'ın kuzeyinden güneye doğru Bergama, Turgutlu ve Ödemiş'in doğusu, Aydın ve Selçuk üzerinden geçirildi. Bu hat zaten Yunanlıların ilerlediği ve halen temasın devam ettiği bölgeleri kapsıyordu. Hat oluşturulurken Yunan ordusunun savunmasını kolaylaştıracak şekilde bazı düzeltmeler yapıldı.

Sonuçta İzmir'in işgaline kadar birbiri ardına gerçekleşen işgaller Türk milletini derinden üzdü. İtilaf devletlerinin bu haksız tutumları karşısında yer yer bölgesel direniş faaliyetleri başladı, fakat bardağı taşıran son damla Yunanlıların İzmir'i işgali oldu.

İtilaf Devletlerinin Türk yurdunu bölme planının başlangıcı olan bu işgal Türkler arasında nefretle karşılandı ve milli direnişe yol açtı (Sonyel, 2011: 194). İzmir'in işgali tüm bu işgallerin geçici değil kalıcı olduğunu gösterdi. Türk milleti gidişatı artık tüm açıklığı ile gördü, yurt genelinde büyük çaplı hezeyan yaşandı. Millî Mücadele ruhu tam olarak İzmir'in işgali ile üzerine canlandı.

Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri ve Samsun'a Çıkması

Yıldırım Ordular Grubu'nun lağvedilmesi sonucu İstanbul'a gelen Mustafa Kemal Paşa, bir taraftan basına verdiği demeçler ve Minber gazetesi yoluyla kamuoyunu aydınlatırken, diğer taraftan devletin ve milletin bu tehlikeli durumdan kurtarılabilmesi için siyasi çözüm yollarını denedi. Beraber bir şeyler yapılabileceğine inandığı Ahmet İzzet Paşa'nın hükümetin başına gelmesi, kendisinin de hükümette Harbiye Nazırı olması yönünde çaba harcadıysa da yeni kurulan Tevfik Paşa Hükümeti mecliste güvenoyu alınca bu yöndeki girişimleri sonuçsuz kaldı (Akşin, 1976: 85). Hükümetin güvenoyu almasında, aksi durumda Padişahın Meclisi dağıtma girişiminde bulunması ihtimali önemli rol oynadı (Orbay, 1962: 370).

Mustafa Kemal Paşa neden Harbiye Nazırı olmak istediğine ilişkin soruya *"Ben barışın çabuk gelmeyeceğini biliyordum. Barışa kadar çok bunalımlı durumlar karşısında kalacaktık. İşte bu sıralarda vatana ciddi hizmetlerde bulunabileceğim düşüncesindeydim"* cevabını vermişti (Atay, 1998: 103). Amaç parça parça işgal edilmeye başlanan vatanın kurtuluşunu sağlamaktı. Eğer Harbiye Nazırlığı ele geçirilirse Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hükümleri daha yumuşak uygulanabilir, tüm orduların dağıtılıp iskelet haline getirilmesi önlenebilirdi (Coşkun, 2009: 122-131).

Tevfik Paşa Hükümeti güvenoyu almasına ve bu suretle ilk siyasal girişimi başarısızlıkla sonuçlanmasına karşın Mustafa Kemal Paşa barışçıl siyasal girişimlerine bir süre daha devam etti. Ancak Osmanlı Mebusan Meclisi Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a gelişinden 40 gün sonra 21 Aralık 1918'de feshedildi. Böylece siyasal girişimlerin çok önemli bir kanalı ortadan kalkmış oldu (Alev, 2011: 25).

Meclisin kapandığı zamana kadar olan süreçte çözüm arayışı içinde Mustafa Kemal Paşa Padişah VI. Mehmet Vahdettin ile dört kez görüşme imkânı buldu (Altaş, 2011: 176). Görüşmelerde neler konuşulduğu tam olarak

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

bilinmemektedir (Turan, 1991: 154). Bununla birlikte Mustafa Kemal Paşa, Padişah'ın kendi geleceğini güvence altına alma kaygısına düştüğünü, direnmeyi akılcı görmediğini ve teslimiyetçi bir anlayışa sahip olduğu anlamıştı.

Siyasi çözüm arayışlarından sonuç çıkmayınca, geriye silahlı mücadele dışında bir seçenek kalmadı. Bu kapsamda Şişli'deki evde Ali Fethi (Okyar), Rauf (Orbay), Ali Fuat (Cebesoy), Kazım (Karabekir), İsmet (İnönü) ve Refet (Bele) gibi silah arkadaşlarıyla, yürütülecek mücadeleye ilişkin konularda temaslarda bulundu.

Bundan sonra yapılması gereken, bir an önce uygun bir görevle Anadolu'ya geçmekti. Kısa süre sonra bu fırsat doğdu. Samsun ve çevresinde Türklerin Hıristiyanlara saldırmakta olduğunu iddia eden İngiltere 21 Nisan 1919'da Osmanlı Devleti'ne nota vererek Karadeniz yöresinde asayiş ve sükûnun sağlanmasını istedi. Aksi takdirde İtilaf Devletleri Mondros Mütarekesi'nin 7 ve 24. maddelerine dayanarak bölgeyi işgal edeceklerdi. Ayrıca İngiltere, Anadolu'ya sevk edecek yeterli sayıda birliği olmadığından Türklerin elindeki silahların toplanmasını, çetelerin ortadan kaldırılmasını, asker toplama faaliyetlerinin durdurulmasını da talep ediyordu.

Hükümet İngilizlerin memnun edilmesi için bölgeye bir müfettiş gönderilmesinin uygun olacağını düşündü. Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey, aile dostu Ali Fuat Paşa aracılığıyla tanışmış bulunduğu Mustafa Kemal Paşa'yı Damat Ferit Paşa'ya önerdi (Aybars, 1976: 153). Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'dan uzaklaşmasında fayda gören Damat Ferit Hükümeti, Padişah'ın da onayını alarak 9.Ordu Müfettişi olarak atamayı yaptı. Kendisine bölgedeki asayişsizliği ortadan kaldırması, dağınık durumdaki silah, cephanenin toplanarak koruma altına alınması ve direniş hareketlerinin engellenmesi talimatı ve bunun gereği için geniş yetkiler verildi (Sirel, 1967: 6-7; Sertoğlu, 1968: 5; Gencer-Özel, 2016: 8-10).

Yunan Ordusu İzmir ve çevresini işgal ederken, Mustafa Kemal Paşada 16 Mayıs 1919'da Samsun'dan Anadolu yolculuğuna başladı. O günlerde Anadolu'nun her köşesi yangın yeri gibiydi. Karadeniz'de silahlı Pontus çetelerinin saldırıları giderek artıyordu. Doğuda Mondros Mütarekesi sonrası boşaltılan Kars, Ardahan ve Sarıkamış ile güneyde Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'nun bir bölümü işgal altındaydı, Yunan ordusu bir gün önce İzmir'e çıkmıştı. İşgal altındaki pek çok yerde insanlık dışı muamele yapılıyor, halk çaresizlik içinde başına gelecekleri bekliyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkması Milli Mücadelenin başlaması ve yurdun çeşitli yerlerinde ortaya konan mahalli tepkilerin bütünlük kazanması bakımından önemliydi.

Strateji Kavramı

Genel anlamda metodik bir düşünce tarzı olan ve 20. yüzyılın başlarında askeri bir bilim dalı olarak öne çıkan strateji, bugün artık hemen her alanda kullanılan bir olgu haline gelmiştir (Tarakçı, 2011: 20). Strateji siyasi amaçlar için gücün veya güç tehdidinin kullanılmasıdır (Gray, 2008: 40).

Türk Dil Kurumu (TDK) stratejiyi "*Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik,*

ekonomik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı” olarak tanımlamaktadır. Daha kısa şekilde stratejiyi “stratejik bir hedefe ulaşmak için, güç unsurlarının (kaynakların) kullanılması sanatı” olarak da tanımlamak mümkündür. Bu kapsamda, bir strateji oluştururken, önce stratejik hedef seçilmeli, müteakiben hedefe ulaşmak için kullanılacak güç unsurları (kuvvet ve kaynaklar) ortaya konmalı ve nihayet güç unsurlarının hedefe nasıl ulaşacağı (hangi yöntemlerin ve hareket tarzlarının izleneceği) kararlaştırılmalıdır.

Strateji oluştururken kaynaklarla hedefler arasında dengeli bir ilişki kurulması önemlidir (Ataç, 2019: 4). Bunu sağlamanın yolu da durum muhakemesinden geçmektedir. Durum muhakemesi yapılırken dikkate alınması gereken faktörler; vazife, düşman durumu, arazi ve iklim koşulları (Coğrafya), mevcut kuvvetlerimiz (güç unsurlarımız) ve zamandır. Stratejik kararlara tüm bu faktörler gerçekçi değerlendirildikten sonra ulaşılmalıdır. Aksi takdirde özellikle ülke çapında büyük zararlar kaçınılmazdır, hatanın sonucu yıkıma kadar gidebilir. Kaldı ki doğru bir stratejinin belirlenmesi de yeterli değildir. Belirlenen stratejinin uygun şekilde icra edilmesi, gelişmeler ışığında gerektiğinde tadil edilerek yeniden düzenlenmesi gerekir.

Bu yönüyle Mustafa Kemal’in temelleri çökmüş ve ömrü tükenmiş Osmanlı Devleti’nin enkazından zor şartlarda ve kısıtlı imkânlarla bağımsız bir ulusal devlet kurulabilmesi inancın, kararlılığın, mantığın ve cesaretin egemen olduğu, eşi görülmemiş bir stratejik öngörünün, planlamanın ve uygulamanın sonucudur (Eslen, 2018: 251).

Mustafa Kemal’in Millî Mücadele Stratejisi

Mustafa Kemal Millî Mücadeleyi başlatırken temel ilke olarak “Türk milletinin onurlu ve saygın bir millet olarak yaşamasını” esas almıştı. Bu temel ilkenin gerçekleşmesi için “ulusal egemenliğe dayanan tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmayı” millî hedef olarak belirlemişti (Nutuk, 1981: 9-10). Dolayısıyla hem yeni bir devletin kurulması hem bu devletin ulusal egemenliğe dayalı bir niteliğinin olması, hem de uluslararası alanda kendini sınırlayan tüm kısıtlardan azade tam bağımsız bir karakterinin bulunması hedefi seçilmişti.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun’a ayak basarken neden yeni bir devlet kurmayı hedeflemişti? Osmanlı İmparatorluğu’nun tıpkı aynı dönemde Avrupa’daki diğer imparatorluklar gibi ömrünü tamamladığını, onu yaşatma yönündeki çabaların beyhude olduğunu ve bu kapsamda çaba göstermenin millete büyük zararlar vereceğini görüyordu.

Neden ulusal egemenliğe dayalı tam bağımsız bir devlet kurmayı hedeflemişti? Egemenlik yetkisi halk yerine bir hanedanda olduğu takdirde devletin geleceğinin o günkü durumdan farklı olmayacağını ve toplumun geri kalmışlığının sürüp gideceğini bildiğinden ve bağımsızlıktan mahrum milletlerin uygar toplumlar karşısında uşak olmaktan öteye gidemediğini gördüğünden böyle bir devlet kurmayı hedeflemişti.

Belirlenen millî (stratejik) hedef tek bir düşmanla değil, çok cepheli mücadeleyi gerektiriyordu. Misakı Milli ile belirlenen vatan topraklarını işgalci

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

güçlerden temizlemek için geniş kapsamlı ve uzun süreli bir savaşın yürütüleceği kesindi. Bununla birlikte yürütme yetkisini kullanmak için bu süreçte Padişah ve İstanbul Hükümetine yönelik egemenlik mücadelesi de olacağı açıktı. Yine saltanat ve işgalci güçlerin desteklediği, yönlendirdiği iç ayaklanmaların olacağı bekleniyordu. Tüm bu düşman ve tehditlere karşı mücadeleyi öngören kesimler ise başlıca iki grupta toplanmıştı. Bir grup, mücadeleyi milletin kendi başına sürdürme olanağını görmediğinden Amerikan mandasını veya İngiltere'nin himayesini istiyorlardı. Silahlı mücadeleyi öngörenler, mücadele alanını kendi etki alanları ile sınırlandırıyorlardı. Yurdun bütününe kapsayan bir silahlı mücadeleyi Mustafa Kemal Paşa ve yakın çevresi dışında tahayyül edebilen kimse yoktu. Mustafa Kemal'in belirlediği Milli Mücadele Stratejisi'nin büyüklüğü, olanaksız koşullar altında mükemmel düzeyde uygulanıp sonuca ulaşmasındandır.

Yurdu işgalci güçlerden temizlemek mevcut koşullar altında ancak uygun bir harp stratejisiyle ve kuvvet kullanarak mümkün olabilirdi. Harp stratejisinin başarılı olabilmesi için, eşgüdümlü olarak psikolojik, politik ve diplomatik stratejilerin de yürütülmesi gerekiyordu.

Harp stratejisinin yürütülmesi öncelikle düzenli ve kuvvetli bir orduya ihtiyaç gösteriyordu. Ancak mevcut durumda Osmanlı orduları dağıtılmış, silahları elinden alınmış, mevcutları yok denilecek kadar azalmıştı. Harp stratejisinin, bu gerçeğin dikkate alınarak belirlenmesi gerekiyordu. Bu gerçeğin bilincinde olarak Mustafa Kemal, harp stratejisini üç safhalı olarak belirledi. Bunlar;

- Birinci safhada; düzenli birlikler teşkil edilinceye kadar işgalci güçleri oyalayarak zaman kazanmak,
- İkinci safhada; düzenli orduya geçilince kadar stratejik savunma ile düşman ordusunun taarruz gücünü kırmak,
- Üçüncü safhada; tam bir hazırlığı müteakip taarruza geçerek vatan topraklarını işgalci güçlerden kurtarmak.

Bu harp stratejisinin uygulanabilmesi için psikolojik stratejiyi, önce kararlılığının ortaya konularak milli direnişin artırılması, milletin kendi gücüne dayanarak bağımsızlığını sağlayacağına dair inancın pekiştirilmesi ve mücadelenin topyekûn harp uygulaması çerçevesinde sürdürülmesi temellerine oturttu.

Politik stratejiyi; önce parça parça ve mahalli yürütülen direniş faaliyetlerini birleştirecek bir teşkilatlanmaya gidilmesi ve faaliyetlerin meşru bir zeminde yürütülmesi bakımından milleti temsil edecek bir kurulun oluşturulması, ardından ulusal egemenliğe dayalı meclisin açılarak milleti temilde meclisin tek yetkili kılınması şeklinde planladı.

Diplomatik stratejiyi de, Doğu sınırını emniyete alarak Sovyet Rusya'nın desteğini sağlamak, İtilaf devletleri arasında görüş ayrılıkları oluşturarak cepheyi daraltmak ve nihayetinde kazanılacak askeri zaferle barış görüşmelerine güçlü şekilde katılmak şeklinde belirledi.

Düzenli ordunun teşkil edilerek kesin sonuçlu muharebelere kadar olan sürede faaliyetlerini psikolojik, politik ve diplomatik strateji alanlarında yoğunlaştıran Mustafa Kemal Paşa, Eskişehir Muharebesi sonrası muharebe

stratejilerini (muharebe planları dahil) kendi oluşturdu ve muharebeleri muharebe meydanlarında bizzat sevk idare etti.

Stratejinin temel unsurları olan kuvvet, zaman ve mekânı kullanarak üç yıl gibi kısa bir sürede harp stratejisinin tüm safhalarını muharebe stratejileri ile birlikte başarıyla uyguladı. Milli mücadelenin üçüncü yılında yurdu işgalci güçlerden arındırdı, dördüncü yılında milli hedef olan ulusal egemenliğe dayanan tam bağımsız yeni Türk Devleti'nin tüm dünya tarafından tanınmasını sağladı.

Sakarya Meydan Muharebesine Kadar Olan Süreçte Strateji Uygulamaları

Mustafa Kemal Sakarya Meydan Muharebesine olan kadar safhada bir yandan psikolojik ve politik strateji bizzat yürüttü, diğer yandan harp stratejisinin birinci safhası olan “düzenli birlikler teşkil edilinceye kadar işgalci güçleri oyalayarak zaman kazanmak” uygulamasını yakından takip etti.

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa ilk olarak, yaptığı inceleme sonrası bölgedeki asayiş ve güvenlik durumunu belirten raporu İstanbul'a gönderdi. Yine telgrafla Samsun'daki İngiliz askeri varlığı hakkında bilgi vererek ateşkes hükümlerine ve milli haklarımıza aykırı tecavüzlerinin hükümetçe önlenmesini istedi (Sertoğlu, 1968: 8-10). Dolayısıyla önce mevcut durumu ortaya koyarak hükümeti bilgilendirdi, sonra dağınık şekilde yürütülen direniş hareketlerini birleştirme ve milli bir teşkilat oluşturma gayretine yöneldi.

Bu süreçte, bir yandan da halkı aydınlatmaya, özellikle yerel yöneticileri şehirdeki yabancı askeri güçlerden çekinmeye veya korkmaya yer olmadığına inandırmaya önem verdi. Böylece bölgede milli bir teşkilatın kurulmasına başlandı (Gencer-Özel, 2016: 96).

25 Mayıs 1919'da Havza'ya geçti. Burada işgallere karşı milli bilinç ve direniş duygusunun artırılması yönünde mülki ve askeri amirlere genelgeler yayınladı. Mitingler, gösteriler, uyarı telgraflarıyla protestoların bütün kasaba ve köylere kadar genişletilmesine çalıştı. Diğer yandan kolordu komutanlarına gönderdiği gizli emirlerle, düşmanın Doğu illerinde girişebileceği bir işgalin muhtemel şekilleri ve buna karşı uygulanacak harekât planlarıyla, alınması gerekli diğer savunma tedbirleri üzerinde durdu (Karabekir, 1969: 35). Komutanlardan Mondros'un hükümlerine uyulmamasını, orduların dağıtılmamasını istedi (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 1999: 334).

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasından itibaren yürüttüğü milli güçleri uyarma, yönlendirme ve harekete geçirme yönündeki faaliyetleri İngilizleri endişeye sevk etti ve hükümete yaptıkları baskıyla Harbiye Nezareti Mustafa Kemal Paşa'yı 8 Haziran 1919'da İstanbul'a geri çağırdı (TBMM Z.C, 1959: 10). Bu geri çağırma emrine itibar etmeyen Mustafa Kemal Paşa 12 Haziran 1919'da Amasya'ya geçti. O güne değin geçen kısa süre içinde, ordu birlikleriyle bağlantıyı sağlamış, milletin duyarlılığını arttırmış ve milli teşkilat kurma fikrinin tüm ülkeye yayılmasını sağlamıştı. Artık sıra, faaliyetlerin kişisel girişim kapsamından çıkarılıp meşru bir zemine dayandırılmasına gelmişti. Bundan sonraki çalışmaları, milleti temsil edecek bir kurul vasıtasıyla yürütmeyi düşünüyordu. Meclis-i

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

Mebusan'ın Padişah tarafından feshedilerek 21 Aralık 1918'den itibaren kapalı bulunması ve dört ay içerisinde gerçekleşmesi gereken seçimlerin henüz yapılmaması, bu kurula duyan ihtiyacı artırmıştı. Bu kurulun Sivas'ta oluşturulması kararlaştırıldı (Nutuk, 1981: 19-20). Buna ilişkin talimatı 22 Haziran 1919'da genelge halinde ilgili sivil ve askeri makamlara gönderdi. Amasya Tamimi (Genelgesi) olarak bilinen bu belge İstiklal Harbi'nin gerekçesi, yöntemi ve amacını açıklayan ve Türk milletini mücadeleye çağıran ihtilal bildirgesi niteliğindedir (Aydemir, 1966: 34-36).

Gerek İstanbul Hükümetine, gerekse İtilaf Devletlerine karşı cephe alan Mustafa Kemal Paşa'nın artık faaliyetlerini bir asker olarak sürdürme olasılığı kalmamıştı. Nitekim İstanbul'dan azledildiğine dair telgrafın yola çıktığı 8/9 Temmuz 1919 tarihinde kendisi de Harbiye Nezaretine ve Padişah'a gönderdiği telgrafla sadece müfettişlik görevinden değil, aynı zamanda ordudan da istifa ettiğini bildirdi (Ünalp, 2011: 78-79; Turan, 2006: 5). 23 Temmuz 1919'da ulusal mücadelenin temel ilkelerinin belirlendiği Erzurum Kongresi başladı (Kansu, 1988: 117-120). Kongre aldığı kararları uygulamak üzere Mustafa Kemal'in başkanlığını yaptığı 9 kişilik bir temsil kurulu seçti (Tanör, 2002: 224). Bu kongre bölgesel nitelikte olsa da, Mustafa Kemal'in temsil heyeti başkanlığına seçilmesi, milli mücadelenin meşru lideri olarak görülmesi açısından önemli idi.

4 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde Erzurum Kongresi'nde bölgesel mahiyette alınan kararlar bütün ülkeyi kapsayacak biçimde genişletildi. Ülkenin tamamını temsil edecek Mustafa Kemal'in başkanlığında 16 kişilik Heyet-i Temsiliye, TBMM'nin açılmasına kadar olan sürede bir yürütme organı gibi icraatlar yaptı. Milli hedef olan Misak-ı Milli'nin fiziksel sınırı yine Sivas Kongresi'nde kararlaştırıldı (Dinçer, 2016: 95-96).

12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan Mebusan Meclisi'nde 28 Ocak günü kabul edilen Misak-ı Milli 17 Şubat 1920'de dünyaya duyuruldu (Tansel, 1973: 38). Misak-ı Milli'nin ilanı, Güney Cephesinde direnişin yoğunlaşması ve Batı Anadolu'da Yunan ordusunun aleyhindeki gelişmeler İtilaf Devletlerini harekete geçirerek daha sert politikalara yöneltti (Jaescke, 1989: 97). Türklerin direnişini kırmak için 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ettiler. İşgal sırasında meclisi basarak bazı mebusları tutukladılar (Selek, 1987: 333). Padişah da 11 Nisan 1920'de meclisi feshetti. İstanbul'da parlamentonun kapanması Ankara'da yeni bir meclisin toplanması için uygun ortam doğurdu. Yeni seçilen ve İstanbul'dan gelebilen mebusların katılımıyla toplanan TBMM ilk toplantısını 23 Nisan 1920'de yaptı (Goloğlu, 2010: 167). Meclis yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplarken, Mustafa Kemal'i Meclis Başkanı olarak seçti. Bu suretle Mustafa Kemal, Milli Mücadele'nin başında belirlediği politik ve psikolojik stratejinin hedeflerini önemli oranda gerçekleştirmiş oldu.

TBMM'nin açılmasından kısa süre önce Güney cephesinden gelen haberler gelecek adına umut vericiydi. Kuvayı Milliye ile Fransız kuvvetleri arasında yaşanan yoğun çatışmalar sonrası 5 Mart 1920'de Maraş, 11 Nisan 1920'de Urfa işgalden kurtarıldı. Zaten Mondros Mütarekesi'nden sonra başlayan işgallere karşı ilk direniş Güney cephesinde başlamıştı (Cebesoy, 2000: 345). Özellikle

Fransızların işgal ettiği bölgelerde yoğunlaşan çatışmalarda Milli Kuvvetler ve yöre halkı işgalcilere karşı büyük bir direniş sergiledi. Bu savunma ruhu sonunda Fransızları Ankara İtilafnamesi ile bölgeden çekilmek zorunda bıraktı.

Aynı dönemde askeri alanda Mustafa Kemal'i meşgul eden diğer bir sorun da Anadolu'da çıkan ayaklanmalardı. Önceleri Heyet-i Temsiliye'ye ve Kuvayı Milliye'ye karşı çıkan ayaklanmalar, TBMM'nin açılmasından sonra onun varlığını ortadan kaldırmaya dönük olarak devam etti. Bu arada İtilaf Devletlerinin desteğini alan azınlıklardan Ermeniler ve Rumlar da, Anadolu'da devlet kurmak ve İtilaf güçlerinin işgallerine gerekçe yaratmak amacıyla çeşitli ayaklanmalar çıkarttılar (Dinçer, 2016: 110). Ülkenin bu en buhranlı döneminde mevcut kısıtlı birlikler ve Kuvayı Milliye güçleri bir yandan işgalci kuvvetlere karşı direnmeye çalışırken diğer yandan ayaklanmaları bastırmakla meşgul oldular.

1920 yazında Batı cephesindeki gelişmeler hız kazandı. İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması öncesi baskı oluşturmak için Yunan ordusunu ileri harekâta geçirdiler. 22 Haziran 1920'de taarruza geçen Yunan ordusu Batı Anadolu'yu hızla işgal etti (Kroki-2). Yunan taarruzları karşısında Kuvayı Milliye teşkilleri yetersiz kalınca Mustafa Kemal Paşa düzenli orduya geçiş faaliyetlerini hızlandırdı. Türk halkını askere çağırarak ve Kuvayı Milliye teşkilllerinden de yararlanarak düzenli orduyu oluşturmaya başladı. Oluşturulan birlikler süratle Batı Cephesinde görevlendirildi.

Batı Cephesi için düzenli ordu çalışmaları sürerken, Doğu'da zaten üç tımenden müteşekkil düzenli bir kuvvet mevcuttu. Ermenilerin Kars ve Sarıkamış'ı ele geçirmesinden sonra Kazım Karabekir Paşa komutasındaki bu kuvvetler 28 Eylül 1920'de karşı taarruza geçti. Ağır yenilgi alan Ermeniler barış istemek zorunda kaldılar. Böylece 2/3 Aralık 1920'de iki taraf arasında Gümrü Barış Antlaşması imzalandı. Ancak kısa süre sonra Ruslar Ermenistan'ı işgal edince, Doğu sınırı ancak sonradan imzalanan Moskova ve Kars Antlaşmaları ile kesinlik kazandı.

Güney ve Doğu cephesinde olumlu neticeler alınmasına karşın Batı Cephesinde ciddi sıkıntılar yaşanıyordu. Bursa-Uşak hattına kadar ilerleyen Yunan ordusunun müteakip hedefi Eskişehir ve Afyon'u ele geçirmektir. Düzenli orduya yeni geçen Türk ordusu halen, ayaklanan Çerkez Ethem kuvvetlerine müdahale etmek üzere Kütahya civarında tertiplenmişti.

Henüz düzenli orduya yeni geçilen bu safhada, durumdan istifade etmek isteyen Yunan ordusu güneyde Uşak'ta gösteri taarruzu yaparken, kuzeyde Bursa'daki 20 bin kişilik kuvvetle 6 Ocak 1921'de Eskişehir istikametinde taarruza başladı (Kroki-3). Yunanlıları İnönü mevzilerinde karşılayan Batı Cephesi Komutanlığı 6 bin kişilik kuvvetine karşı Yunan ordusunu İnönü bölgesinde durdurmayı başardı (TSK Tarihi,1984: 426-428). 11 Ocak 1921 günü Yunan kuvvetleri Bursa'ya çekilmek zorunda kaldı. Bu zaferin ardından, Çerkez Ethem ve birliği Kuvayı Seyyare de etkisiz hale getirildi (Özalp, 1998: 14). Birinci İnönü Muharebesi İtilaf Devletleri arasındaki fikir ayrılıklarının belirginleşmesine yol açtı. Sevr'in tabiki konusunda Fransa ve İtalya'da tereddütler artarken, Sovyet

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

Rusya ile 16 Mart 1921’de Moskova Antlaşması imzalandı (TİH Doğu Cephesi, 1995: 256).

İtilaf Devletleri gelinen aşamada durum değerlendirmesi için 21 Şubat 1921’de Londra’da toplanmaya karar verdiler. Bu toplantıya İstanbul Hükümeti temsilcisi yanında İtalya’nın zorlaması ile TBMM temsilcisi de davet edildi. 12 Mart 1921 tarihine kadar süren konferansta, İtilaf Devletlerinin önerdiği barış önerileri Sevr Antlaşması’nda küçük değişiklikler içerdiğinden TBMM temsilcisi Bekir Sami Bey tarafından kabul edilmedi. Bunun üzerine İngiltere Yunan ordusunu yeni bir saldırı için teşvik etti.

23 Mart 1921’de iki koldan taarruza geçen Yunan ordusu güneyde Afyon’a kadar ilerlerken, kuzeyde bir kez daha İnönü mevzilerinde durdurularak 31 Mart 1921’de yeniden Bursa’ya çekilmek zorunda kaldı (Kroki-4). İkinci İnönü Zaferi, İtalya ve Fransa ile İngiltere arasındaki görüş ayrılığını daha da arttırdı. Kuzeydeki Yunan kuvvetleri çekilince güneydeki Yunan kolordusunun konumu, kuşatma taarruzu için elverişli bir durum oluşturmuştu. Batı Cephesi Komutanlığı bu durumdan istifade etmek için 08-15 Nisan 1920 tarihleri arasında önce Aslıhanlar, sonra Dumlupınar istikametinde taarruz etse de, Yunan birlikleri tehlikeyi görerek taarruz istikametlerini zamanında kapattığı ve uygun mevzilere çekilerek kuşatmadan sıyrıldığı için taarruzlarda arzu edilen netice sağlanamadı.

Mevcut kuvvetleriyle sonuç alamayacağını anlayan Yunanlılar, İngilizlerin de desteğiyle kuvvetlerini üçte bir oranından fazla arttırdılar ve 10 Temmuz 1921’de Kütahya istikametinde taarruzlarını yoğunlaştırdılar. Cephenin Döğeri istikametinde yarılması üzerine Türk ordusu Eskişehir-Seyitgazi hattına çekildi (Kroki-5). Bu sıkıntılı dönemde cephe hattına gelen Mustafa Kemal Paşa, bu mevzilerde de tutunma imkânının kalmadığını görerek, daha esaslı bir hazırlık için ordunun Sakarya Nehri doğusuna çekilmesini emretti (Kroki-6).

Bu safhaya kadar psikolojik ve politik stratejinin amaçları büyük oranda, diplomatik stratejinin belirli oranda gerçekleştiğinden ve İstiklal Harbi’nin kritik eşliğine geldiğinden, sıra muharebe stratejilerinin belirlenmesi ve harbin sevk idaresine gelmişti. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele’nin bu aşamasından itibaren önceliğini muharebe stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanmasına ayırdı.

Sakarya Meydan Muharebesi Stratejisi

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sonrası Yunan tarafı bir süre zafer sarhoşluğu yaşadı. Türk ordusunun kesin bir yenilgiye uğradığını ve Mustafa Kemal’in kısa zamanda ateşkes istemekten başka bir çaresi olmadığını düşünüyorlardı. Zamanla yanıldıklarını anladılar. Bunun üzerine, sonraki adımı belirlemek için 28 Temmuz 1921’de Kütahya’da Kral Konstantin’in başkanlığında Harp Meclisi toplandı. Toplantıda “Ankara istikametinde ilerleyerek rastlanılan yerde Türk ordusundan arta kalanlarının ezilmesi ve Ankara’nın ele geçirilmesi” oy birliği ile kararlaştırıldı (Artuç, 2001: 261).

Türk tarafında karamsarlık hâkimdi. Meclis’te, Mustafa Kemal Paşa’ya karşı olanlar ordunun Sakarya Nehri doğusuna çekilmesinden ve mevcut durumdan

kendisini sorumlu tutuyorlardı. Milletvekilleri kimi iyi niyetle, kimi kötü niyetle düğümün çözümünü Mustafa Kemal'den bekliyordu. Bir dizi münakaşa sonrası Meclis 5 Ağustos 1921'de çıkardığı kanunla yetkilerini ve Başkomutanlığı üç ay müddetle Mustafa Kemal Paşa'ya devretti (Ağaoğlu, 1973: 175). Mustafa Kemal Paşa görevi aldığı ikinci ve üçüncü günleri 7-8 Ağustos 1921'de kanun gücünde "Tekâlif-i Milliye" (Milli Yükümlülükler) adı altında emirler yayınladı. Emrin uygulanmasıyla ordu taşıt, araç ve gereç yönünden güçlendirildi, yiyecek ve giyeceği temin edildi (ATTB, 1964: 395-404). Bu suretle topyekûn harp uygulaması yaygınlaşıyor, halk bir bütün halinde mücadeleye katkı sağlıyordu (*Topyekûn Harp; bir ulusun bütün kaynaklarını seferber ederek bir başka devlet veya devletler topluluğunun kendi ülkesine yönelik askeri gücünü yok etmek için maddi ve manevi unsurlarıyla savaşmasıdır. Bir başka deyişle milli gücün tüm unsurlarının bir bütün ve birbirleriyle uyumlu olarak kullanılması ve o ülke yurttaşlarının tümünün bir amaç etrafında kenetlenmesidir.*) (Ünalp, 2011: 87). Lord Kinross Topyekûn Harbi Mustafa Kemal'in öteden beri öngördüğünü ve bu savaşta milletin her ferdinin kendini silahla vuruşan savaşçı gibi hissederek bütün varlığını mücadeleye verdiğini ifade etmiştir (Kinross, 1994: 377).

Batı Cephesinde yapılan teşkilat düzenlemeleri ve takviyeler sonucu Sakarya Meydan Muharebesi öncesi Türk Ordusu; bir Mürettep Kolordu (Kocaeli Grubu) ile 1'inci, 2'nci, 3'üncü, 4'üncü ve 12'nci Gruplar, 5'inci Süvari Grubu ve ihtiyat grubundaki dört bağımsız tümeninden oluşuyordu. Bütün kuvvetler 18 piyade tümeni, 4 süvari tümeni ve bir süvari tugayı idi. Birlikler başlangıçta, beklenen Yunan taarruz istikametine göre Sakarya Nehri doğusu ve kuzey doğusunda tertiplendi.

Yunan Ordusu'nun 1.Kolordusu Eskişehir, 2.Kolordusu Seyitgazi ve 3.Kolordusu Alpu bölgesindeydi. Her kolorduda üç piyade tümeni, toplamda dokuz piyade tümeni bulunuyordu. Yunan ordusu Türk ordusuna göre personel ve özellikle silah, araç, mühimmat yönünden üstündü.

Mustafa Kemal Paşa muharebe stratejisini; Yunan ordusunun taarruz gücü doruk noktasına ulaşınca kadar Sakarya Nehri doğusunda savunmayı sürdürmek olarak belirledi. Bu stratejinin uygulanması, her ne surette olursa olsun Sakarya mevzilerinin savunulmasını, cephe hattında girmeler olması halinde gerideki savunma hattına çekilmeden birliklerin sorumluluk bölgelerini savunmaya devam etmelerini gerektiriyordu. Yani hat savunması yerine bölge savunması yapılacaktı.

Yunan Ordu Komutanı da muharebe stratejisini, Türk ordusunu Sakarya Nehri doğusunda taarruzla tespit ederken, güneyden Ilıcaözü Deresi'nden Haymana istikametine kuşatarak imha etmek üzerine kurdu. Türk ordusunun imhasını müteakip hükümet merkezi olan Ankara işgali edildiğinde Türk Devleti dağılmış olacaktı.

14 Ağustos 1921'de ileri harekâta geçen Yunan Ordusu 22 Ağustos 1921'de, taarruz için kuvvetlerinin çoğunluğu ile Ilıcaözü Deresi güneyinde tertiplendi. Bundan sonra başlayan muharebe üç safhada cereyan etti:

- Birinci safhada, 23 Ağustos 1921 sabahı taarruza geçen düşman Türk cephesini güneyden kuşatmaya çalıştı.

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

- Kuşatmada başarılı olamayınca Yunan Ordusu ikinci safhada 1 Eylül 1921'den itibaren cepheyi Çal Dağı- Haymana istikametinde yararak çökertmeye teşebbüs etti.

- Bu teşebbüsünde de netice alamayan Yunan Ordu Komutanı, artık taarruzlarının doruk noktasına ulaştığını da gördüğünden çaresiz olarak üçüncü safhada 11 Eylül 1921 tarihinden başlayarak çekilmeye başladı. Bunun üzerine Türk ordusu bütün cephede karşı taarruza geçti. 13 Eylül 1921'de Sakarya'nın doğusu tamamen boşaltıldı. Yunan ordusu taarruz öncesi hatlarına çekilmek zorunda kaldı (ATTB, 1964: 395-404).

Sakarya Meydan Muharebesinin Sonuçları

- Milletin moralini yükselmiş, orduya güven artmış, geleceğe ilişkin ümitler canlanmıştı.

- Afyon-Eskişehir hattına kadar vatan parçası düşmandan temizlenmişti.

- Yunanistan'ın Trakya, İstanbul ve Anadolu'yu topraklarına katma hevesi sonuçsuz kalmıştı.

- Bu muharebenin hemen ardından Fransa ile Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Bunun sonucunda Fransa, işgal ettiği ve mukavemetle karşılaşarak tutunamayacağını anladığı Türk topraklarından Sancak (Hatay) hariç çekilmiştir. İskenderun ve Antakya'da özel bir idare kurulmuştur. Bu antlaşmayla Fransa ile Türkiye arasındaki savaş fiilen sona ermiş, Ankara Hükümeti Fransa tarafından resmen tanınmıştır (Baytok, 1994: 163; Öztürk, 1994: 163).

- Batı Anadolu'daki Yunan egemenliğini kabullenemeyen İtalyanlar Sakarya Zaferi'nden sonra Güney Ege ve Akdeniz bölgelerinde tutunamayacaklarını anlamışlardır. Nitekim 1921 sonuna kadar işgal ettikleri yerleri boşaltmışlar, böylece fiili olarak savaşı bitirmişlerdir (Türkmen, 2012: 143).

- Zafer, Türkiye'nin Sovyet Rusya ile ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuş, Sovyet Rusya'nın aracılığı ile 13 Ekim 1921'de Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan arasında Kars Antlaşması imzalanmıştır. Böylece Doğu cephesi tamamen kapanmış, buradaki kuvvetlerin bir kısmı Batıya kaydırılmıştır (Sofuoğlu, 2009: 244).

- Türk ordusuna kesin zafer için hazırlık yapacak zaman kazandırılmış, toparlanma imkânı bulunmuştur.

Büyük Taarruzun Muharebe Stratejisi

Sakarya Meydan Muharebesi sonrasında Yunan ordusu Eskişehir-Seyitgazi-Afyon hattında savunma mevziine girdi. Türk ordusu da bu hattın karşısında yeni bir büyük çaplı çatışmaya tutuşmayacak mesafede tertiplenerek düşmanı uzaktan takip etti. İki ordu da yorgun ve kayıpları ağırdı. Bu nedenle önce toparlanma, sonra müteakip harekât için hazırlık faaliyetleri yapılarak, yaklaşık bir yıllık süre bu şekilde geçirildi. Bir ara Yunan Ordusu'nun savunma mevziilerine iyice yerleşmesinden önce Afyon'dan kuzeye doğru yapılacak bir taarruzla,

düşmanın kuzeye atılarak imhası için ciddi hazırlıklara girilse de, olanakların o dönem çok kısıtlı olması yüzünden bu taarruzdan vazgeçildi (Artuç, 2001: 377-378).

Yaklaşık bir yıl süren hazırlık döneminde her iki taraf da faaliyetlerini başlıca üç alanda; diplomasi, siyasi ve askeri alanda yoğunlaştırdı. Diplomasi alanında; Yunanistan, müttefiklerinin ve özellikle İngiltere'nin politik, askeri ve mali desteğini pekiştirme ve yeni destekler sağlamaya çalışırken, Türk tarafı yapacağı büyük çaplı harekâtı gizlemeye yönelik barış diplomasisi uyguladı. Bu dönemde İtilaf Devletleri, iş uzadıkça Anadolu sorununun çıkmaza gireceğini düşünerek Mart 1922'de ateşkes için arabuluculuk girişiminde bulundularsa da başarılı olamadılar (Görgülü, 1992: 82). Siyasi alanda; Yunan Kralı ve Hükümeti içeride iktidarlarını, dışarıda saygınlıklarını ayakta tutabilmek için, askerlerin düşüncelerini dikkate almadan savaş çıkırtkanlığını sürdürürken, Türk tarafında Meclis'te hükümete karşı muhalefet giderek sesini yükseltiyordu. Meclis'te yoğun tartışmaların geçtiği bir dönemde Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutan olarak Meclis'in yetkilerini kullanmasına imkân veren kanunun süresi uzatıldı (Karal, 1973: 189).

Askeri alanda her iki taraf da kadro noksanlıklarını tamamlama yoluna giderken Yunan ordusu tahkimatın kuvvetlendirilmesi, Türk Ordusu taarruz eğitimlerinin pekiştirilmesine önem verdi.

Sakarya savaşı öncesinde olduğu gibi Sovyet Rusya, bu hazırlık döneminde de Türkiye'ye destek sağladı. Para yardımının yanında tüfek, makineli tüfek, top ve bol miktarda cephane alındı.

Türk Ordusu; iki ordu, bir süvari kolordusu ile iki grup komutanlığından (Kocaeli ve Menderes) müteşekkildi. Hazırlık döneminde kuvvetinin 1/3'ü ile cephe hattında, 2/3'ü ile geride tertiplenmişti.

Yunan Ordusu üç kolordudan müteşekkildi: 1. Kolordu (dört tümenli) Döğer-Afyon Ahırdağı hattında, 3. Kolordu (üç tümenli) Eskişehir-Seyitgazi hattında savunma için tertiplenmişti. 2. Kolordu (üç tümenli) Döğer bölgesinde ihtiyattaydı. Uşak doğusunda geri bölge emniyeti 2. Tümenle bırakılmış, yine Uşak'ta bir süvari tümeni teşkil edilmekteydi. İzmit bölgesinde 11. Piyade Tümeni ile Menderes Vadisi uzanımı hattında altı bağımsız alay tertiplenmişti. Yunan ordusu toplamda 12 piyade tümeni ve 1. Süvari Tümeni ile bağımsız 10 alaydan (Bu alayların vazifesi, geri bölgelerde ve yanlarda emniyeti sağlamaktı) oluşuyordu.

İki tarafın insan ve silah mevcutları: Türk ordusunda 200 bin insan, 99 bin tüfek, 2000 hafif, 839 ağır olmak üzere toplam 2839 makineli tüfek, 323 top ve 10 uçak vardı. Yunan ordusunda 225 bin insan, 90 bin tüfek, 3139 hafif ve 1280 ağır olmak üzere 4419 makineli tüfek, 419 top ve 50 uçak bulunmaktaydı. İnsan mevcudu büyük bir fark göstermemekle beraber silah bakımından Yunanlılar üstü durumdaydı. Türk tümenlerinde 7-8 bin asker varken, Yunan tümenlerinin mevcudu 10 bin kişinin üstündeydi (Belen, 1999: 8).

Yunan ordusu lojistik imkânlar açısından iki yönden büyük avantaja sahipti: İzmir-Afyon demiryolu hattı lojistik ikmalin kesintisiz, kolay

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

gerçekleşmesini sağlıyordu. 3818 motorlu araç her sınıf ikmal maddesinin ana depolardan en uzak birliklere kadar süratle taşınmasına olanak veriyordu. Türk ordusunun elinde, Yunan ordusunun mevcudunun yüzde beşi kadar oranda 208 vasıtası vardı. Lojistik faaliyetler çoğunlukla kağnılarla yürütülüyordu.

Mustafa Kemal muharebe stratejisini; düşmanı ihtiyatlarını kullanmada kararsız bırakmak maksadıyla tüm cephe hattı boyunca taarruz ederken, asıl taarruzu düşmanın beklemediği Afyon mevziinin güneyinden yapmak, cepheyi Ahır Dağı doğusundan süratle yardıktan sonra düşmanı Dumlupınar-Döğer-Afyon üçgeninde imha etmek üzerine kurguladı. (TİH II/I, 1967: 50-58)

Bu strateji doğrultusunda hazırlanan Sad Taarruz Planı'nı göre; Porsuk Müfrezesi ve 41.Tümen Eskişehir mevziindeki Yunan 3'üncü Kolordusuna karşı emniyet sağlarken, 1.Ordu Ahırdağı-Afyon hattında, 2.Ordu Afyon-Seyitgazi hattında taarruz kademesinde ve 2.Kolordu ihtiyatta olacaktı. Asıl taarruz 1.Ordu bölgesinden yapılacak ve Ahır Dağı doğusunda cephe süratle yarılacaktı. Ahır Dağını gizlice aşacak 5. Süvari Kolordusu düşmanın çekilme yollarını kesecekti.

Yunan Ordu Komutanı savunma stratejisini; iki kolordu ile cephe hattını savunurken, ihtiyat kolordusu ile Türk asıl taarruz kuvvetine karşı taarruz yapmak üzerine inşa etti. Bu kapsamda; Eskişehir-Seyitgazi güneyi uzanımında 3. Kolordu, Döğer-Afyon-Ahır Dağı uzanımında 1. Kolordu savunma hattında, 2. Kolordu ihtiyatta, kuvvet çoğunluğu 1. Kolordu bölgesinde olacak şekilde birliklerini tertipleledi.

Birlikler gizlice taarruz bölgelerine intikal ettirildikten sonra Büyük Taarruz üç safhada icra edildi:

- Birinci safhada 26 Ağustos 1922'de baskın şeklinde taarruza başlanarak 27 Ağustos 1922'de Yunan cephesi güneyde yarıldı.
- İkinci safhada düşmanın çekilmesine fırsat verilmeden büyük kısmı Çalköy güneyinde çembere alındı ve 30 Ağustos 1922 akşamı Başkomutan Meydan Muharebesi ile imhası sağlandı.
- Üçüncü safhada, diğer istikametlerde çekilmekte olan düşman kuvvetlerine takip harekâtı yapılarak 9 Eylül 1922'de İzmir kurtarıldı.

Büyük Taarruzun Sonuçları

- Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın 26 Ağustos 1922 sabahı verdiği emirle başlatılan "Büyük Taarruz Harekâtı" Afyon-Dumlupınar Büyük Meydan Muharebesi'nin son evresine rastlayan ve bizzat kendisinin sevk ve idare ettiği 30 Ağustos 1922 Başkumandan Muharebesi'nde (Atatürk Zafertepe-Çalköy bölgesindeki muharebeyi "Rum Sındığı Muharebesi" olarak da adlandırmaktadır.) (Akgül, 1992: 311) Yunan asıl kuvvetlerinin yok edilmesiyle sonuçlanmış ve üç yıldır devam eden İstiklal Mücadelesinde Türk ordularına Akdeniz hedef olarak gösterilmiştir. Başkomutanın bu tarihi direktifi TBMM orduları tarafından dünya harp tarihinde eşine az rastlanan bir hızla "Yıldırım Harbi" olarak geçmiş, Türk ordusunun 9 Eylül 1922'de İzmir'e girmesiyle büyük bir zafer coşkusuyla dönüşmüştür (Türkmen, 2010: 143).

- Yunan Ordusu, henüz harekâtın başında aldığı ağır darbe sonucu bir daha toparlanamamıştır. 230 bin kişilik, silah, teçhizat ve malzeme yönünden çok üstün bir ordu, 24 gün gibi kısa sürede tüm Batı Anadolu'dan söküp atılmış, mevcudunun üçte ikisini ölü, yaralı veya esir olarak Anadolu'da bırakmıştır. Kaçabilenler de ağır silah ve toplarıyla, araç ve gereçlerini terk ederek perişan bir halde kendilerini tahliye gemilerine zor atmışlardır.

- Muharebeler sonrası Yunan ordusunun altı tümeni ve altı bağımsız alayı imha derecesinde ağır kayıplara uğratılmış, kalan altı tümen ile dört bağımsız alay büyük hasar görmüştür.

- İstiklal Harbi fiilen kazanılmıştır. Bu gerçeği tüm dünya görmüş ve kabul etmiştir. Yunan Megala İdea rüyası sona ermiş, İngiltere'nin Anadolu'ya ilişkin planları başa çıkmıştır.

- İçeride ve dışarıda Ankara Hükümeti'nin tüm vatan topraklarının tek meşru hükümeti olduğu gerçeği kabul edilmiştir.

- İstiklal Harbi esaret, sömürge ve işgal altındaki tüm dünya ülkelerinin bağımsızlık mücadelelerini başlatmalarına bir rehber ve örnek olmuştur.

- Kazanılan tüm askeri başarılar ile Milli Mücadele dönemi içerisindeki askeri faaliyetler sona ererek artık diplomasi savaşı başlamıştır.

- Askeri zaferlerin siyasi zaferler ile taçlandırıldığıının ilk örneği olarak Mudanya Ateşkes Konferansı (3-11 Ekim 1922) düzenlenerek Batı Trakya diplomatik bir başarıyla düşman işgalinden kurtarılmıştır.

Sonuç

Mustafa Kemal, Milli Mücadele'nin çerçevesini henüz Birinci Dünya Harbi sona ermeden belirlemişti. Buna göre harbin sonunda, Filistin-Suriye cephesindeki kuvvetleri mümkün olduğunca koruyarak çekmeye, güneyde İngilizleri Anadolu'dan uzakta durdurmaya ve silahlı mücadele için mahalli unsurları teşkilatlandırmaya gayret etti. Milli Mücadele süresince İtilaf Devletleri safında görüş ayrılıkları ve çatlaklar oluşturarak cepheyi daraltmaya çalıştı. İstiklal Harbi'nin son safhasında, diğer cepheleri çözüme kavuşturmuş ve ayaklanmaları büyük oranda bastırmış olarak tüm milli güç unsurları ile Batı cephesi üzerine yoğunlaştı.

İstiklal Harbi stratejisini; düzenli birlikler teşkil edilinceye kadar işgalci güçleri oyalayarak zaman kazanmak, düzenli orduya geçilince önce stratejik savunma ile düşman ordusunun taarruz gücünü kırmak ve nihayet tam bir hazırlığı müteakip baskın tarzında taarruza geçerek vatan topraklarını işgalci güçlerden arındırmak olarak belirlemişti.

Büyük riskler taşıyan harp stratejisini, İstiklal Harbi'nin tüm safhalarında büyük bir kararlılık ve başarıyla uyguladı. Harbin sonunda Yunan ordusunu imha etmesinin yanı sıra İtilaf devletlerinin, özellikle İngiltere'nin savaş planlarını da boşa çıkardı.

Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde 19 Mayıs 1919'da başlayan ve 30 Ağustos 1922'de zaferle sonuçlandırılan Türk Kurtuluş Savaşı dünyadaki en meşru, en ahlaklı, en haklı, en kutsal savaşlardan biridir. Bu savaş sömürgecilığe karşı kazanılmış ilk ulusal mücadele olarak tarihe geçmiştir (Özakman, 2005: 688).

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

Değerlendirme

Milli Mücadele kendiliğinden başlayıp, tesadüflerle gelişip, şans sonucu galibiyetle sonlanan bir zafer değildir. Aksine başından sonuna bir program dâhilinde yürütülen, akıl ve bilimle hesaplanmış, en önemlisi tüm milletin cesaret, fedakârlık ve azmi ile gerçekleştirilen gerçek bir destandır.

Zaferde herkesin payı vardır. Türk ordusu, milli kuvvetler, mahalli yöneticiler, memleketin her evladı, kadınlar, yaşlılar, çocuklar, kısacası ulusun bağımsızlığına, milletin egemenliğine inanan herkes bu mücadeleye destek olmuş, katkı sağlamış, gerektiğinde severek canını ortaya koymuştur. Bu, Türk milletinin tarihten gelen en önemli vasfıdır. Ancak şüphesiz en büyük pay Mustafa Kemal'e aittir. Çünkü Milli Mücadele programını hazırlayan, icrasında Türk ulusuna önderlik eden ve programın hedeflerine uygun yürütülmesini sağlayan kendisi olmuştur.

Mustafa Kemal Milli Mücadelenin esaslarını kafasında, henüz Birinci Dünya Harbi sona ermeden belirlemişti. Bu nedenledir ki kısa sürede çok yol aldı. Önce İstanbul'da siyasi çözüm yollarını denedi. Siyasi çözüm için siyasi güç sağlayacak bir bakanlığa getirilme arzusu boşa çıkınca, mücadelenin padişahın önderliği ile yürütülebileceğini düşündü. Ancak yaptığı görüşmeler sonrası Vahdettin'in saltanat stratejisinin sadece İtilaf Devletleri ile iyi geçinmek ve boyun eğmek üzerine kurgulandığını, bunun dışında bir politika geliştiremediğini gördü. Bu durumda silahlı mücadele dışında bir politikanın uygulanamayacağını anladı.

Çanakkale Muharebelerindeki kahramanlığının Anadolu'da duyularak yayılması, 16. Kolordu ve 2.Ordu Komutanlığı görevlerinde Güneydoğu Anadolu'da halkla bütünleşen uygulamaları ve üstün liderlik vasıflarına ilişkin silah arkadaşları arasında oluşturduğu intiba dolayısıyla, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastığı andan itibaren Mustafa Kemal Milli Mücadele'nin doğal lideri olarak kabul edildi.

Mustafa Kemal işe koyulurken önce milli hedefi ortaya koydu. Bu hedefi elde etmek üzere harp (askeri), politik, psikolojik ve diplomatik stratejileri belirledi. Sonra bu stratejileri, birbirlerini desteleyecek şekilde safha safha uygulamaya başladı. Bu kapsamda Milli Mücadele'nin başında, parça parça ve mahalli düzeyde yürütülen direniş çabalarının birleştirilmesini, yaptığı teşkilatlanma çalışmaları ile mücadelenin örgütlü ve tüm ulusu kapsayacak şekilde yaygın yürütülmesini sağladı. Bu safhada milli kuvvetler vasıtasıyla işgalci güçleri oyalayarak zaman kazanmaya çalıştı.

İkinci safhada, mücadelenin meşru bir zeminde yürütülmesi için politik strateji uygulamalarına ağırlık verdi. Erzurum ve Sivas Kongreleri meşruiyet için gerekli zemini hazırladı, TBMM'nin açılması stratejinin başarısındaki en kritik gelişme oldu. Bu süreçte harp stratejisine uygun olarak bir yandan ayaklanmalar bastırılırken, diğer yandan Güney ve Doğu Cephelerinde başarı sağlandı ve nihayet düzenli orduya geçişle önemli bir dönemeç geçildi.

Düzenli orduya geçiş sonrası bir süre İnönü mevziilerinde durdurulan Yunan ordusu, aldığı takviyelerle Batı Cephesinde kesin sonuçlu taarruza geçince

artık gelinen aşamada muharebe stratejileri öncelik kazandı. Türk ordusu, Sakarya Meydan Muharebesinde Yunan ordusunun taarruz gücünü kırarak inisiyatif gücünü eline geçirdi.

Büyük Taarruz için hazırlık yapılırken Mustafa Kemal uyguladığı diplomatik strateji ile İtilaf Devletleri arasında görüş ayrılıklarını derinleştirdi, nihayet elverişli koşullar oluştuğunda Büyük Taarruzu başlatarak harp stratejisini başarıyla sonuçlandırdı. Milli Mücadele Lozan Antlaşması'nın imzalanması ile tamamlandı. Bundan sonraki süreçte, çağdaş bir toplum ve uygar dünyanın saygın bir üyesi olmak yolunda bir biri ardına inkılablar gerçekleştirilmeye başlandı.

Sonuç olarak, Türk tarihinin en karanlık döneminde, en olumsuz şartlar altında yürütülen bu mücadele sonunda imkânsız görülen bir hedef elde edilmiş, tam bağımsız milli egemenliğe dayalı yeni Türk Devleti kurulmuştur. Bu yönüyle de verilen mücadele esaret altında yaşayan tüm milletlere örnek teşkil etmiştir.

Şüphesiz Milli Mücadele, sadece tarihe mâl olmuş geçmiş olaylar zinciri değil, aynı zamanda geleceğe dair hedeflerin ve stratejilerin belirlenmesi bakımından da eşsiz bir örnektir.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU, Samet. (1973). Kuvay-ı Milliye Ruhu. Nebioğlu Yayınevi.
- AKGÜL, Suat. (1992). Çalköy Bölgesi Muharebeleri ve 30 Ağustos Zaferi. Büyük Taarruz'un 70'inci Yıldönümü Armağanı (ss. 307-326). Genelkurmay Basımevi.
- AKŞİN, Sinan. (1976). İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele. Cem Yayınevi,
- ALTAŞ, Seyithan. (2011). Devrim Tarihi I. Nobel Yayınları.
- ARI, Kemal. (1997). Birinci Dünya Harbi Kronolojisi. Genelkurmay Basımevi,
- ARIKOĞLU, Damar. (1961). Hâtıralarım. Tan Gazetesi ve Matbaası.
- ARMAOĞLU, Fahri. (1983). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ARTUÇ, İbrahim. (1986). Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan Muharebesi. Kastaş Yayınevi.
- ARTUÇ, İbrahim. (2001). Yeniden Doğu-Türk Kurtuluş Savaşı. Kastaş Yayınevi.
- ATAÇ, Kaan Kutlu. (2019). Strateji ve Askeri Strateji. Güvenlik Yazıları Serisi (40), ss. 1-6.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal. (1981). Nutuk. Genelkurmay Basımevi.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri II. Cilt (1915-1919). (1999). Kaynak Yayınları.
- Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi (AİİT) I/I. (1997). Yükseköğretim Kurulu Yayınları.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri (ATTB) IV. (1964). Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını.
- ATAY, Falih Rıfki. (1998). Atatürk'ün Bana Anlattıkları. Cumhuriyet Kitapları.
- AYBARS, Ergün. (1995). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya. (1966). Tek Adam Mustafa Kemal (1919-1922) II. Remzi Kitabevi.
- BAKACAK, Alper. (2016). XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti. İçinde Temuçin Faik Ertan (Ed.), Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. Siyasal Kitabevi.
- BAYTOK, Taner. (1970). İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- BAYUR, Yusuf Hikmet. (1957). Türk İnkılâbı Tarihi III. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

- BELEN, Fahri. (1999). Büyük Türk Taarruzu. Yeni Gün Yayıncılık.
- CEBESÖY, Ali Fuat. (2000). Milli Mücadele Hatıraları. Temel Yayınları,
- COŞKUN, Alev. (2009). Samsun'dan önce Bilinmeyen 6 Ay İşgal, Hüzün, Hazırlık. Cumhuriyet Kitapları.
- COŞKUN, Alev. (2011). Mustafa Kemal'in İstanbul'daki Faaliyetleri, İçinde Mütareke Dönemi ve İstanbul'dan Samsun'a Uzanan Yolda Mustafa Kemal. ATASE Başkanlığı Yayını.
- ÇOLAK, Mustafa. (2006). Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918). TTK Yayınları.
- DİNÇER, Hasan. (2016). TBMM'nin Açılması ve Yeni Türk Devletinin Kuruluşu. İçinde Temuçin Faik Ertan (Ed.), Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. Siyasal Kitabevi.
- DİNÇER, Hasan. (2016). Genelgeler ve Kongreler Dönemi, İçinde Temuçin Faik Ertan (Ed.), Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. Siyasal Kitabevi.
- ENER, Kasım. (1996). Çukurova Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi. Kültür Bakanlığı Yayınları
- ERASLAN, Cezmi (2000). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I. ATAM Yayınları.
- EROĞLU, Hamza. (1990). Türk İnkılâp Tarihi. Savaş Yayınları
- ESLEN, Nejat. (2018). Tarih Boyu Savaş ve Strateji. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- GENCER, Ali İhsan-Sabahattin Özel. (2016). Türk İnkılâp Tarihi. Der Yayınları
- GOLOĞLU, Mahmut. (2010). Milli Mücadele Tarihi-III (1920), Üçüncü Meşrutiyet Birinci Büyük Millet Meclisi. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- GÖRGÜLÜ, İsmet (1992). Büyük Taarruz. Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları.
- GRAY, Colin S. (2008). Modern Strateji. Truva Yayınları
- GÜLBOY, Burak (2004). Birinci Dünya Savaşı Tarihi. Altın Kitaplar.
- GÜNAY, Nejla. (2019). Milli Mücadelenin İlk Zaferi: Maraş Milli Mücadelesi ve Maraş'ın Kahramanlığı. Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology (29), ss. 47-74.
- GÜRER, Turgut. (2007). Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Güler. Güler Yayınları.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD). (1961). Sayı 37, Belge 907. Genelkurmay Basımevi.
- İLTER, Erdal. (1989). Milli Mücadele'de Doğu Lejyonu (Legion D'Orient)'nun Fransız İşgal Bölgesindeki Fonksiyonu. Atatürk Yolu Dergisi (3), ss. 419-436.
- İNÖNÜ, İsmet (1970). Devlet Kurucusu Atatürk. Atatürk Konferansları III. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İZDEM, Ekmel. (1944). Dünkü Bugünkü Akhisar. Ülkü Basımevi.
- JAESCKE, Gotthard. (1989). Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi I. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KANSU, Mazhar Müfit. (1988). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber I. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KARABEKİR, Kazım (1969). İstiklal Harbimiz. Türkiye Matbaası.
- KARAL, Enver Ziya. (1956). Atatürk'ten Düşünceler. Türkiye İş Bankası Yayınları
- KARAL, Enver Ziya. (1973). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965). Millî Eğitim Basımevi.
- KARPAT, Kemal. (2012). Kısa Türkiye Tarihi. Timaş Yayınları.
- KARPAT, Kemal. (2010). Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset. Timaş Yayınları
- KİNROSS, Lord. (1994). Atatürk, Bir Milletlin Doğuşu. Necdet Sander (çev.) Altın Kitaplar Yayınevi.
- KOCATÜRK, Utkan. (1983). Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918-1938). TTK Basımevi.

- MENTEŞE Halil. (1986). Halil Menteşe'nin Anıları. İsmail Arar (haz.) Hürriyet Vakfı Yayınları.
- ORBAY, Rauf. (1962). Rauf Orbay'ın Hatıraları II. Yakın Tarihimiz.
- ÖZAKMAN, Turgut. (2005). Şu Çılgın Türkler. Bilgi Yayınevi.
- ÖZALP, Kazım. (1998). Milli Mücadele (1919-1922). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖZTÜRK, Ayhan. (1994). Milli Mücadele'de Gaziantep. Geçit Yayınları.
- PAYASLI, Volkan. (2017). Fransız İşgalinde Osmaniye (Cebel-i Bereket) ve Rahime Hatun Üzerine Bir Değerlendirme. A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi (61), ss. 269-308.
- SELEK, Sabahattin. (1987). Anadolu İhtilali I. Cilt. Kastaş Yayınları.
- SERTOĞLU, Mithat. (1968). Milli Mücadele'de Ata'nın Bilinmeyen Bir Telgrafı, Belgelerle Türk Tarih Dergisi (5), ss. 7-11.
- SERTOĞLU, Mithat. (1968). Mustafa Kemal'in Samsun'dan Gönderdiği İki Mühim Rapor, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (14), ss. 5-10.
- SİREL, Münir (1967). 19 Mayıs ve Atatürk, Belgelerle Türk Tarih Dergisi (2), ss 5-8.
- SOFUOĞLU, Adnan. (2009). Yeniden Mücadele: Milli Mücadele. İçinde Fatma Acun (ed.), Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi. Siyasal Kitabevi.
- SONYEL, Salâhi R. (2011). İngiliz Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşında Manisa ve Bölgesi (1919-1922), Belleten (272), ss. 191-204.
- TANÖR, Bülent. (2002). Türkiye'de Kongre İktidarları (1918-1920). Yapı Kredi Yayınları.
- TANSEL, Selahattin. (1973). Mondros'dan Mudanya'ya Kadar I. Başbakanlık Basımevi.
- TARAKÇI, Nejat. (2011). 20. Yüzyılın Strateji Dehası Atatürk. Truva Yayınları.
- TBMM Zabıt Cerideleri (Z.C) (1959) I. TBMM Basımevi.
- TSK Tarihi. (1984). TBMM Hükümeti Dönemi (23 Nisan 1920-29 Ekim 1923) IV/I. ATASE Başkanlığı Yayını.
- TURAN, Mustafa. (2006). Milli Mücadele'de Siyasi Çözüm Arayışları. Siyasal Kitabevi.
- TURAN, Şerafettin. (1991). Türk Devrim Tarihi I. Bilgi Yayınevi.
- Türk İstiklal Harbi (TİH) I. (1962). Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı. Genelkurmay Basımevi.
- Türk İstiklal Harbi (TİH) II/I. (1967). Batı Cephesi. Gnkur. Basımevi.
- Türk İstiklal Harbi (TİH) III. (1995). Doğu Cephesi (1919-1921). ATASE Başkanlığı Yayını.
- TÜRKMEN, Zekeriya. (2012). Türk İstiklal Harbinde Bir Dönüm Noktası: Sakarya Meydan Muharebesi, İçinde Hakan Uzun-Necdet Aysal (yay. Haz.), 90. Yıldönümünde Sakarya Zaferi ve Haymana. Ankara Üniversitesi Yayınları (354), ss. 135-144.
- TÜRKMEN, Zekeriya. (2010). Büyük Taarruz Harekâtı, İçinde Gürsoy Şahin (ed.), Atatürk ve Büyük Taarruz Kahramanlarına Armağan. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları (78), ss. 79-148.
- UÇAROL, Rifat. (2015). Siyasi Tarih. Der Yayınları.
- ÜLMAN, A. Haluk. (1972). Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş. Sevinç Matbaası.
- ÜNALP, F. Rezzan. (2011). Türk Milli Mücadelesinin Oluşumunda Kuvayı Milliye Düşüncesi ve Bağımsızlık Önderi Olarak Mustafa Kemal. Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi (18), ss. 69-90
- ÜNALP, F. Rezzan. (2018). Birinci Dünya Harbi Sonunda Maraş'ın İtilaf Devletlerince İşgali ve Maraş Savunması, Gazi Akademik Bakış (11/22), ss. 205-235.
- YALAZAN, Talat. (1994). Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soykırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9 Eylül 1922) I. ATASE Yayınları.

Milli M¼cadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

- YALÇIN, E. Semih-Koca, Salim. (2005). Mustafa Kemal Paşası'nın Anadolu'ya Geçişı. Berikan Yayınevi.
- YILMAZ, Veli. (1993). 1'nci Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar. Cem Ofset Matbaası.

Jandarma Kumandanlığının raporu

İzmir'in sureti işgali hakkında ilk defa çekilen şifre cevabı hernasılsa henüz telgrafhaneye vaziyed edilmemiş olmasından dolayı vürud edebilmiş ve mezkûr telgrafnamede sabru metanet tavsiye buyrulmuştu.

Sevgili bedbaht vatanın geçirmekte olduğu feci buhranın dehşeti, istiklâli millî ile mânâyı hâkimiyetin kodrü kıymeti, burada bilfiil taarruza duçar olduktan ve bunların hiç birisine sahip ve malik olmadıktan sonra tezahür etti. İnsan telâfisi kabil olan bir husus için sabreder veyahut izharı metanet eyler. İzmir'in vaziyeti hazırası metanet ve sabrı salıp bir haldedir. Osmanlı İmparatorluğunun eczayı memaliki meyanına dahil olduğu gündenberi hiçbir taarruza mâruz kalmayarak bir timsali ismet halinde bulunan zavallı ve bikes İzmir, Hunlara ve Yamyamlara rahmet okutacak derecede sefil ve âdilik gösteren bir milletin perdei kahır altında elyevm inliyor. İşgal günü kuvve-i işgaliye kumandanı Nikozafiribo nun neşrettiği beyanname şüphesiz manzuru kumandanileri olmuştur. Gerek bunda, gerek müteakiben neşrolunan beyannamelerin kâffesinde İzmir'i işgalden maksat âdi bir kontrol vazından ibaret olduğu ve hükûmetin ve hâkimiyeti Osmaniye'nin kemakân baki bulunduğu söylendiği halde vaziyet bunun tamamıyla hilâfındadır. Hâkimiyeti hükûmet ismen mevcut fiilen ma'dumdur. Valinin, Polis Müdürünün, Jandarma Kumandanının hudut ve salâhiyeti, muntaka-i icraatı ancak masaları başına inhisar etmektedir. Memleketin kuvve-i icraiyesin i teşkil eden polis ve jandarma inhilâl etmiştir. Şehir dahi dahil olmak üzere bütün karakollar bilfiil taht-ı idarelerindedir. Hükûmet konağında alt kat salonunda bile bir müfreze-i askeriye yatıp kalkmaktadır. Kendi polis müdürleri ve jandarma kumandanları mevcut ve ifayı vazife etmektedirler. Gerek polis, gerek jandarmanın eslaha ve cepanesi ve bütün teçhizatı kâmilen alınmıştır. Doğrudan doğruya vazife görebilmekten sarf-nazar iştirâk bile ettirilmemektedir. Toplanabilen ve toplu bulundurululan yirmi, otuz kadar jandarma neferleri istedikleri zaman bir bahane veya vesile ile tevkif ve istedikleri zaman serbest bırakıyorlar. Jandarma zâbitanı birçok vekayi ile hasbelvazife alâkadar bulduklarından birçok kindar yerli Rumların eseri teşviki neticesinde bu zâbitandan bâzıları takip ve taharri edilmektedir. İşgal günü dört yerinden yaralanıp ağır ve ümitsiz bir halde Rum hastahanesinde yatmakta bulunan ve Adana Alayından mezunen gelecek alayımıza nakletmiş olan ve katiyen masun bulunan ihtiyatmülâzımievveli Asaf Osman Efendinin Amerikan hastahanesine naklettirmek teşebbüsünde bulunulduğu halde komitecidir diye haleti nezide bulunan zavallı genci bile bırakmamaktadırlar. Bundan başka henüz yeni gelip Aydın Taburuna verilen ve Balatlık civarında umuru takbiyede istihdam edilen Mülâzım Hikmet Efendiyi de propagandacıdır bahanesiyle derdest ederek İzmirhâpishane-i umumisinde canilerle beraber aynı koğuştta tahtı tevkife almışlardır. Velhâsil küçük bir sebeple ele geçirdiklerini hapsedmekten, işkence eylemekten geri kalmıyorlar. Hükûmetin kâpısına çıkarılan nöbetçinin elinden silâhını alıyorlar.

Ek. Jandarma Komutanlığının İzmir'in İşgali İle İlgili Olaylar ve Yunan Mezalimi Hakkında Raporu

Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları

İdarei Örfiye mucibince geceleyin bir jandarmamız nöbet ve vazifeden sarfı nazar dışarı bile çıkamıyor. Mülhakatın ve Merkez Taburu mıntakasındaki takım ve karakollar efradı bilhassa Çeşme, Seferihisar, Urla takımları efradı bilâ sebep on gündendenberi hapishanei umumide mevkufturlar. Tahliyeleri için gerek bizim ve gerek Vilâyetin ve hattâ tensik memuru olan ecnebi zâbitanın mütemadi teşebbüsü semeresiz kalmakta ve merkumun el'an mevkufl bulunmaktadırlar. Postahane işgal edilmiş vebi aman bir sansür vazedilmiştir. Kumandanlıktan 12 Mayıs 335 tarihile gönderilen muharrerat ancak iki Haziran'da alınabilmiştir. Ve hepsi serapa açılarak tetkik edildikten sonra gönderilmiştir.

Mülhakatla muhabere hemen münkati gibidir. Aydın, Denizli, Ödemiş'den hiçbir haber alınmamaktadır. Manisa'dan dört, beş günde gelebilen bir telgrafnamenin de yarısı silinmiş ve bozulmuş bir halde ele geçebilmiştir. Yerli Rumların ve askerlerin enazı istihkârı, kindar bakışları yüzünden zâbitan ihtiyacını temin ve tesviye için huzuru kalb ile harice ve çarşıya bile çıkamamaktadırlar. Kılınçlarımızı varnıcıya kadar alınmıştır. Liman Dairesi ellerindedir. Memurları kemâli faaliyetle çalışmaktadırlar. Askerî kışlası tamamiyle işgal olunmuştur. Yalnız Hükümet Dairesi henüz müstesna olmak üzere bütün mebayini miriyeye Yunan bandıraları çekilmiştir. Devair-i Hükümet işgal günü yağma ve evraki, dosyaları imha edilmiştir. Alayın tek bir dosyası kalmamıştır. Kariyelerde sıkışıp kalan ve her dakika taarruza mâruz bulunan biçare ahaliyi İslâmiyenin talebi istimdadını havi feryatlarınıca Vali Vilâyet ancak (Jandarma Kumandanlığına) derkenar ve nekaretile havale ederek iktifa ediyor. Halbuki eldeki jandarmayı harice sevk etmek şöyle dursun müçtemi buldurmak bile bir kabahat addediliyor. Ve bir sokaktan diğerine iki neferi beraber göndermek muhataradan salim bulunmuyor. İşgal'gününden beri denizdeki Hızırreis gambotundan başka şehirdetek bir Osmanlı sancağı görülmemekte ve keşide için de kimsede cür'et bulunmamaktadır. İdare-i mülkiye ancak hayalen teessüs etmiştir. Hakikatte Merkezi Vilâyet, Ayafotini Kilisesi, Avcılar Kulübü ve Yunan Konsoloshanesidir. Valilerile jandarma kumandanı ve polis müdürü ile, izcilerile velhâsıl bütün memurini ile İzmir'de Yunan kavanini hâkim bulunmakta ve İzmir bu suretle idare edilmektedir. Bunun hilâfında vaki olan işaret ve istihbarat hilâfı hakikat ve hâkimiyeti Osmaniye'nin mevcudiyeti kanaatini izhar etmek dahi vatan ve millet için azim bir hiyandır. İşgal günü mâruz kaldığımız havsala-i beşere sığmaz tahkirat ve işkencede, hergün izzeti nefsi milliyemizin ve şahsiyetimizin en hassas noktasından cerihadar edildiğine ilâve edilecek olursa, burada vaziyetin gayrı kabili tahammül olduğu kanaati nazarı kumandanilerinde tecessüm ettirir ümidindeyim. İşgal günü sabahleyin zâbitana avans suretiyle verilen paranın bir kısmından tamamı, bir kısmından ekseriyeti gasbedilmiştir. Yalnız alınan para değildir. Kol saatleri, kol düğmeleri, yüzükler, kalpaklar, ispoletler, getirler hattâ çeketler alınmıştır. Kalpakları süngülere takılarak gezdirilmiş ve Yunan terbiye-i askeriyesi ve medeniyesi âleme ilân edilmiştir. Vaka gününde biz bir taraftan sevk edilir ve akıl ve hayale gelmez taarruzlara mâruz kalırken zâbitanın bir kısmının da evleri yağma edilmiştir. Ahaliden evleri ve dükkânları yağma edilenlerin adedi la yuad vela yushadır. Feci bir surette şehit edilen Müslimin adedi yakın köyler de dahil olmak üzere ikibini tecavüz etmiştir. Gayrı mevcut olan-

Ek. Jandarma Komutanlığının İzmir'in İşgali İle İlgili Olaylar ve Yunan Mezalimi Hakkında Raporu

lar kayıp olarak gösterilmekte ise de, hakikatte şühedanın hüviyetleri ve miktarı anlaşılmamıştır. Çünkü bütün Kordon boyu ve kışla ve hükümet önü cesetle malamal olduğu halde pekaz zaman zarfında ayaklarına ve boyunlarına demirler bağlanarak denize atılmıştır.

Mülhakattaki hasar ve zayıtın miktarını tahmini olsun tâyin etmek gayrı kabildir. Çünkü ne gitmek ve ne de muhabere etmek mümkündür. Tazmini hasarat için sureta ilânlar edilmiş, komisyonlar teşkil olunmuş ve cetveller tanzim edilmiş ise de, henüz bir semere iktidaf edilemediği gibi revşi hal leyte-lealle vâkit kazanmak ve gün geçirmek arzusunda bulduklarını hissettirmektedir. Ahvali haziranın tevlit ettiği glayı müthişe karşı maaşları ve serveti zatiyeleri ile mukabeleye çalışan zâbitan soyulmak ve ailelerini sahili selâmete isal için emin mahallere sevk etmek yüzünden azim zararlara uğramış ve kısmı âzami cidden sefil ve perişan ve şaşkın bir halde kalmıştır. Ailesini, kendisini pek haklı olarak düşünmeye mecbur olan bir ferdde hissi vazife bulunamayacağı pek tabiidir. Esasen zâbitanın sızlanması ve mütevali müracaatı alayı da müşkil bir mevkide bırakmaktadır. Bu müracaata bir cevabı şafi verilemediği takdirde hissi nevmidi ile de zâbitanımızın mütahalli oldukları ve en buhranlı zamanlarda bile muhafaza ettikleri hissi itaat ve inkiyadın haleldar olacağı da derkârdır.

Bütün mâruzatıma Mıntaka Müfettişliği de şahittir. Vukuu hali Müfettişlikte müteaddit defalar makamı kumandanilerine arzemiş ve aynı surette o da bir cevap alamamıştır.

Netice itibarile nefsi İzmir'de jandarma zâbiti bulundurmak matlup ve mültezem ise, halihazırda mevcut ve fakat kabiliyeti istihdamiyeden mahrum bulunan ve bilâ vazife işsiz güçsüz burada oturan zâbitanı kaldırmak ve iş'arı sabık veçhile muhtelif rütbede birkaç zâbit göndermek muvafı-ı hal ve maslahat olacağından icrayı icabını ehemmiyetle istirham eder, aksi takdirde ilerde hiçbir mesuliyet kabul edemeyeceğimi arzederim Efendim.

4 Haziran 1335

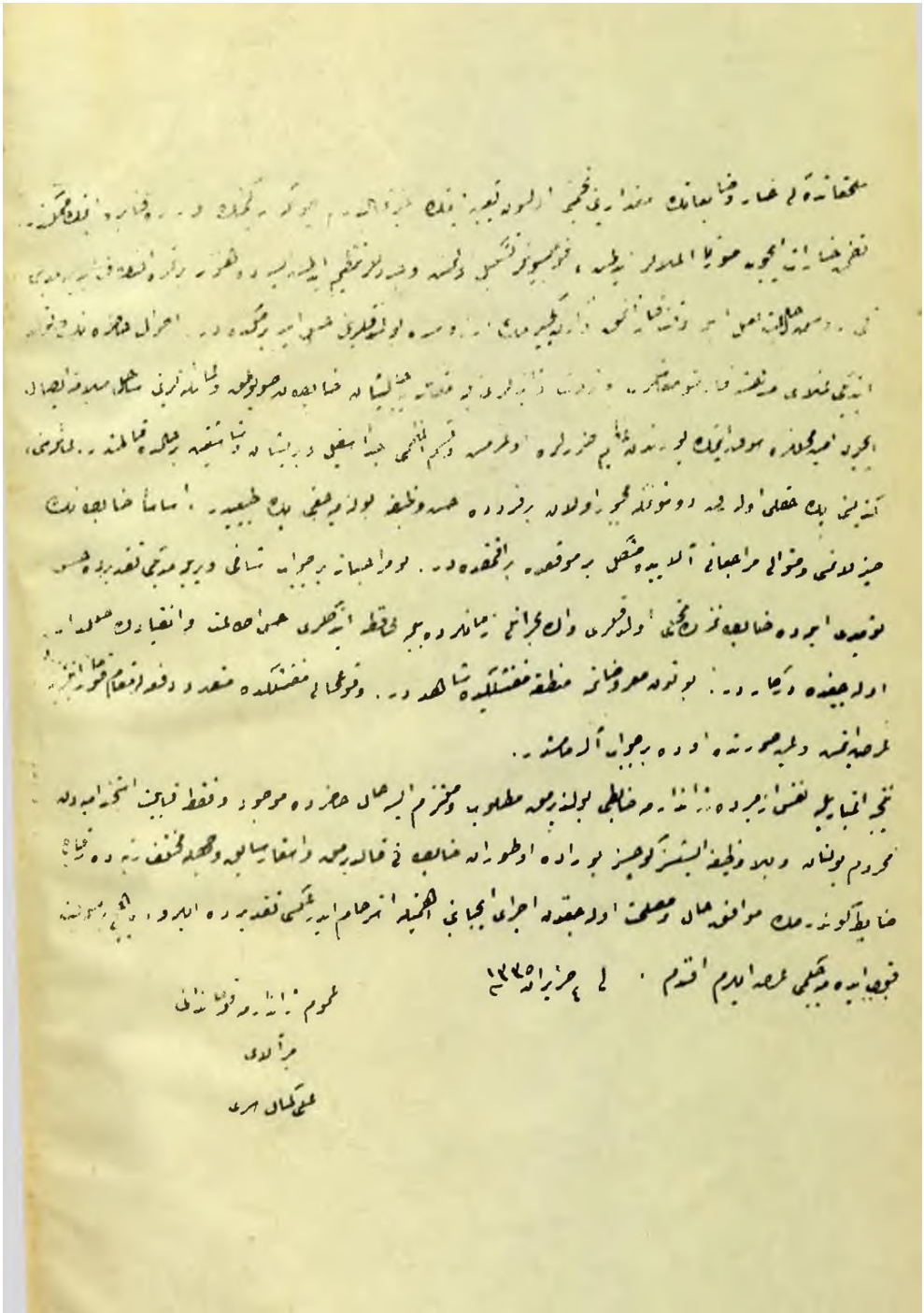
Umum Jandarma Kumandanı
Miralay
Ali Kemal Sırn

Dolap No.: 49
Göz No. : 8
Zarf No. : 9
Dosya No.: 72

Ek. Jandarma Komutanlığının İzmir'in İşgali İle İlgili Olaylar ve Yunan Mezalimi Hakkında Raporu

اداره لرجه مویجه ایجه بره بره اوز نوت و طبغه ده هر طرفه لرجه یوجیهده . سفینه تک و مرکز لایوری
مختلفه سده که هلم و قره یوزو افرادینا هر جیمه ، سفینه ها ، اوله لقمه لر ای فردی بدسی او دکونن برجه کمانه
کومده . موقوفه لر بقدر بقوه کرن بزم و کرن دلایک و حق تسمیه مانور و اوله اهنی ضابطه تک نما و نشانی
قره بره مختلفه ، دوقومده اکره موقوفه بولغده و لر . بره غایه اشغال ایله ده اکره برانور و حق ایله . حق اقمده
له ، صانع ایله تا بیلد کونن بره بره اهنی اهنی هر بره اکره اکره . هلمی ایضا آهیده بره نه قیده ایلد که حده کولایله .
محققان لرجه هلمی اقمده کیده . آهیده ، اوله ، او دشمده هلمی بره بره اکره . درجه سینه ده درجه کونن کومده کومده
بره بره اکره ایله سینه و لوز لرده هر که اکره کیده . بره لر کونن و کرکون اقمده اشغال ایله کیده ایقیده بویریک
ضابطه ای اهنی اهنی نامه کوی اکره موقوفه ایضا هر بره اکره سینه جیقا سقمده و لر قیده هر بره بره اکره اقمده .
بیله دانه بره سینه . مانور لر لایق ضابطه جیقا سقمده و لر . لقمه کیده ایضا اشغال اقمده . بانه حکوت
دانه ای هلمی سینه اوله اکره . جوقه جانی امیر بره بره اکره اکره کیده . دانه حکوت اشغال کولای اهنی دانه ای ،
دوبیر ای ، ای ایله . اوله تک بره دانه اکره . قریله جیقا سقمده و لر . هر طرفه لقمه معروفه بولنده
یجیه . اهنی اهنی سینه لایق اشغال ایله هلمی و لایق اکره . اوله اکره . اکره اکره اکره اکره اکره .
دنه اکره حولا اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
کیده ایجه . و بره سینه کیده ایجه اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
رکس قی اقمده سینه تک بره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
اکره اکره اکره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
اکره اکره اکره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
اکره اکره اکره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
اکره اکره اکره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
اکره اکره اکره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
اکره اکره اکره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
اکره اکره اکره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
اکره اکره اکره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .
اکره اکره اکره اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره . اکره اکره .

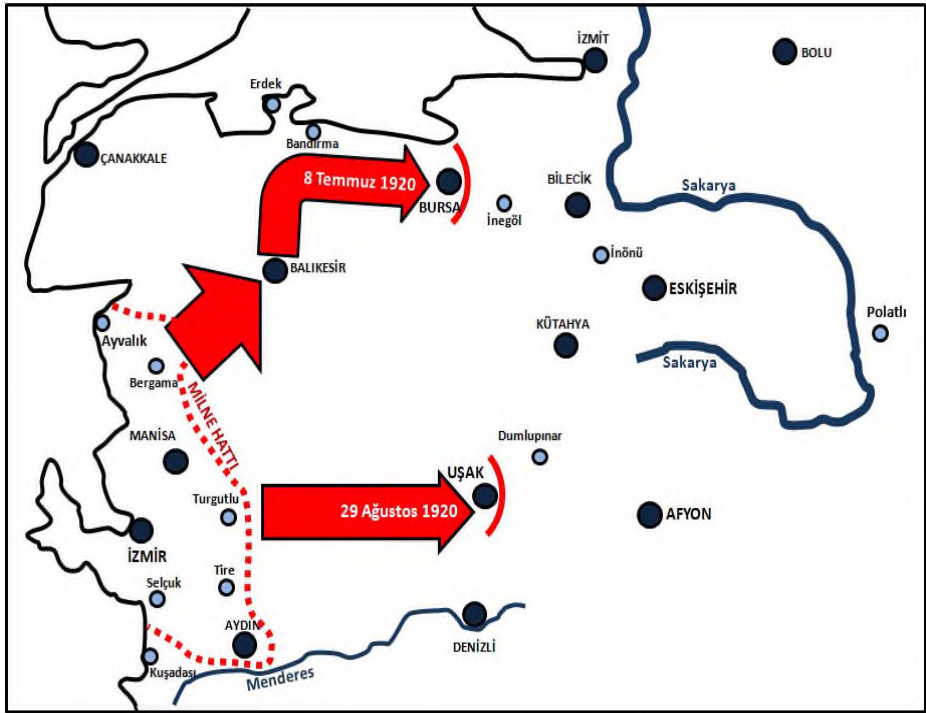
Ek. Jandarma Komutanlığının İzmir’ in İşgali İle İlgili Olaylar ve Yunan Mezalimi Hakkında Raporu



Ek. Jandarma Komutanlığının İzmir'in İşgali İle İlgili Olaylar ve Yunan Mezalimi Hakkında Raporu

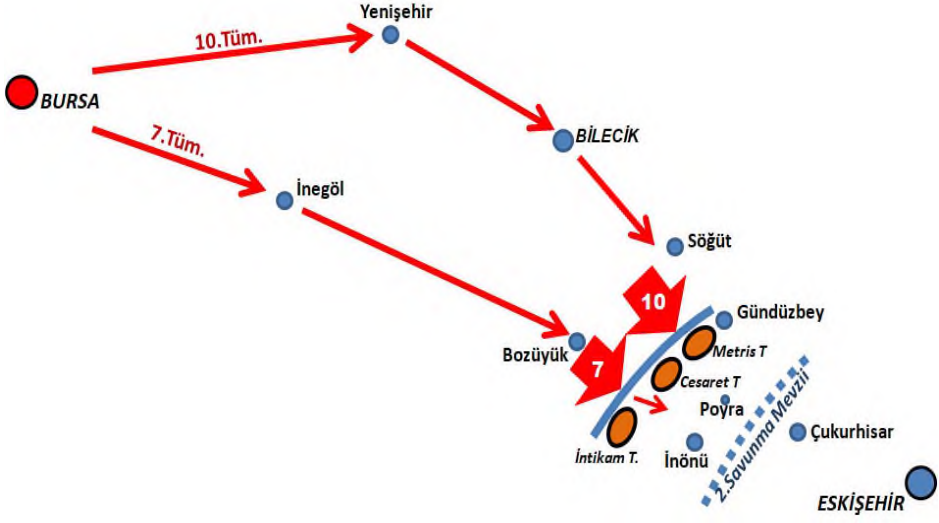


Kroki-1: Milne Hattı



Kroki-2: Yunan İleri Harekâtının Başlaması (22 Haziran 1920)

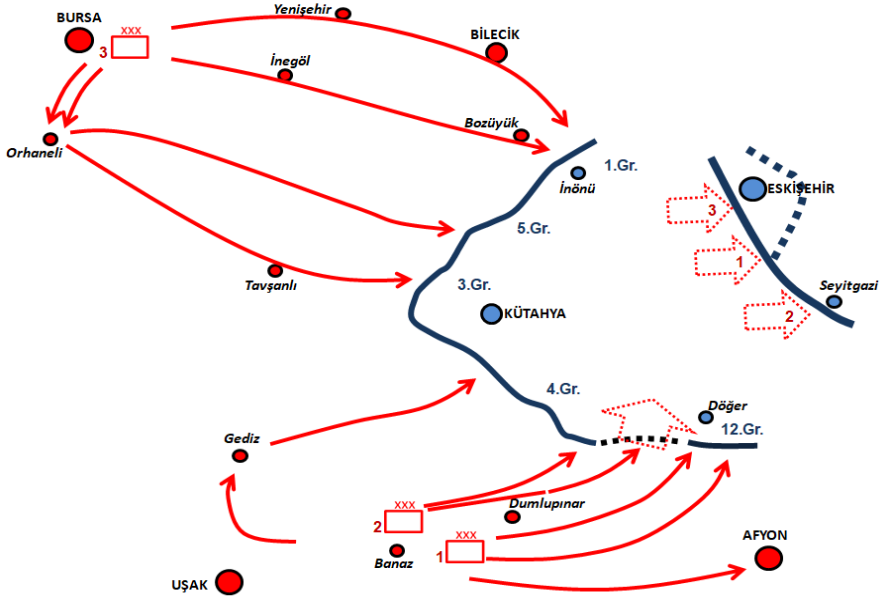
Milli Mücadele Stratejisi, Uygulanması ve Sonuçları



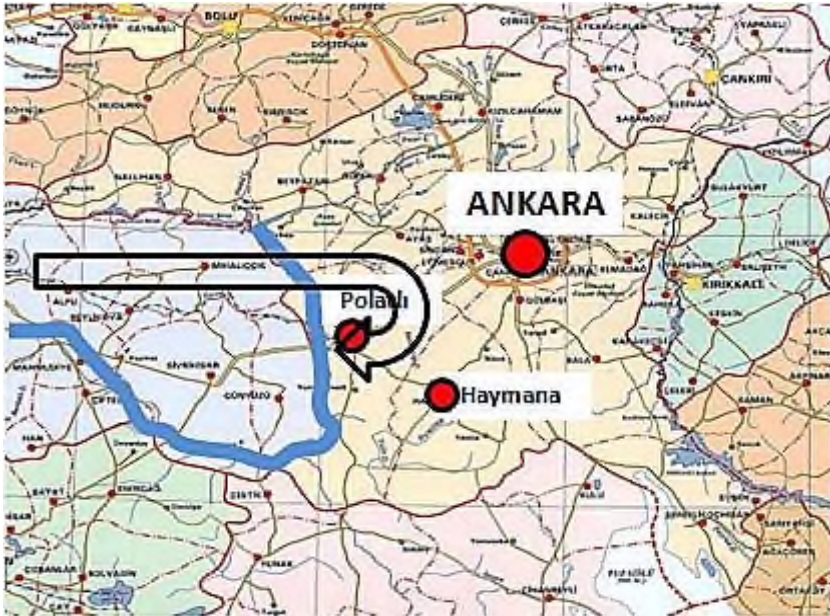
Kroki-3: Birinci İnönü Muharebesi (10 Ocak 1921)



Kroki-4: İkinci İnönü Muharebesi (23 Mart-1 Nisan 1921)



Kroki-5: Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (10-21 Temmuz 1921)



Kroki-6: Türk Ordusunun Sakarya Nehri Doğusuna Çekilmesi (22-24 Temmuz 1921)

**SOME FRAGMENTS OF FROM THE HISTORY OF THE PUBLICISTIC
HERITAGE OF THE OCCUPIED
TSKHINVALI REGION IN GEORGIA
(Ivane Eliozishvili)**

**GÜRCİSTAN'IN İŞGAL ALTINDAKİ TSKHINVALİ BÖLGESİ'NDE
GAZETECİLİK MİRASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
(İvane ELİOZİŞVİLİ)**

**НЕКОТОРЫЕ ФРАГМЕНТЫ ИЗ ИСТОРИИ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОГО
НАСЛЕДИЯ ОКУППИРОВАННОГО ЦХИНВАЛЬСКОГО РЕГИОНА В
ГРУЗИИ
(Иванэ ЭЛИОЗИШВИЛИ)**

Aleksandre MGHEBRISHVILI*

ABSTRACT

Among the intellectual and creative forces of the Tskhinvali region of the second half of the 19th century and the end of the 20th century, the personality of Ivane Eliozishvili occupies a prominent place. In the history of Georgian culture and Georgian journalism, his name stands out together with brothers - Davit and Nikoloz Avalishvili.

Nikoloz Avalishvili, upset with the "Tsiskri" group, starts thinking about his own periodical publication. The young activist gathers like-minded people around him, who criticize the team of "Droeba" already existing at that time, refer to "Tsiskari" as a dead publication and believe that after the closure of "Sakartvelos Moambe" society needs a "regular Georgian magazine". (Mnatobi, 1869a).

Although the idea of founding one's own magazine was interesting, in addition to motivation, it was necessary to find financial resources, without which Nikoloz Avalishvili's initiative would have remained only a dream. Two figures, Nikoloz Avalishvili's brother - Davit Avalishvili and Ivane Eliozishvili, were the guarantors of financial support for the magazine, which was still in its infancy.

Davit Avalishvili dedicated his own house to the editorial office and printing house of "Mnatobi" magazine, organized a printing house at his own expense, and his companion Ivane Eliozishvili became the guarantor of the financial security of the magazine. This was even reflected on all issues of "Mnatobi", where it is written together with the editor -

* ORCID: [0000-0002-4275-2417](https://orcid.org/0000-0002-4275-2417), Prof. Dr., Deputy rector at Gori State Teaching University, Gori, Georgia, aleqsandre.m@gmail.com

Some fragments of from the history of the publicistic heritage of the occupied...

"Publisher Iv. Eliozishvili". It should be noted that with this fact, for the first time in the history of Georgian journalism, different persons were recorded as editors and publishers.

According to Prof. Al. Kalandadze, Iv. Eliozishvili participated in setting up a printing press, managed economic affairs and was legally responsible before the government. It must be said that none of the above-mentioned persons had any material interest in this case, they used Georgian literature free of charge and were ready to systematically cover the inevitable losses. (Kalandadze, 1986: 9)

Iv. Eliozishvili actively cooperated in his contemporary periodical press and tried not to ignore any important problem, especially if it concerns his native corner - Tskhinvali and its surrounding villages.

Keywords: Tskhinvali, Samachablo, journalism, culture, education.

ÖZ

19. ve 20. Yüzyılların şafağında Tskhinvali bölgesinin entelektüel ve yaratıcı insanlar arasında Ivane Eliozişvili'nin kişiliği önemli bir yer tutar ve adı Gürcü kültürü ve Gürcü gazeteciliği tarihinde Davit ve Nikoloz Avalişvili kardeşlerle birlikte öne çıkar.

"Tsiskari" dergisinin editörlerine küsen Nikoloz Avalişvili kendi süreli yayını çıkarmayı düşünür. Genç adam o sıralarda çıkan "Droeba" gazetesi ekibini eleştiren ve "Tsiskari'yi" cılız bir yayın olarak değerlendiren kişileri etrafına topladı. Zamanın okurlarına göre „Sakartvelos Moambe” adlı derginin kapanmasından sonra "Düzenli Bir Gürcü Dergisi" toplum için son derece gerekliydi.

Kendi dergisini kurma düşüncesi ne kadar önemli olsa da maddi kaynaklar bulmadan Nikoloz Avalişvili'nin girişimi sadece bir rüya olarak kalacaktı. Henüz emekleme aşamasında olan dergi Nikoloz Avalişvili'nin kardeşi Davit Avalişvili ve Ivane Eliozişvili olmak üzere iki isim tarafından maddi açıdan garanti altına alındı.

Davit Avalişvili kendi evini "Mnatobi" dergisinin yazı işleri ve matbaasına verdi, tüm masraflar kendine ait olmak üzere bir matbaa kurdu. Arkadaşı Ivane Eliozişvili ise derginin maddi güvenliğinin garantörü oldu. Bu durum "Manatobi'nin" iç kapağında baş editörle birlikte "Yayıncı İv. Eliozişvili" yazıldığı için de ortadadır. Bu gerçekle birlikte Gürcü gazetecilik tarihinde ilk kez farklı kişilerin editör ve yayıncı olarak kaydedildiğini de belirtmek gerekir.

Prof. Dr. Al. Kalandadze'ye göre, İv. Eliozişvili matbaanın kurulması için katkıda bulunup muhasebe işlerini yönetiyordu ve hükümet nezdinde yasal olarak sorumluydu. Burada adı geçen kişilerden hiçbirinin bu işte herhangi bir maddi menfaati olmadığı belirtmeliyiz. Kendileri Gürcü edebiyatına ücretsiz hizmet ettiler ve kaçınılmaz kayıpları sistematik olarak kapatmaya çalıştılar.

İv. Eliozişvili dönemin süreli yayın organlarıyla aktif olarak iş birliği içindeydi ve neredeyse önemli gelişmelerden hiçbirini, özellikle memleketi olan Tskhinvali Bölgesi ile köylerine ilişkin meseleleri dikkatlerden uzakta tutmuyordu.

Anahtar kelimeler: Tskhinvali, Samaçablo, gazetecilik, kültür, eğitim.

АННОТАЦИЯ

Во второй половине XIX-начале XX вв. среди интеллектуальных и творческих сил Цхинвальского региона особое место занимает личность Иванэ Элиозишвили. В истории грузинской культуры и грузинской журналистике его имя выделяется наряду с братьями Давидом и Николозом Авалишвили.

Обиженный на группу «Цискари», Николоз Авалишвили задумывается о создании собственного периодического издания. Молодой деятель группирует вокруг себя

единомышленников, которые критикуют группировку существующей уже «Дрозба», отзываются о «Цискари» как изжившем издании и высказывают мнение, что после закрытого «Сакартвелос моамбэ» общественность нуждается в «действенном грузинском журнале». (mnatobi, 1869a)

Идея создания собственного журнала являлась действительно интересной, но помимо желания необходимо было найти финансовые средства, без которых начинания Николоза Авалишвили так бы и остались мечтой. Гарантами материального обеспечения журнала еще в его зародыше явились два деятеля – брат Николоза Давид и Иванэ Элиозишвили.

Давид Авалишвили предоставил собственный дом для редакции и типографии журнала «Мнатоби», его компаньон Иванэ Элиозишвили же стал, в основном, гарантом материальной безопасности. Это отражалось во всех номерах «Мнатоби», где рядом с редактором было приписано «издатель Ив. Элиозишвили». Следует отметить, что в истории грузинской журналистики впервые редактором и издателем стали разные лица.

По проф. Ал.Каландадзе, Ив.Элиозишвили участвовал в обустройстве типографии, вёл хозяйственные дела и являлся ответственным юридическим лицом перед властями. Следует отметить, что ни одно из вышеупомянутых лиц не было материально заинтересованным в этом деле, они безвозмездно служили грузинской литературе и были готовы систематически возмещать непредвиденный ущерб. (k'alandadze, 1986: 9)

Ив. Элиозишвили активно сотрудничал в современной ему периодической прессе и старался не обходить вниманием ни одну важную проблему, тем более, если она касалась его родного края – Цхинвали и близлежащих сел.

Ключевые слова: Цхинвали, Самачабло, публицистика, культура, образование.

Research Methods: Descriptive, historical-comparative and critical analysis methods have been used, on the basis of which the main vectors of the problem have been identified.

Introduction

In 1867, with the help of Al. Orbeliani, Davit Avalishvili and Ivane Eliozishvili, Nik. Avalishvili's request to the Governor of the Caucasus was positively decided and in September 1868 permission was given to establish a monthly scientific and literary magazine - "Mnatobi".¹

In addition to financial support, Ivane Eliozishvili, as one of the authors, soon replaces him on the pages of Mnatobi and notices his own footprint here as well. Some of his journalistic thoughts are significant. From the beginning, it should be said that in terms of journalistic skills, the journalism of "Mnotobi" is

¹ "Mnatobi" magazine - Georgian monthly literary and scientific magazine. It was published in Tbilisi in 1869-1872. Magazine editor N. Avalishvili, publisher - I. Eliozishvili. In the magazine the works of the following writers are published: N. Orbeliani, A. Jambakur-Orbeliani, N. Iashvili, D. Janashvili, G. Ioseliani, N. Avalishvili, I. Eliozishvili, A. Purtseladze, A. Tsereteli, G. Kikodze, R. Eristavi, E. The works of Gabashvili and others, as well as J. Byron, W. Shakespeare, J. B. Moliere, F. Schiller, H. Heine, P. Translations of the works of Beranger and others.

Some fragments of from the history of the publicistic heritage of the occupied...

relatively behind the group of "Droeba Krebuli (Times-Collection)". "Journal. Publicists of "Light" do not have a high culture of writing, do not know the secret of journalistic art, and are unable to find a form that matches the purpose and content. The fact is everything for them. Discussion of problems is always based on specific material. Their main evidence is statistical reports; in the article "The Importance of Roads and footbridges", Mose Kikodze has provided extensive statistical data and through them shows the role of transport in the economic development of the country. The subtlety of the phrase and the depth of the analysis are not paid attention to, on the contrary, under the pretext of democratizing the style, there is forceful naivety and primitiveness, but the literary-artistic way of characterizing social events is often used. Parables, similes, folk sayings can be found in almost every letter. Iv Eliozishvili's is exemplary in this regard. feuilleton printed under the rubric "Other and Other Stories", in which the vices of the Georgian reality are revealed with commented proverbs: "Utskho Khili Gemrelia (Foreign fruits are delicious)", "The domestic priest has no mercy", "None of the prophets has toleration towards his" (Mnatobi, 1869b), "the empty man was happy on the way to customs" (Kalandadze, 1986: 66) and so on.

Main part

In general, journalism has a special role in "Light". Not a single noteworthy detail from domestic or international life escapes his field of vision. The palette of genres is extremely diverse. In the conditions of heavy censorship burden, with journalistic productivity, content and quantitative indicators, dozens of interesting journalistic texts placed on the pages of the magazine "shines" as one of the favorites of its time, presenting us among the advanced ones.

The owners of the magazine manage to gather an undoubtedly interesting group of publicists. Nik. Avalishvili, Mose Kikodze,² Steph. Gamrekeli,³ Dim. Janashvili,⁴ Ant. Purtseladze,⁵ Dim. Bakradze,⁶ Nik. Inashvili,⁷ Gr. Tarkhan-Mouravi,⁸ G. Ioseliani,⁹ I. Bodbeli et al.

² Mose Kikodze - lawyer. In 1912, he worked as a sworn lawyer. Member of the Kutaisi City Council, Chairman of the Akaki Jubilee (Kutaisi) Committee. Since 1879, he has been a real member of the society spreading literacy among Georgians.

³ Stephane Gamrekeli - worked under the pseudonym - Toreli.

⁴ Dimitri Janashvili - was born in 1840 in the village of Kakht, Saingilo. In 1865, he graduated from Tbilisi Theological Seminary. In the village of Korghani, he took the lead in the study and upbringing of young people. Since 1878, he has been studying at the Moscow Theological Academy. In 1881, he returned to Georgia and was appointed as a teacher, first at the Tbilisi Theological Seminary, then at the Tbilisi Public School. Actively collaborated in Georgian and Russian periodical press.

⁵ Anton Purtseladze - writer, poet. Since 1861, he has been working in the magazine "Ciskar", then in "Droeba", later in the monthly scientific and literary magazine "Mnotobi". Since 1873, he has been editing the first agronomic journal in the Georgian language, "Plow Mother". In 1905, he was elected as the chairman of the National Bank.

⁶ Dimitri Bakradze - graduated from Tbilisi Theological School, then Moscow Theological Academy (1850). Since 1861, he cooperated in the Caucasus Archeographic Commission.

Next to the listed figures, from the pages of "Mnatobi", Iv. Eliozishvili interestingly discusses the struggles based on class inequality: "The country is a battlefield; Ormuzd and Ahriman fight relentlessly. Sometimes one wins, sometimes the other. It is our duty to support the former and to overcome. The battle will end in their favor: sooner or later, Ormuzd will overcome and Ahriman will die. Only then will evil emerge. Only then will evil be destroyed forever and good will shine like the sun." (Mnatobi, 1869b)

These words, in general, sound like the programmatic speech of "Mnatobi" magazine.

Ivane Eliozishvili, who is a publicist of national spirit, does not lose sight of the necessity and expediency of organizing education on national soil. The issue of protecting the sanctity of the Georgian language and organizing learning in the mother tongue was also touched upon by others in the pages of "Mnatobi" (Kikodze, 1869), however, the analysis of Eliozishvili is significant in this direction: "It is a pedagogical truth that students learn well in schools only when learning is in a language that is understandable to students, essay It will be the motherland language." (Mnatobi, 1869a)

The author deals with the same issue in the next issue. (Eliozishvili, 1869b) "Mnotobi" promptly responded to the publication of Jacob Gogebashvili's first reading book and I. Gives place to Eliozishvili's extensive material.

In general, together with the propaganda of the ideology of the national liberation movement, the support of cultural and educational activities is characteristic of "minority". We mean the active involvement of the editorial office in the accessibility of education, promotion of Georgian books, circles of stage lovers and other similar activities.

"Mnotobi" opens the door widely to the issues of teaching and education. "In addition to the fact that, by name, in connection with other problems, almost all publicists were concerned with education, special pedagogical letters were printed in the journal: Kombi's "Children's care" (translator Vas. Machabeli), Dim. Janashvili's "Education should give a man the means to enrich his life and gain wealth"; M. Kikodze's "On the Origin of Language and Its Importance for the

In 1889, on his initiative, the Tbilisi Church Museum was created. He was the founder of the Society of Archeology Lovers of the Caucasus (1873), chairman of the Society of History and Archeology of the Caucasus (1881-1886), member-correspondent of the St. Petersburg Academy of Sciences (1879), and chairman of the Deputy Commission.

⁷ Nikoloz Inashvili - a real member of the Kavkavi section of the Society for Spreading Literacy among Georgians.

⁸ Grigol Tarkhan-Mouravi - military officer, colonel.

⁹ Giorgi Ioseliani - After graduating from Kutaisi Theological School, he continued his studies at Tbilisi Theological Seminary. In 1865, as an honors graduate, he was sent to the Moscow Theological Academy at state expense. After graduating from the Academy, he was appointed as a teacher at Tbilisi Theological Seminary. Since 1873, he worked as a teacher of Georgian language in the Tbilisi Educational Institute, then in the first gymnasium of Tbilisi. He wrote under the pseudonym "TskalTubeli".

Some fragments of from the history of the publicistic heritage of the occupied...

People", "Shorapneli Blagochini" (D. Gambashidze) "The Second Assembly as a Manual of Imereti Diocese for School Improvement", G. Kalandarishvili "Because of the statue of "Shorapneli Blagochin"", IV. Eliozishvili's "Bibliographic Sheet" (I. Gogebashvili's "Bunebis Kari (Nature's Door)") and others. The program statement also indicated that the magazine would have a special column "Education of boys". (Kalandadze, 1986: 134)

The review written about Ilia Chavchavadze's "Katsia-Adamiani" adds value to Iv. Eliozishvili's journalistic thinking. The text is dedicated to the publication of Ilia's works in St. Petersburg and is imbued with the charge of the ideological kinship of the 1960s. "The publication of this book must be a great pleasure to all the children of the estate, for it will shock all of us in general for our lives, and sooner or later make this clan feel the abomination of life." It doesn't affect people as much as describing his real life and clearly seeing the bad side of it. "Katsia-adamiani" has this dignity, and it is desirable that this story be told to a wide range of readers. (Eliozishvili, 1869a).

In the same material, the author refers to the facts of the popular folk song and the publication of "Eteriani". Emphasizes the importance of publishing folk texts and evaluates this event as a fact of great cultural importance. He writes about the necessity of popularizing such writings and making them a tool to influence the level of education among the masses of people: "If we want to have some influence on the people (in terms of education), we must take the face of the people for a while to somehow get closer to them, and the person Let him not be angry with us, with that document, as if we had nothing to do with him. Otherwise, if this happened, then it will be difficult and almost impossible to act on it. That's why we should be happy to look at and try to temporarily multiply the kind of books that people actually read. Here, the first question is habituation, since people will see that there is a connection between the book and its spiritual work and therefore their needs, they (people) will also try to get closer to the books. As people fall in love with reading, little by little, real (useful for life) reasoning can be included in such books. The latter will gradually be assimilated by the people and over time will become their normal (true, legal) need, by virtue of the opinion that everything real and useful is firm, and by virtue of the fact that sooner or later, without a doubt, all useless and false actions will disappear and thinking." (Eliozishvili, 1869a)

In 1850, it is considered to be the first performance held after the restoration of the Georgian professional theater under the leadership of G. Eristavi in January of the same year in the assembly hall of the Tbilisi Gymnasium with the forces of stage lovers, his own performance "Gakra (Divorce)" directed and participated by G. Eristavi. From the following year, the first professional troupe, whose composition was G. Tatishvili, G. Dvanadze, Z. Antonov and others along with Iv. Eliozishvili too. Unfortunately, this good initiative ended soon due to changes in the current political situation in the country.

The issue of promotion of Georgian theater was constantly on the agenda. In 1867, during the preparation of the publication of N. Avalishvili's "Mnatobi", it

was clearly stated that one of the goals of the establishment of the magazine should be to take care of the restoration of the permanent Georgian theater. This desire is reflected in the February 1871 issue of "Domestic Review". (Mnatobi, 1871)

The fruitful activity of stage lovers created a solid foundation for the creation of a permanent theater. So to speak, the center of this circle was the editorial staff of "Mnotobi". At first, invisible young men were active in particular: L. Abashidze, Vano Eliozishvili, Vaso Tarkhnishvili, Mgebrishvili, Alkhazov, Ias. Natadze and others." (Iveria, 1900)

According to Al. Kalandadze, "the idea of establishing the Georgian theater and the leadership of the work-actions to achieve this idea belong to the editorial office of "Mnotobi". This was supported by close colleagues of this magazine: Iv. Eliozishvili, St. Gamrekeli, Dim. Janashvili, Ant. Purtseladze". (Kalandadze, 1986: 226)

In the last years of the century, Ivane Eliozishvili actively cooperates with "Iveria". We have some issues of "Iveria" in our hands, in which the author tells us about the current situation in Tskhinvali with correspondence. For example, from the pages of one of the issues of 1884, the details of the endless conflict between the main residents of Tskhinvali and the temporary residents, and the reasons for these disagreements can be seen. The author tries to clearly present the groundlessness of the existing reality and calls for more activity on the part of the representatives of the local government in order to alleviate the situation.¹⁰ (Eliazishvili, 1884: 2)

Iv. Eliazishvili's journalistic texts mainly revolve around cultural topics. The level of education of the population, school life, the condition of the reading room in Tskhinvali, etc. This is a list of topics that can be read in these works.

"Tskhinvali is a different sight compared to previous years, but we still lack a lot. People of 4 communities live in Tskhinvali, who profess three faiths. They are: Georgian, Ossetians, and Armenian and Jewish. With the incoming people, there are thousands households. More than half of them are of Jewish decent. If possible, like everywhere else, Armenia and Jewish have the ball and the field left"... (Eliazishvili, 1894: 3)

As for Tskhinvali, as a center of education, in this period, so far, the situation is inconsolable. After the second half of the 19th century, there was no school here. In terms of the population, Georgians, Jews and Armenians live in Tskhinvali at that time, among whom "you will hardly find anyone who knows the native language, Georgian language is generally used here". (Droeba, 1876)

We said that in the mentioned period there is still no school in Tskhinvali, but this fact should not be perceived as if the pursuit of education, or even elementary general education, was a foreign fruit for the people of Tskhinvali. From that time on, private teaching has become quite popular, which the then Georgian press repeatedly reported to the readers.

¹⁰ The work is published under the pseudonym of "I.E."

Some fragments of from the history of the publicistic heritage of the occupied...

Tskhinvali, as a trade center with a favorable geographical location, provided an opportunity for a particularly prosperous life to the Jewish and Armenian population, which was mainly engaged in trade. Therefore, the permission to hire a teacher to raise their children was given primarily by their pocket. It was this circumstance that the correspondent of "Times" had in mind when he pointed out: "... Armenians have a teacher for their children who is charged with a price, who teaches Georgian and Armenian reading, writing and arithmetic... Also, the Kohen of the Jewish teach all the children of the Jewish their law, reading and writing, reading and writing Georgian..." (Droeba, 1867).

Obviously, this kind of "private teaching" did not give the desired education to the children of both Armenians and Jews, but it is a fact that it had a certain importance in the cultural development of the inhabitants of Tskhinvali. (Sarishvili, 1958: 97)

In the newspaper material printed in "Iveria" Iv. Eliozishvili refers to the two-class normal school¹¹ in Tskhinvali and calls it "founded with a curse". This educational institution was opened in Tskhinvali on January 8, 1881, and according to April of the same year, eighty-two students - 76 boys and six girls - started studying there.

I. Eliozishvili writes: "Now it will not be wrong to take a look at the general case. I will not say anything more about that two-class normal school, with what curse it was founded. It was established and the child was not looked inside. Today, thanks to inspector Baghdanov, one class is added to the agricultural department. Because of this, Mr. Baghdanov has been three times in a row in the past months and explained to both Georgians and Jews the importance of school and the benefits of education. With this sweet talk, the idolized Jewish were hunted and they signed one by one... We leased the construction of the school building for three hundred and thirty "tomans" and we will have it ready for next year. Now we will look for a place to buy so that the boys can learn farming. In Tskhinvali, the estate is so expensive that it is not available even in the city, and there is no market nearby. (Eliozishvili, 1894: 3)

In the last decades of the 19th century, nothing much was done to expand the school network in Tskhinvali. Nothing much has been done either to develop the ideological-cultural level of the essential two schools, or to correct their terrible, depressing conditions. There was a promise from the government, but as most expected, promises remained promises.

As for the two-class normal school of Tskhinvali, since 1895 (August) an agricultural department was opened with it.

Ivane Eliozishvili pays due attention to the reading room in Tskhinvali. During this period, it was newly opened and the author had high hopes for its effective functioning. The material also names the people who support the newly established reading room and try to make its work more interesting.

¹¹ (mghebrishvili, 2019) For the history of the Primary and Higher Education in Tskhinvali, see (Mgebrishvili, 2019).

"In Daba-Tskhinvali, with the permission of the government, a reading room was opened, which aims to stimulate the desire of people to read Georgian books of all kinds, with the aim of reading books to the public at a low price and free of charge to the poor. Since the public's help is needed in this kind of work, please allow us and with the help of your newspaper to thank those who were willing to find the help for the Tskhinvali reading room. Here is a list of them; the leader of the nobility, Mr. Iv. Sul Khanishvili 10 manats, Mariam Sul Khanishvili 5 manats, Nikoloz and Alexander Pavlenishvili - 4 manats, T. Revaz Pavlenishvili provided us with 24 pieces of Georgian and Russian books and promised us two manats, M. Lukashovsky 2 manats, Ekaterina Yaralovisa - 2, M. V. Dzutsov - 2 man., I. Uznadze - 2 manats, Yagor Lipiatski - 2 manats, M. Machavarian - 2 man., Iv. Orjonikidze - 2 man., I. Khimshiashvili - 2 man., I. Eliozishvili - 2 Man., N. Karsanov - 2 manats, Solomon and Nikoloz Kasradze - 4 manats. All of them should also bring one "Abazi" every month. Many others have promised to help us, and we hope that this useful work will go well. We will announce the list of donors later in your newspaper." (Eliozishvili, 1893: 3)

Conclusion

Thus, among the intellectual and creative forces of the Tskhinvali region of the second half of the 19th century and the end of the 20th century, Ivane Eliozishvil occupies a prominent place. In the history of Georgian culture and Georgian journalism, his name stands out together with brothers - Davit and Nikoloz Avalishvili. He participated in Journal. In setting up a printing house for "Mnatobi", he managed economic affairs and was legally responsible to the government. Iv. Eliozishvili actively cooperated in his contemporary periodical press and tried not to ignore any important problem, especially if it concerns his native corner - Tskhinvali region. His journalistic texts mainly revolve around cultural topics. The level of education of the population, school life, the condition of the reading room in Tskhinvali, etc.

Bibliography

DROEBA. (1867). #42, tbilisi.

DROEBA. (1876). #126, tbilisi.

ELIOZISHVILI, i. (1869)a. sabibliograpio purtseli (ramdenime sit'qva „k'atsia-adamianis“ gamotsemazed. „sakhalkho simgherebis“ gamotsema. „eteriani“ (ambavi abesalom da eterisa), „k'at'aats'ona“, „sasimghero leksebi“. *Mnatobi* (9-10).

ELIOZISHVILI, i. (1869)b. sabibliograpio purtseli, kartuli anbani da p'irveli sak'itkhavi ts'igni, shedgenili i. gogebashvilisagan (meore da mesame gamotsema). *Mnatobi* (#2).

ELIOZISHVILI, i. (1884). tskhinvali. *Iveria*(#173).

ELIOZISHVILI, i. (1893). ts'erili redaktsiis mimart. *Iveria* (#9).

ELIOZISHVILI, i. (1894). k'oresp'ondentsia (tskhinvali). *Iveria* (#155).

IVERIA. (1900). (#7).

Some fragments of from the history of the publicistic heritage of the occupied...

K'alandadze, a. (1986). *kartuli zhurnalist'ik'is ist'oria*. IV. tbilisi.

MNATOBI. (1869)a. #1, tbilisi.

MNATOBI. (1869)b. #3, tbilisi.

MNATOBI. (1871). #2, tbilisi.

MGHEBRISHVILI, a. (2019). *tskhinvalis lit'erat'uruli da k'ult'uruli tskhovrebis ist'oria*. tbilisi.

SARISHVILI, t'. (1958). *sk'ola da sakhalkho ganatleba revolutsiamdel osetshi*. tbilisi-st'aliniri.

KIKODZE, m. (1869). *enis ts'armoebazed da mis mnishvnelobazed khalkhisatvis*. *Mnatobi*. #5-6.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ ÜZERİNDE BİLGİ KİRLİLİĞİ VE TAHRİFATLARA İKİ ÖRNEK

TWO EXEMPLIFICATIONS OF INFORMATION POLLUTION AND ALTERATIONS ON DEDE KORKUT STORIES

ДВА ПРИМЕРА ИНФОРМАЦИОННОГО ЗАГРЯЗНЕНИЯ И ФАЛЬСИФИКАЦИИ ПО ПОВОДУ РАССКАЗОВ ДЕДЕ КОРКУТ

Erdoğan ALTINKAYNAK*

ÖZ

Dede Korkut Hikâyeleri Türk sosyal bilimler alanında hemen her disiplin dalında başvuru kaynağı olabilecek bir eserdir. Bu nedenle kutsal bir metin gibi üzerine düşülmeli, korunmalı ve kollanmalıdır. Her önüne gelen bu hikâyeler hakkında kalem oynatmamalı veya yazılanlar uzman bir heyet tarafından bilim süzgecinden geçirilerek yapılmalıdır.

Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili pek çok yayın yapılmış ve hatta bilimsel çevrede bu yapılan yayınlarla ilgili pek çok tenkit yazısı yapılmıştır. Bilim âleminde bu yazılar ilgiyle takip edilmiş, eserle ilgili kanaatlerin oluşmasında bu tartışmalar önemli bir ölçüt olmuştur.

Türkoloji'nin kurucusu olarak bilinen Fuad Köprülü'nün söylemiş olabileceği bir sözü, Fuad Köprülü'nün kendi ağzından duymuş gibi veya yazdığı bir yazıdan alınmış gibi ifadeler kullanmak, asıl söyleyeni kaynak göstermeden, atıfta bulunmadan vermek popülist bir yaklaşım ve aynı zamanda bilgi kirliliği oluşturuyor. Bu kirlilik daha sonra kurallaşmış kabul görmektedir. Olmayan veya yanlış, hatalı kullanılan bir kelime, bir cümle daha sonraları meşrulaşmaktadır.

Dede Korkut Hikâyelerinin basımlarının birkaç türlü izahı vardır. Bunları, bilimsel veya ticari maksatlı yayınlar olarak ikiye ayırabiliriz. Bir üçüncü yayın tipi de prestij maksatlı yayınlardır. Bilimsel amaçlı yayınlarda hikâyelerin orijinali de verildiğinden kontrol mekanizması da rahatça kullanılmaktadır. Ticari maksatlı yayınlar ise genellikle sadeleştirilmiş, günümüz Türkçesine çevrilmiş olarak ortaya konmaktadır. Tek prestij yayını ise TOBB tarafından hazırlattırılan yayındır. Bu prestij yayında ise hikâyeleri sadeleştireceğiz diye, konunun da uzmanı olmayanlara yaptırılan sadeleştirme, Türkoloji ve sadeleştirme hususunda uygun bulunamaz.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, Fuad Köprülü, TOBB, sadeleştirme, bilgi kirliliği

* ORCID [0000-0003-1105-0479](https://orcid.org/0000-0003-1105-0479), Prof. Dr., Ardahan Üniversitesi, İBEF, TDE Bölümü, THB öğretim üyesi, erdoganaltinkaynak@ardahan.edu.tr

Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Bilgi Kirliliği ve Tahrifatlara İki Örnek

ABSTRACT

Dede Korkut Stories is a work that can be a source of the quotation in almost any discipline in the field of Turkish social sciences. Therefore, like scripture, it must be emphasized, protected, and preserved. Anyone without qualification should not write about these stories, or what is written should be filtered by an expert committee.

There have been many publications about Dede Korkut Stories, and even many criticisms of these publications in the scientific community. In the scientific circle, these writings have been pursued with interest, and these discussions have been an important benchmark in the formation of convictions about the work.

Using a word that Fuad Köprülü, known as the founder of Turkology, may have said, as if heard it from his own mouth or taken from an article he wrote, giving the main discourse without citing or referring to it, constitute a populist approach and at the same time information pollution. This pollution becomes then a rule and accepted. A word or a sentence that there is not or is incorrectly used is later legitimized.

There are several explanations for the editions of Dede Korkut Stories. We can split them into scientific or commercial publications. Another third publication type is for prestige purposes. In scientific publications, the control mechanism is also used comfortably, as the original of the stories is given. Commercially purposed publications are often published after being simplified and translated into modern Turkish. The only prestige publication is the one produced by TOBB. Simplifications made by non-experts in this prestige publication for the purpose of simplifying the stories in the publication cannot be found appropriate in terms of Turkology and simplification.

Keywords: Dede Korkut, Fuad Köprülü, TOBB, simplification, information pollution

АННОТАЦИЯ

Рассказы Дедде Коркут можно считать справочным источником практически по всем дисциплинам в области турецких социальных наук. По этой причине его следует изучать, защищать и оберегать как священный текст. Не все имеют права писать об этих историях или же написанное должно проходить фильтрацию через научно-экспертную комиссию. Было сделано много публикаций по поводу рассказов Дедде Коркут и в научных кругах было сделано много критических замечаний по поводу этих публикаций. Эти статьи вызвали интерес в научном мире и эти обсуждения стали важным критерием в формировании мнений по поводу вышеуказанных рассказов. Фраза известного исследователя и основателя тюркологии Фуада Кёпрюлю гласит, что любой научный труд или же статья без указания источника и без ссылки является популистским подходом и в то же время создает информационное загрязнение. В дальнейшем это загрязнение устанавливается и принимается. Слово или предложение, которое не существует или используется неправильно, позже становится легитимным. Существует несколько объяснений изданий рассказов Дедде Коркут. Их можно разделить на две части как научные или коммерческие публикации. Третий тип публикаций — это престижные публикации. Так как оригиналы рассказов приведены в научных изданиях, механизм контроля также используется легко. С другой стороны, коммерческие публикации обычно упрощаются и переводятся на современный турецкий язык. Единственным престижным изданием является издание, подготовленное со стороны Союза палат и товарных бирж Турции (ТОБВ). В этом престижном издании упрощение языка рассказов, сделанное неспециалистами с целью лучшего понимания, является полным провалом для тюркологии.

Ключевые слова: Дедде Коркут, Фуад Кёпрюлю, ТОБВ, упрощение, информационное загрязнение.

Bugüne kadar tespit edilenlere göre, Türk Dili ve Edebiyatının, Türk kültürünün temel kaynaklarını söylemeye kalktığımızda Göktürk Abideleri, Divanü Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig, Dede Korkut Hikâyeleri en başta gelenlerdendir. Bu eserlerin orijinallerinin korunması Türklük ve Türkoloji için çok önemlidir.

Dede Korkut Hikâyelerinin Türklük bilimi ve edebiyatı açısından ne denli önemli bir eser olduğu tartışılmaz. Sosyal ve siyasal bilimler açısından, yazıldığı döneme ait Oğuz Türklerine ve hatta Kıpçak Türklerine ait pek çok bilgi içermesi de onun değerini bir kat daha artırır. Bu nedenlerle çok sayıda Türkolog eser üzerine durmuş, çeşitli incelemeler, değerlendirmeler, yayınlar yapılmıştır. Bununla birlikte farklı noktalarda bazı tahrifatlar ve bilgi kirliliğine rastlamaktayız.

Dede Korkut Hikâyeleri üzerinde akademik çalışmaların önemlilerinden birisi ve en fazla baskı sayısına ulaşanı Muharrem Ergin tarafından Vatikan ve Dresden nüshalarını tıpkıbasımlarıyla verip, 1958 de Giriş – Metin – Faksimilesini, 1963'te de indeks ve gramerini Ankara'da yayınlanmış çalışmasıdır. Halen Türk Dil Kurumu tarafından bu iki çalışma birleştirilmiş olarak basılmaya devam etmektedir.

Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili bir çalışma yapmaya kalkıştığımızda, 1958 ve 1963 tarihli basımları görememiş olsak da, çeşitli araştırmacılar tarafından Dede Korkut Hikâyelerinin önemini anlatmak için kullanılan ve ilk kullanıcısının Muharrem Ergin olduğu ve Ergin'in de bu değerlendirmeyi Türkiye Türkolojisinin kurucusu Fuad Köprülü'den nakil ile yazdığı bir cümle dikkatimizi çekti. Dede Korkut Kitabı adlı İstanbul basımlı ve sadeleştirilmiş hikâyelerden oluşan yayının “Önsöz” kısmında cümle aynen şöyle geçmektedir: “*Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, Dede Korkut ağır basar.*” (Ergin, 1969, X.). Bu sadeleştirilmiş ve halkın okuması için akademik çalışmalardan arındırılmış, sırf hikâyelerden oluşan yayın, aynı cümle ve önsözün tamamı, 1969'da yayınlanan kitapta olduğu gibi Boğaziçi Yayınevi tarafından Muharrem Ergin imzasıyla 2012'de İstanbul'da 47. Baskısında da yer almaktadır.

Muharrem Ergin gibi bir bilim adamının verdiği bilgiyi tartışacak durumda değiliz. Kaldı ki Fuad Köprülü'nün derslerinde söylediği bir sözü, o dersleri takip eden Muharrem Ergin'in not etmesi ve bunu halkın okuması için yaptığı neşirlerinin önsözünde kullanması, bu sözün söylenip söylenmediğine veya sözün başka birisine ait olduğuna işaret etmez. Ancak ifade etmeliyim ki Muharrem Ergin'in Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili iki türlü yayını vardır. Birincisi 1958 ve 1963 basımlı ve halen basımları kimi zaman iki ayrı cilt halinde ve son zamanlarda birleştirilmiş olarak basılan akademik çalışmalarını içeren yayın ve ikincisi de halkın okuması için akademik çalışmalardan arındırılmış, dili sadeleştirilmiş metinlerden oluşan yayındır. Her iki tür yayında da birer önsöz bulunmaktadır. Birinci tür yayınlarda Fuad Köprülü'ye ait olduğu bildirilen söze rastlayamıyoruz. İkinci tür yayınlarda ise Köprülü'nün bu sözü hem devlet yayınlarında ve hem de özel yayınevi tarafından yapılan baskıların önsözünün ilk paragrafında hiçbir değişiklik yapılmadan, olduğu gibi yer almaktadır. Fuad Köprülü'nün Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar (Ankara 1934) ve Azerbaycan Yurt Bilgisi Mecmuasında yayınlanan seri yazı dâhil, Dede Korkut Hikâyeleri hakkında verdiği bilgilerin veya içinde Dede

Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Bilgi Kirliliği ve Tahrifatlara İki Örnek

Korkut Hikâyeleri ile ilgili bilgi bulunan bütün yazılarını, inceledik. Ancak böyle bir söze rastlamadık.

Muharrem Ergin'in Fuad Köprülü'den aktardığı bu sözü kullanması gayet normaldir. Bize göre tek eksiği Köprülü'nün her dersinde bu sözü kullanmış olamayacağından, sözün kullanıldığı yer ve zamanı içermemesidir. Bunun da elbette bir izahı vardır. O da “önsöz” kısmında bu tür bilgilerin verilmesine gerek olmayışıdır. Muharrem Ergin'in Dede Korkut ile ilgili akademik nitelikli yayınlarında bu söze rastlamayışımız da oldukça ilginçtir. İkinci bir ilginçlik ise, bu söz Dede Korkut hikâyelerinin değerinden, öneminden bahseden bütün yayınlarda kullanıldığı halde, hiç birisinde atıf ve kaynak gösterilmemiş olmasıdır. Bu konuyla ilgili olarak birkaç yayından bahsedebiliriz. İşte bunlardan birkaçı:

1. Kerime Üstünova, Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birlikler, İstanbul 1998. Önsöz kısmında Muharrem Ergin'in “Türk Dilinin en güzel eserlerinden biri ve belki de birincisi. Türk kültürünün temel eserlerinden biri ve belki de birincisi” sözünü söyledikten sonra yine hiçbir gönderme veya nakil yapmadan doğrudan Fuad Köprülü'nün “*Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, Dede Korkut ağır basar.*” Sözüne geçmektedir.
2. Nurullah Şahin, Dede Korkut Hikâyelerindeki Metaforlar, TEKE Dergisi, Sayı: 6/1 2017 s. 85, TÜRKİYE. Fuat Köprülü'nün “Türk edebiyatının bütün eserlerini terazinin bir kefesine, Dede Korkut'u öbür kefesine koysanız yine Dede Korkut ağır basar.” sözü de Dede Korkut Hikâyeleri'nin önemini ve edebî değerini göstermesi bakımından son derece manidardır.
3. Hatem Türk (Hazırlayan) Dede Korkut Hikâyeleri, 2019. Mehmet Fuat Köprülü Dede Korkut Hikâyeleri için "Terazinin bir kefesine Türk edebiyatının tümünü diğer kefesine de Dede Korkut'u koysanız yine de Dede Korkut ağır basar"
4. Çocuk Bakışıyla Dede Korkut “Bayburt Dede Korkut 3'üncü Sanat Şöleni Dolayısıyla Düzenlenen Şiir ve Kompozisyon Yarışmasına Katılan Öğrencilerin Eserleri, Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 2000, ISBN: 975-585-143-7. Kitaba önsöz yazan Bayburt İl Milli Eğitim müdürü doğrudan Prof. Dr. Fuat Köprülü “*Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, Dede Korkut ağır basar.*” Sözüünü kullanmaktadır.
5. Bu hikâyeleri değerlendiren edebiyat tarihçimiz Mehmet Fuat Köprülü'ye göre "Türk edebiyatının tamamı terazinin bir kefesine, Dede Korkut Hikâyeleri ise diğer kefesine konulursa Dede Korkut ağır basar."
"<http://turkceveedebiyat.blogspot.com/2016/12/dede-korkut-hikayeleri.html>22.12.2016 (alıntılanma 02.08.2022. 14.35)
6. “Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar.” – Ord. Prof. Dr. M.

- Fuad Köprülü <https://www.kitapyurdu.com/kitap/dede-korkut-hikayeleri/569207.html&path=1233> (alıntılanma 02.08.2022)
7. "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne Dede Korkut Kitabı'nı da diğer gözüne koysanız Dede Korkut ağır basar." Prof. Dr. Fuat Köprülü <https://www.facebook.com/dusuncetarih/posts/2658821550812995/28.Nisan> 2019 (Alıntılanma 02.08.2022)
8. Büyük alim, Prof. Fuat Köprülü diyor ki: "Bütün Türk Edebiyatı terazisinin bir gözüne "Dede Korkut" diğer gözüne konsa, "Dede Korkut" ağır basar." <https://www.goodreads.com/tr/book/show/13130201-dede-korkut-kitab> (alıntılanma 02.08.2022)
9. Fuat Köprülü, bu öyküleri, "Türk edebiyatı bir yana, Dede Korkut Hikâyeleri bir yana" diyecek kadar yüceltir <https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/dede-korkut-hikayeleri-243176> (alıntılanma. 02.08.2022)
10. Prof. Dr. Fuat Köprülü, Dede Korkut Hikâyelerinin değerini şu sözlerle ifade eder: "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar." <https://www.turkdunyasivakfi.org.tr/yayin/17/dede-korkut-hikayeleri-1-2-3-4-5-set-> (alıntılanma. 02.08.2022)
11. Türkiyat sahasının kurucu ismi Ord. Prof. Dr. Mehmed Fuad Köprülü, Dede Korkut için; "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar." der. <https://www.bursa.bel.tr/haber/dede-korkutun-mirasina-bursa-sahip-cikti-28122> (alıntılanma. 02.08.2022)
12. Türk Edebiyatı tarihçiliğinin en önemli isimlerinden biri olan Ord. Prof. Fuat Köprülü "Türk edebiyatını terazinin bir kefesine koysanız diğer kefeye de Dede Korkut'u koysanız, Dede Korkut ağır basar." sözüyle eserin büyüklüğünü vurgulamıştır. Muharrem Ergin Dede Korkut Kitabı'nın ön sözünde "Türk dilinin en güzel eserlerinden biri belki de birincisi, Türk kültürünün temel eserlerinden biri belki de birincisi" demiştir. <http://korkutata.osmaniye.edu.tr/30127-dede-korkut-hikayeleri.html> (alıntılanma 02.08.2022)
13. Ord. Prof. Fuat Köprülü'nün Dede Korkut Hikâyeleri için: "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar." der. <https://www.edebiyatogretmeni.org/etiket/dede-korkut-hikayeleri/> (alıntılanma 02.08.2022)
14. Öyle ki Fuad Köprülü, "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar." demiştir. <https://www.farkyayinlari.com/urun/tum-urunlerimiz/dede-korkut-hikayeleri> (alıntılanma 02.08.2022)

Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Bilgi Kirliliği ve Tahrifatlara İki Örnek

15. Türk edebiyatının pek değerli isimlerinden biri olan, edebiyat tarihi konusunda fikirleri üzerine kitaplar yazılan değerli Türklük bilimci Fuat Köprülü, Dede Korkut destanları için şöyle demiştir: “Bütün Türk edebiyatını terazinin bir kefesine, Dede Korkut Destanları’nı ise terazinin diğer kefesine koysanız, yine de Dede Korkut hikayeleri ağır basar.”

https://play.google.com/store/books/details/%C4%B0brahim_Sar%C4%B1_Dede_Korkut_12_Destan?id=uOg0DwAAQBAJ Eylül 2017 (alıntılanma 02.08.2022)

16. Türk edebiyatının pek değerli isimlerinden biri olan, edebiyat tarihi konusunda fikirleri üzerine kitaplar yazılan değerli Türklük bilimci Fuat Köprülü, Dede Korkut destanları için şöyle demiştir: “Bütün Türk edebiyatını terazinin bir kefesine, Dede Korkut destanları’nı ise terazinin diğer kefesine koysanız, yine de Dede Korkut hikayeleri ağır basar.”

<https://www.n11.com/urun/dede-korkut-hikayeleri-11126749?magaza=gecekitap> (alıntılanma 02.08.2022)

Bu aktarımlar uzayıp gider. Burada zikrettiklerimizden daha fazlası yayınlar arasında veya internet sayfalarında bulunabilir. Amacımız burada bu konuyla ilgili bir bibliyografya çalışması değildir. Amacımız burada Fuad Köprülü tarafından söylendiği ileri sürülen cümlelerin çeşitli yazarlar tarafından kullanımı ve gerekçesidir. Yukarıda 16 madde halinde göstermeye çalıştığımız sözler neden kullanılmış olabilir ve bunun bilim âlemi için geçerliliği nedir?

Bir başka ilginçlik ise alıntılar bazılarında “hikâye” bazılarında ise “destan” kelimesiyle cümle kurulması.

Şüphesiz bu söz Dede Korkut Hikâyelerinin önemine vurgu yapmak için kullanılmıştır. İlk kullanının amacı da budur. Ancak bu kullanım sadece halk için hazırlanan yayınların önsözünde yer almakta ve fakat akademik çalışmalarında bulunmamaktadır.

Diğer kullanıcılar sanki bu sözü ilk ağızdan duymuş gibi Muharrem Ergin’in naklettiği bu sözü kullanmışlardır. Bu kullanımda eserin önemi belirtilirken biraz da bu öneme dayalı maddiyat kaygısı güdülmüştür.

Muharrem Ergin’in dışındaki kullanıcılar asıl kaynağı, bu sözü yazıya aktaran kişiyi kaynak olarak göstermemiş dolayısıyla bilgi kirliliğinin ortaya çıkmasına vesile olmuşlardır.

Okuma ve çeviri yanlışlarıyla ilgili olarak Orhan Şaik Gökyay’ın Destursuz Bağa Girenler adlı, tenkitlerinin toplandığı eserini incelemek gerekir. Bu eserde Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili çok sayıda tenkit mektubuna da rastlarız.

Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili olarak çalاکalem veya gelişigüzel yazı yazmayı, söz söylemeyi pek doğru bulmuyoruz. Bu eserde geçmeyen sözleri varmış gibi bir biçimde kullanmayı veya geçen sözlerin tercümesinde yanlış kullanmayı kabullenemiyoruz. Bu açıdan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’nin yayına hazırladığı 2 Ciltlik baskısı mükemmel ama içi tahrifatlı metinleri de hoş karşılamıyoruz.

TOBB'un sponsorluğundan yapılan bu iki ciltlik eserde sadeleştirilmelerde, Dede Korkut Hikâyelerinde olmayan kelimeleri varmış gibi veya olan kelimelerin tercümesinin tahrif edilmesini de uygun bulamayız. Bu eser, geçmişte yazılan bir aşk mektubu değildir. Türk Kültür ve medeniyetinin temel eserlerinden biridir. Her harfi azizdir.

Orijinalinde “Sakallu bozaç turgay sayradukta (Ergin, 2009,78) (çevirisi: Sakalı boz turgay şakıdığında) olmalıdır. Şakımak ötmek anlamındadır. Bu çeviriyi (Sakallı bozturgay öttüğünde, öttüğü zamanda) şeklinde de yapabiliriz. Ancak “Sakallı, bozaç renkli çayır kuşu öttüğünde (TOBB, 2014,563)” gibi bir çeviri hatalıdır. Nitekim “Boz Turgay” dilimizde hala yaşamaktadır. Bir Kırım Tatar veya Dobruca türküsünde “Bostorgay degen hayvanın da cılgadan olur yuvası” diye bu kuşun adı geçmektedir. Bu kuşun sakalı çenesinde değil, kepez olarak adlandırılıp, tepesindedir. Erkek çocukları için isim olarak da kullanılan bu kelimenin çıkarılıp yerine çayır kuşu veya tarla kuşu gibi sonradan ortaya çıkan bir kelimeyi koymak da Türkçenin zenginliğine aykırı olmasa da uygun değildir.

Orijinalde “Sakalu uzun Tat eri banladukta” (tercümesi Sakalı uzun Tat eri seslendiğinde) tercümeyi “Sakalı uzun Tat seslendiğinde” veya “Sakalı uzun Acem/İranlı ezan okuduğunda” şeklinde de yapabiliriz. Orhan Şaik Gökyay da banlamak kelimesi ile ilgili olarak ezan okumak şeklinde izah etmektedir (2019, 57). Ama açıklama kısmında verilen “müezzin” kelimesini koyamayız (TOBB, 2014, 563). Bu kelimeye o anlamı vermek sadeleştirmek olmaz zira “tat” kelimesi “yabancı” kelimesi yerine kullanılmıştır, müezzin kelimesi yerine kullanılmamıştır.

Orijinalde “Bidevi atlar issini görüp ohradukta (Ergin, 2019, 78) (Sadeleştirilmesi: Cins atlar sahibini görüp kişneyince)” şeklinde olmalıdır. Esasen “kişnemek” yüksek ses çıkarmaktır. Ohramak ise Boğaz ve burun yolu kullanarak ses çıkarmaktır. Buna “homurdanmak” denmez. Homurdanma kelimesinin anlamı içinde sitem etme, kızgınlık gösterme, hoşnut olmama vardır. Hâlbuki atlar sahiplerini görünce sevinçlerini ve yerlerini belirtmek için bu sesi çıkarırlar. Bu sözdeki “Bidevi” kelimesini alıp da “Bedevi”(TOBB, 2014, 564) şeklinde çevirmek acaba atları da Araplaştırmak ile ilgili olabilir mi?

Orijinali Dresden de “Kavunum, viregüm, düvlegüm” şeklinde geçmektedir. “Kavunum” kelimesini “Kadunum” şeklinde okumak da mümkündür. TOBB’da ise (2014,564) “Kadınım, evimin direği, döleğim” şeklinde sadeleştirilmiştir “döleğim” kelimesini “boylu poslum” diye açıklamıştır.

”döleğim” kelimesini “boylu poslum” diye açıklamak hem edebiyat zevkenden mahrum ve hem de Türkçeyi bilmeyenlerin, en azından Derleme Sözlüğü’ne bakmayı akıl edemeyenlerin becerisidir. Edebiyat zevkini bilmiyor çünkü bu “soylama” kısmının ikinci satırında yer alan “selvi boylum” kelimesi var. Bu tasvir ile tekrara düşmek zaaf olur. İkinci olarak “Tarama Sözlüğü”ne bakılıyorsa bunun sabit, kalıcı, kararlı, düz, doğru, yalansız, dürüst, temkinli, sakin ve itaatli, elverişli, uygun (2019,C.II,1231-1232) anlamlarının olduğunu görürdük. Tarama Sözlüğü’nde (2019,C.II, 1577- 1578) ise dök kelimesinin: Düz, engebesiz arazi, uslu, terbiyeli, ağırbaşlı, uyanık, dikkatli, dürüst, ciddi, mert, uysal, eli işe yatkın gibi

Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Bilgi Kirliliği ve Tahrifatlara İki Örnek

anlamlarının da olduğu görülürdü. O halde bunun çevirisini “Kavunum, divleşim, dürüstüm” şeklinde yapmak doğru olurdu.

Kavun tatlı bir meyvedir. Divlek kelimesi ise dışı sert, için hoş bir tadı olan kavun cinsidir ki kışlık kavun da denilebilir. Kara divlek ve sarı divlek diye iki çeşidi de vardır ve Ankara civarında satılan kara divlek, eskiden tavanlardan asılarak kışın çetin zamanlarına kadar saklanır, lüzumu oldukça indirilip sofraya konulur veya ikram edilir.

Orijinal halde “Ola kim bir ağzı dualının alkışıyla Tanrı bize bir batman ayal vire (Ergin,2009,81 (sadeleştirilmesi: Ola ki bir ağzı dualının dileğiyle Tanrı bize bir çocuk verir)” cümlesi “Ola ki bir ağzı dualının duasıyla Tanrı bize bir Müslüman çocuk verir (TOBB, 2014,566)” şeklinde sadeleştirilmiştir.

Şimdi bu (Müslüman) kelimesini, bir Altaylı “Budist”, bir Gagauz “Hıristiyan”, bir Kırım Karay “Musevi” diye değiştirerek kullansa esere ihanet etmiş olmaz mı?

Dede Korkut Hikâyelerinde İslamiyet sonradan eklenmiş veya daha önce bilinen hikâyeler İslami boya ile boyanmış durumdadır. Nitekim kahramanlara ait isimlerin üç tanesinin dışında kalanların tamamı Türkçedir. Bu üç isim de Boğazca Fatma, Gaflet Koca oğlu Şir Şemseddin, Düzen oğlu Alp Rüstem'dir(Sümer, 1999, 375). Her üçünün de unvanlarında bir olumsuz hava tipi vardır.

Hülasa, daha iki sayfada bu kadar çok acemilik, tahrifat, sadeleştirme hatası yapılıyorsa, kitabın tamamında bir başka kitap yazılacak kadar veri çıkar. Ancak bizim amacımız burada yapılan hatalardan bir kitap ortaya çıkarmak değildir.

Sonuç olarak, ilim âlemi için hazırlanan yayınlar ile halkın bilgi sahibi olması adına yapılan yayınlar birbirinden farklıdır. Yukarı mahallede bir yalan söyleyip aşağı mahallede kendisinin de inandığı duruma düşmeyelim. Bir bilgi ortaya konmuşsa bunu popülist yaklaşımlarla ele alanların ve kaynak göstermeden; sanki kendisi bulmuş, görmüş, duymuş gibi bildirmenin emek hırsızlığı olduğunu unutmayalım.

Atalar, “ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver” derler. Alanı dışında her işe girenler için de “Her şeye maydanoz” derler. Ülkemizde Dede Korkut Hikâyeleri üzerine ömürlerini vermiş, bu alanda kendini ispat etmiş, son derece saygıdeğer, bir kısmı rahmeti rahmana ermiş ama bir kısmı hala çalışmalarına devam eden çok sayıda Halk Edebiyatı ve Türk Dili alanında uzman varken, Eski Türk Edebiyatı alanında uzman olan kişilere -ki Eski Türk Edebiyatı alanındaki kişilerin kahhar çoğunluğu Halk Edebiyatını edebiyattan bile saymaz- muhteşem bir eseri, böylesine büyük masraflarla hazırlattırıp yayınlatmasının arkasında başka şeyler olduğu kanaatini taşıyoruz. Rahmetli Gökyay'ın Hamit Araslı'ya Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili yazdığı mektupları okuyunca ne kadar seviyeli ve bir o kadar da itinalı okuma ve sadeleştirmeler yapıldığını anlıyor, eser üzerine ne kadar özenle çalışıldığını görüyoruz (Gökyay, 2019, 396-481).

Kaynaklar

Çocuk Bakışıyla Dede Korkut “Bayburt Dede Korkut 3’üncü Sanat Şöleni
Delayısıyla Düzenlenen Şiir ve Kompozisyon Yarışmasına Katılan

Öğrencilerin Eserleri, Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 2000, ISBN: 975-585-143-7.

Dede Korkut Kitabı Han'ım Hey. (2014) Haz: Genç, İ.- Kılıç, A.- Aksoyak, İ. A, TOBB Yayınları, Ankara

Derleme Sözlüğü, (2019) C. II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

ERGİN, M. (2009) Dede Korkut Kitabı – 1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

ERGİN, M. (1969) Dede Korkut Kitabı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

ERGİN, M. (2012) Dede Korkut Kitabı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

GÖKYAY, O. Ş., (2019) Destursuz Bağa Girenler, Yeditepe Yayımevi, İstanbul

Hatem Türk (Hazırlayan) Dede Korkut Hikayeleri, 2019.

KERİME Üstünova, Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birlikler, İstanbul 1998.

KÖPRÜLÜ, M. F. (1934) Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Yapılan Araştırmalar, Kanaat Kitabevi, İstanbul.

NURULLAH Şahin, Dede Korkut Hikayelerindeki Metaforlar, TEKE Dergisi, Sayı: 6/1 2017 s. 85, TÜRKİYE.

SÜMER, F. (1999), Oğuzlar, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 5. Baskı, İstanbul

Tarama Sözlüğü, (2019) C. II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Dijital Kaynaklar

<http://turkceveedebiyat.blogspot.com/2016/12/dede-korkut-hikayeleri.html> 22.12.2016

(alıntılanma 02.08.2022. 14.35)

<https://www.kitapyurdu.com/kitap/dede-korkuthikayeleri/569207.html&path=1233>

(alıntılanma 02.08.2022)

<https://www.facebook.com/dusuncetarih/posts/2658821550812995/28.Nisan>

2019 (Alıntılanma 02.08.2022)

<https://www.goodreads.com/tr/book/show/13130201-dede-korkut-kitab>

(alıntılanma 02.08.2022)

<https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/dede-korkut-hikayeleri-243176>

(alıntılanma. 02.08.2022)

<https://www.turkdunyasiwakfi.org.tr/yayin/17/dede-korkut-hikayeleri-1-2-3-4-5-set->

(alıntılanma. 02.08.2022)

<https://www.bursa.bel.tr/haber/dede-korkutun-mirasina-bursa-sahip-cikti-28122>

(alıntılanma. 02.08.2022)

http://korkutata.osmaniye.edu.tr/30127_dede-korkut-hikayeleri.html

(alıntılanma

02.08.2022)

<https://www.edebiyatogretmeni.org/etiket/dede-korkut-hikayeleri/> (alıntılanma 02.08.2022)

<https://www.farkyayinlari.com/urun/tum-urunlerimiz/dede-korkut-hikayeleri> (alıntılanma

02.08.2022)

https://play.google.com/store/books/details/%C4%B0brahim_Sar%C4%BDede_Korkut_12_Destan?id=uOg0DwAAQBAJ Eylül 2017 (alıntılanma

02.08.2022)

<https://www.n11.com/urun/dede-korkut-hikayeleri-11126749?magaza=gecekitap>

(alıntılanma 02.08.2022)

Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi

Volume: 55, Autumn-2022, p. (105-121)

ISSN: 1308-6200 DOI Number: <https://doi.org/10.17498/kdeniz.1172612>

Research Article

Received: Aug 8, 2022 | Accepted: Sep 12, 2022

This article has been checked for plagiarism.

LABOR MARKET RESERCH AND EMPLOYER DEMAND ANALYSIS IN THE TOURISM INDUSTRY: GEORGIAN EXPERIENCE

ИССЛЕДОВАНИЕ РЫНКА ТРУДА И АНАЛИЗ СПРОСА РАБОТОДАТЕЛЕЙ В ОТРАСЛИ ТУРИЗМА: ОПЫТ ГРУЗИИ

TURİZM ENDÜSTRİSİNDE İŞGÜCÜ PİYASASI ARAŞTIRMASI VE İŞVEREN TALEBİNİN ANALİZİ: GÜRCİSTAN ÖRNEĞİ

Maia AZMAIPARASHVILI*
Tsitsino DAVITULIANI**

ABSTRACT

The tourism industry appears as a socio-economic phenomenon that can solve many economic problems facing the country. Employment remains an acute national problem in Georgia, the development of the tourism industry has a directly proportional effect on this indicator of economic importance. The level of quality of tourism products and services largely depends on labor capital. A significant problem in the hospitality sector is the lack of skilled labor, especially in the recovery from the pandemic. The paper describes the assessment of the current situation in the labor market, the needs and problems of the tourism sector, and the issue of demand and supply of tourism professions. The purpose of the study was to analyze the dynamics of the employment market, to reveal the professional skills demanded by employers on the human capital skills. Study of difficulties related to filling vacancies. Education and the achieved level as the main criterion for employment in the tourism sector and determining the compliance with the required skills in the labor market, identifying the reasons for unfilled vacant positions, identifying existing challenges and formulating individual recommendations. In order to present the problem in a complex way, within the framework of the research, three categories of subjects were distinguished: employers, existing official sites offering jobs and the field of education. The identified manpower shortage is caused by various aspects such as environmental change and even deeper roots such as the education system. Qualitative, quantitative, qualitative, statistical analysis methods were used in the research process. The research itself included the processing of existing literature, the search for statistical data with the direct help of the

* ORCID: [0000-0002-7868-5463](https://orcid.org/0000-0002-7868-5463), Doctor of Ecology, Assoc. Professor of Gori State University, Professor, European University maiaazmaiparashvili@gmail.com

** ORCID: [0000-0001-9644-9301](https://orcid.org/0000-0001-9644-9301), Doctor of Geography, Assoc. Professor of Akaki Tsereteli State University, Kutaisi University tsitsino.daviduliani@atsu.edu.ge

Labor Market Reserch and Employer Demand Analysis in The Tourism Industry...

National Statistical Service of Georgia, the use of various employment sites, conducting surveys and interviews, sorting and quantitative analysis of the retrieved data.

Keywords: Labor Market, Employment, Tourism Industry, Problems, Challenges, Quality of Service.

АННОТАЦИЯ

Индустрия туризма предстает как социально-экономическое явление, способное решить многие экономические проблемы, стоящие перед страной. Занятость остается острой национальной проблемой в Грузии, развитие туристической отрасли прямо пропорционально влияет на этот показатель экономической значимости. Уровень качества туристских продуктов и услуг во многом зависит от трудового капитала. Серьезной проблемой в сфере гостеприимства является нехватка квалифицированной рабочей силы, особенно в период восстановления после пандемии Covid. В работе описывается оценка текущей ситуации на рынке труда, потребности и проблемы туристической отрасли, а также вопрос спроса и предложения туристических профессий. Цель исследования состояла в том, чтобы проанализировать динамику рынка труда, выявить профессиональные навыки, востребованные работодателями в отношении навыков человеческого капитала. Изучение трудностей, связанных с заполнением вакансий. Образование и достигнутый уровень как основной критерий трудоустройства в сфере туризма и определение соответствия требуемым навыкам на рынке труда, выявление причин незаемещения вакантных должностей, выявление существующих проблем и формулирование индивидуальных рекомендаций. Для комплексного представления проблемы в рамках исследования были выделены три категории субъектов: работодатели, действующие официальные сайты, предлагающие работу, и сфера образования. Выявленная нехватка рабочей силы вызвана различными аспектами, такими как изменение окружающей среды, и даже более глубокими причинами, такими как система образования. В процессе исследования использовались качественные, количественные, статистические методы анализа. Само исследование включало обработку имеющейся литературы, поиск статистических данных при непосредственном содействии Национальной статистической службы Грузии, использование различных сайтов по трудоустройству, проведение опросов и интервью, сортировку и количественный анализ полученных данных.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, индустрия туризма, проблемы, вызовы, качество обслуживания.

ÖZ

Turizm sektörü, ülkenin birçok ekonomik sorununu çözebilecek sosyo-ekonomik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihdam meselesi Gürcistan'da ciddi bir ulusal sorun olmaya devam etmektedir. Turizm sektörünün gelişmesi istihdam meselesine doğru orantılı bir etkiye sahiptir. Turizmdeki ürün ve hizmetlerin kalite düzeyi büyük ölçüde emek sermayesine bağlıdır. Konaklama sektöründe önemli bir sorun nitelikli işgücü eksikliğidir. Bu durum özellikle Covid salgını sonrası dönemde kendini daha fazla belli etmiştir. Çalışmada işgücü piyasasındaki mevcut durum, turizm sektörünün ihtiyaçları, sorunları ve turizm mesleklerinin arz ve talebi konusu değerlendirilmiştir.

Araştırmanın amacı, istihdam piyasasının dinamiklerini analiz etmek, İnsani beceriler konusunda işverenler tarafından talep edilen profesyonel yetenekleri belirlemek, boş kontenjanların doldurulmasıyla ilgili zorlukları incelemek, turizm sektöründe istihdam için ana kriter olarak eğitim ve başarı düzeyinin işgücü piyasasında talep edilen becerilerle

örtüşme oranını belirlemek, açık kalan pozisyonların nedenlerini incelemek, mevcut zorlukları belirlemekle birlikte gerekli tavsiyelerde bulunmaktadır.

Araştırmada mevcut sorunu bir bütün olarak ortaya koymak için işveren, iş sunan resmi siteler ile eğitim sistemi gibi üç ana kategori üzerinde durulmuştur. Tespit edildiğine göre insan gücü sıkıntısı, çevresel değişim gibi çeşitli faktörlerden ve hatta eğitim sistemi gibi daha köklü alanlardan kaynaklanmaktadır. Araştırma sürecinde nitel, nicel ve istatistiksel analiz yöntemleri kullanıldı. Araştırma sürecinde konu ile ilgili literatür taranarak, Gürcistan Ulusal İstatistik Kurumu' u ile çeşitli istihdam sitelerinin verileri kullanılarak, tutulan anketler ve elde edilen veriler sınıflandırılarak nicel analiz yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşgücü Piyasası, İstihdam, Turizm Endüstrisi, Sorunlar, Zorluklar, Hizmet Kalitesi.

Introduction

The tourism industry can be considered as a powerful tool that can solve such an important problem of the country's economy as employment and economic development. The tourism sector operates through a huge network of interconnected and related industries, as well as other ancillary industries. In turn, the increase in the number of tourists contributes to the increase in the number of employees, which has a positive impact on the functioning of the labor market, as well as the income of the population and the country's economy in general.

In many countries, the tourism industry produces most of the GDP. For example, Spain's share of the tourism industry in GDP is 16%, in Italy it is 10.3%, in Morocco - 17.3%, France - 9.3%, Norway - 9.1%, Turkey - 12.6%, 5 in the UK - 11.3% and more (Schubert, 2012). One of the important features of tourism, and especially international tourism, is the increase in employment of the population since the proper functioning of tourism as an economic sector is based on the extensive use of human resources. Consequently, in countries with a significant share of tourism in the economy, the number of employees is directly proportional to it. For example, in Europe, where according to the data of the first quarter of 2016, the number of visitors to Europe increased by 3.4% compared to the previous year, followed by an increase of 1.8% in the number of employees, and in 2016 the number of employees in the tourism industry was 14 492 000 people compiled by (World Travel & Tourism Council, 2015: 4-5).

According to the World Travel and Tourism Council, in 2019 the total contribution of this sector to GDP amounted to 8.9 trillion US dollars and contributed to the creation of 330 million jobs. The total contribution of this sector (direct and side effects) to the development of the world economy is as follows: 10.3% of world GDP, one place in every 10 jobs, 4.3% of total investments made, and 6.8% of world total exports (World Travel & Tourism Council, 2019:2-3).

International and domestic tourism also plays a big role in the Georgian economy. Revenues from international travel were on the rise, with a volume exceeding \$ 3.3 billion in 2019. The total contribution of the tourism and travel sector to employment in 2019 is 29.4%, including 518.4 thousand jobs. These include jobs created in tourism. The total contribution of the tourism and travel sector to employment in 2019. 29.4%, which includes 518,400 jobs. These include

Labor Market Reserch and Employer Demand Analysis in The Tourism Industry...

jobs created by the tourism industry. The survey showed that the vast majority of those employed in the tourism industry, about 60%, are small businesses, 24% in large enterprises and 16% in medium-sized enterprises. Approximately 17% of the total number of employees, and 12 114 people occupy management positions (<https://gnta.ge/>).

The pandemic has prevented the continuation of the positive trends observed in tourism in 2019. The scale of the pandemic impact is also related to the characteristics of the domestic economic level, which, for example, is reflected in the high share of the tourism sector in the country's labor market and the abundance of small and medium-sized businesses associated with it.

Tourism is considered to be one of the priority sectors for the development of the Georgian economy and the attraction of the capital. The development of the tourism sector affects the number of employees in the relevant business sector. Approximately 17% of the total number of employees in the tourism sector, 12,114 people hold managerial positions. If the growth rate of the tourism sector in Georgia had not stopped due to the pandemic, the number of employees in tourism by 2028 would have reached 32% of the total number of employees. According to the data for 2018 in the above-mentioned document, the number of employees in the tourism industry was 71,574 people, which in 2019 is 4,353 people (6.5%) more than the corresponding figure of the previous year. In 2019, it increased to 77,384, which meant a 50% increase (the average annual growth rate during this period was 8.6%). This growth trend is logical, given that the tourism industry is one of the fastest-growing economic areas in the country.

The importance of tourism for the country's economy is obvious, that's why after the epidemic situation stabilizes, proper development of this sector should take place. The development of tourism depends to a significant extent on human capital. Tourism is one of the leading industries in the world, creating stable jobs every year.

Literature Review

The study labor market and employment of the population to date Remains a topical issue for scholarly research and is among contemporary economists, sociologists, politicians, and various international organizations, One of the main concerns of governmental or non-governmental organizations. Based on the main goals and objectives of the research, the works of Georgian and foreign scientists were studied. Georgian authors, it was especially important: Armania-Kepuladze (2014), Bedianashvili et al., (2021), Diakonidze (2021), Tsintsadze (2020), Tsartsidze (2010, 2021), and foreign authors, for example, Andersson & Wallin (2018), Neiu & Predonua (2013), Schubert (2011, 2012).

The theoretical basis of our research was the papers related to the problems caused by the imbalance of demand and supply of human resources in the labor market and the experience of countries around the world to eliminate them.

It is recognized that the development of the labor market model of the American scientist Peter B. Doeringer and Michael J. Piore Is related to names. In

the 70s of the twentieth century Formed the concept of the so-called internal labor market and based on it 80s the so-called Vertical labor market segmentation model, which is today a classic model of labor market segmentation Recognized as the primary and secondary sectors of the labor market The idea of division and recognizes the so-called. Existence of "bad" and "good" jobs (Armania-Kepuladze, 2014:21-26).

According to studies, modern forms of labor market segmentation are the most Better reflect the situation in the labor market. They discuss labor Market segmentation, which is based on the doubling of the labor market Theory, ie the division of the labor market into two parts: the primary and the secondary market. As m. Reiki, d. Gordon et al. Edwards note that historical In terms of the need for labor market segmentation is caused by changes in economic systems. According to their research, production the increase in scale has led to a quantitative and qualitative shift in the workforce (Qualified) Demand increase. And the latter became labor The reason for the division into market segments (Keller Peter, 2004:1-6).

An extensive range of theoretical material, government documents of the Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, analysis of the Georgian labor market in 2018 and 2019 were used in the research process; Also, based on the main goals and objectives of the research, we studied "Labor Market Needs Survey in the Tourism Industry". A document of the Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia is based on identifying the demand of employers for human capital skills in the tourism industry (<http://www.lmis.gov.ge>).

Tourism Research and Policy Paper "Pandemic Challenges in the Tourism Industry, Socio-Economic Analysis of the Situation and Recommendations for Promoting Tourism Development"; The study uses data from the National Statistics Office of Georgia, materials of the National Tourism Administration, data from the Department of Tourism and Resorts of Adjara; Tourism Development Strategy 2025; Scientific papers of research institutes working in the field of tourism, methodological guidelines and recommendations, materials of empirical research (survey method), United Nations World Tourism Organization (UNWTO) and the World Council for Travel and Tourism (WTTC) Works, collections, articles.

On the problems arising in the field of COVID-19 pandemic in the field of economy of Georgia and directly in the field of tourism and the experience of their solution, see, for example, papers: Azmaiparashvili (2021a, 2021b), Bregadze (2021), Bedianashvili (2021), Bedianashvili et al., (2021), Tsartsidze & Latsabidze (2021).

Methodology

Quantitative research is one of the most important aspects of data mining. The main tool of data collection is a mass survey, which involves compiling a questionnaire to study the attitude of the population towards this or that issue,

Labor Market Research and Employer Demand Analysis in The Tourism Industry...

selecting the target group participating in the research, conducting research, data processing and analysis, and finally, making recommendations based on research results. Mass surveys are of two types: questionnaire and interviews. All respondents are considered not as a unique person, with their inner world, but as part of social unity. They provide us with their own opinion and information about a social phenomenon of interest to us or its evaluation.

In the process of analysis, we were guided by qualitative research methods, which involve, on the one hand, the processing of analytical material presented in open source, and on the other hand, the survey of representatives of relevant professional circles. In-depth interviews with different parts of the tourism value chain. Both one and the other component serve the analysis to find information about the subject at the empirical stage of the analytical cycle.

The main methods of qualitative research were defined as: focus groups, in-depth interviews, protocol analysis, project methods. For example, an in-depth interview (personal conversation with the respondent) and detailed answers to the questions received were used in the university alumni survey.

The information obtained includes the analysis of the existing achievements and needs in the field of tourism, as well as the assessment of the practical applicability of the field. In the process of analysis, facts and opinions were separated and classified, as well as their systematization and identification of cause-and-effect relationships between them, which makes it possible to present a more or less realistic trend in the market.

Despite the crises and Global employment of universal stagnation is still growing in tourism. Should Note also that tourism is a very specific field and includes many In the field, it even makes it difficult to determine the exact number of employees in the field.

The tourism industry as a whole with tourism services Related to tangible and intangible manufacturing areas Commonwealth, affects such segments of the labor market, Such as: a) labor market segmentation by geographical indication; B) Labor Market segmentation by sector; C) Labor market segmentation With a qualitative mark; D) labor market segmentation on a professional basis - and leads to an increase in employment in these segments; The importance of economic analysis of the tourism industry lies In assessing the impact on his employment. For this purpose the tourism industry The study serves his employment and related Identify problem-solving capabilities (Diakonidze, 2021:75-81).

The Policy Sector in Georgia's Tourism Sector examines the impact of COVID-19 on the tourism sector in Georgia, reflects sectoral needs in times of crisis, assesses government response, and reviews international best practices for pandemic crisis management and exit planning. The first of the three challenges mentioned is the lack of qualified staff (a priority in the opinion of donors) - the recommendations include deepening cooperation between tourism value chain companies and educational institutions.

It must be said that the pandemic has forced the tourism sectors around the world to shift the focus from volume to value. Focus on the development of the

tourism sector and from high-volume and low-quality tourism to low-volume and high-quality services. This trend puts on the agenda raising the quality of education, new infrastructure, tourism products, and services.

Results and discussion

Tourism has 5 functions in relation to the country's economy: 1. Production function - enterprises working in the field of tourism produce new products and contribute to the accumulation of values; 2. Population employment function - tourism creates jobs; 3. Function of income creation - in parallel with the creation of jobs, tourism also creates incomes; 4. Mitigation function - tourism contributes to the development of weak regions from a structural point of view, for such regions, tourism is an additional source of income for the population, and 5. Tax leveling function - in the given balance, outbound tourists' trips are opposed to incomes received from goods and services consumed by foreign tourists (Herman, 2015).

Tourism industry Related to entrepreneurial activities, manufacturing, and services While rendering as an event the tourism industry is inseparable from the demand for services, related to the needs of the people, to the Leisure, income, lifestyle, etc. (Schubert, 2011). Human potential in the field of tourism is the cornerstone of competitiveness, efficiency and economic growth. The tourism industry has a positive feature, it can Employ specialists of different profiles as it represents a Multidisciplinary complex and does not limit the existing labor markets. The prospect of employing a workforce with different qualifications (Diakonidze, 2021:93-94).

Diversity of types of tourism with a differentiated workforce Allows employment, both directly in tourism, Also at the peripheral level. According to the German Tourist Board (Deutscher Reiseverband) people who choose tourism as their main profession, Only 57% remain in the sector to the end, 17% of employees The tourism industry is moving away from other sectors of the economy for a while Almost as much, or 16%, will flow from the tourism industry to the economy In other sectors. Accounts for about 10% of the tourism industry Number of temporary employees. Manpower Manipulation Economics Other From sectors to the tourism industry and vice versa For the employment of a differentiated workforce. Tourism industry The multiplier function increases employment opportunities in the peripheral Level. In terms of the number of employees, Europe stands out, where given About 4% of the total population is directly involved in the industry, Which is up to 14 million people, most of them, or 68%, are Employed only in the hotel industry (Tsintsadze, 2020:7-12).

Employment remains an acute national problem in Georgia, the development of the tourism industry has a directly proportional effect on these indicators of economic importance. According to the 2018 data on the Labor Market Needs Survey in the Tourism Industry, the number of employees in the tourism industry was 71,574 people, which in 2019 is 4,353 people (6.5%) more than the same period last year. In 2019, it increased to 77,384, which meant a 50%

Labor Market Reserch and Employer Demand Analysis in The Tourism Industry...

increase (the average annual growth rate during this period was 8.6%). This growth trend is logical, given that the tourism industry is one of the fastest-growing economic areas in the country. If the growth rate of the tourism sector in Georgia had not stopped due to the pandemic, the number of employees in tourism by 2028 would have reached 32% of the total number of employees.

The survey found that the vast majority of those employed in the tourism industry, about 60%, come from small businesses, with 24% employed in large enterprises and 16% in medium-sized businesses. Approximately 17% of the total number of employees, 12,114 people hold managerial positions. Vacancies were distributed according to the size of the enterprises as follows: 58% of the available vacancies come from small enterprises, while 18% and 24%, respectively, for large and medium-sized enterprises. 48% of vacancies by economic sectors (2,132 vacancies) In the food service sector, 33% (1,459 vacancies) of accommodation In the means sector, 14% (628 vacancies) for transport and 5% (230 vacancies) Comes to the tourism services sector. The most vacancies by professional groups were announced: For persons employed in the field of services and sales - 58.9%; For beginners with qualified qualifications - 16.5%; Office Assistant 12% for staff and 6.7% for managers (Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, 2019).

Regarding the announced vacancies It is noteworthy that most of the announced vacancies are for service and In the professional group of persons employed in the field of sales, while the hotel managers, the hotels, are not filled with vacancies recipient operators, travel consultants, and light Positions of car drivers.

The tourism research and policy document on the Eastern Partnership Civil Society Forum Georgian National Platform "Challenges in the Pandemic Tourism Industry, Socio-Economic Analysis of the Situation and Recommendations to Promote Tourism Development" states that in the post-endemic period. In order to rehabilitate the tourism industry by 2021, it is important to take appropriate measures that will be tailored to the needs of the sector and will help stimulate the development of the sector. The current significant challenge is the training of qualified personnel tailored to the specifics of the sector, as well as the current regulations/safety rules.

According to the Georgian Tourism Association, Tourism and Due to the damage caused by the COVID-19 pandemic in the field of hospitality in 2021 For the most part, there was a decrease/decrease in the number of employees In companies, however, in a few companies in 2021, there will be an increase in staff Which is due to the new regulations resulting from the pandemic in 2020 and From the suspension of a sector caused by restrictions.

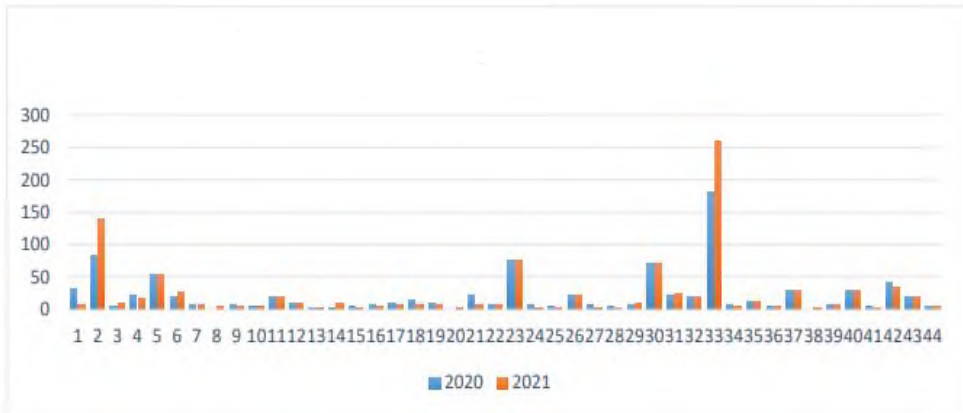


Figure 1. The number of employees and change compared to last year (2020-2021)

Source: Georgian Tourism Association

The Tourism Sector challenges is the lack of qualified staff (a priority in the view of donors) - the recommendations include deepening cooperation between tourism value chain companies and educational institutions.

Tourism as a specific sector of the economy requires a systemic approach. That is why it is advisable to analyze the dynamics of the employment market and explore new jobs. It should be noted that the effective management of the tourism sector depends on the skills of human capital. The specifics of Georgian tourism should be taken into account, in particular the fact that in many cases individuals create their own jobs, start a tourism business, or already have a family tourism business and may have thought about expanding it. Travel companies are forced to produce a quality product on time, at a reasonable cost, quickly and consistently introduce knowledge-based innovation into their business. To deal with such an environment today, the qualifications of the staff, their corporate ethics and level of education are important.

Despite the current crisis, it should be borne in mind that Georgia is still actively among the countries that are attractive to tourists.

The number of hotel searches by international visitors in January 2021 was 52%, up from 43% in April-May. Search for Georgia increased by 586% by Russian citizens, by Turkey - by 140%. It should be noted that there is a growing trend of tourists in Georgia, which is reflected in the increase in the number of bookings, both large and network hotels, as well as family houses and apartments, the rental rate of which has already surpassed the 2019 data. According to the National Bank, the economy received \$ 299.8 million from foreign tourism in January-June this year. A total of 464,126 visitors visited during the same period. In June of this year, compared to the same month last year, Georgia received 286.8% more foreign visits, 146664 foreign visits, this number of tourists is unprecedentedly high during the pandemic. Despite the relative recovery of tourism, its volume is 80% less than in the pre-pandemic period (June 2019), or in other words, the number of visitors in June The flow has recovered to the 20%

Labor Market Reserch and Employer Demand Analysis in The Tourism Industry...

level of 2019. In June of this year, most visitors came from Turkey, Israel and Ukraine. Tourists from these countries made up 41.5% of the total visits. In January-June 2021, revenues from tourism amounted to 299.7 million US dollars, which is 34.4 percent (156.9 million US dollars less) than last year (<https://www.galtandtaggart.com/en>). Despite the pandemic, the service sector is actively developing in the country, which leads to the demand for labor in this area. Distribution of investments by sector, part of the investments in the Adjara region has increased and comes from hotels and restaurants (24%), which is due to the role of the tourist center of the region. Another skyscraper is planned to be built in Batumi. The 242-meter-high "tower" in the city center, near the House of Justice, will be built with Georgian-Chinese investment. The investment is \$ 150 million. Adjara has a high employment rate in the service sector - 60%. (<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/100/turizmis-statistika>).

Due to the rapid recovery of the country's economy, the government program "European State Building 2021-2024" has developed a new vision in the field of tourism development. Given that tourism and related industries are most affected by the pandemic, a new tourism development strategy will be based on diversification and quality improvement requirements. Business support will be provided to offer high quality services that will help attract more high-end tourists to the country. In order to create new opportunities for economic activity in the regions, new tourist attraction centers will be created, such as: Abastumani, Mestia, Velistsikhe, Tskaltubo and others. Particular attention will be paid to the development of mountain resorts (<https://gnta.ge/>).

According to the analyst of "Galt & Taggart" (<https://www.galtandtaggart.com/en>), it will take time to get out of the crisis, but there is a positive dynamic, if we trust various international organizations, there will be a full recovery in 2022, that is, we will return to the old sign of 2019.

In the crisis and post-crisis period of tourism, digital commerce is obviously even more important. Websites, Soc. Media channels, internet marketing, virtual reality, artificial intelligence and other more complex digital tools will help the field to function successfully. The fact that we do not have a favorable situation in this area is clear from a survey conducted last year in the city of Batumi, where 4% of local restaurants have their own website. (<https://tourister.ge/ge/blog/georgian-tourism-management-challenges-and-covid-19/225>).

In June-July 2021, we studied the electronic applications of the labor market and employers on the online employment websites www.jobs.ge and www.hr.ge. On the first portal we discussed the applications of about 40 tourism organizations. The results of the research showed that the main qualification requirements were dominated by higher education-bachelor in tourism, considered according to the specifics of the profession, receptionist, tourism manager, tour operator, service manager, outbound tourism sales manager, hotel manager, hotel manager, hotel manager, hotel manager, hotel manager. Operators, sommelier vacancies. In our research process, the requirement was to match the learning

curriculum with the competencies required by the employers: general knowledge of hotel business and tourism, knowledge of English and Russian, knowledge of office / computer programs, MS Word, MS Excel, MS Outlook Perfect knowledge, communication skills, etc. Sh.

On the second portal www.hr.ge, Tourism / Hotel / Restaurant / Catering, 819 vacancies were analyzed in the same period, dominated by demand for vacancies of Operations Manager, Administrator, Outbound Tourism Sales Manager, Office Administrator (Front desk), Receptionist, Belboy, Guide. Basic competencies in terms of competencies are dominated by knowledge of English and Russian language, thorough knowledge of office/computer programs, teamwork skills, sociability, high sense of responsibility and organization; Creating tour packages, selecting food facility manager, guide skills, transport and accommodation facilities; Control of the planned tour; Knowledge and skills in selecting services, establishing relationships with suppliers, pricing, contracting, working in online booking systems, working in hotel booking systems, complete description of service packages. An in-depth survey was conducted through interviews. The respondent of the survey was represented in different segments of the tourism industry. There were focus groups - travel companies, hotels, guides, the Agency for Protected Areas, and museums. The objectives of the research were in the tourism and hospitality sector of Georgia: market needs assessment; Identify the needs of employers in the human resources professional and general competencies (knowledge and skills); Cooperation between employers and vocational schools Outline the need. The focus groups were - travel companies, hotels, tour guides, protected areas agency, museums. It should be noted that tourism is a very specific field in terms of employment prospects. Research shows that it is difficult to find staff with the key skills that the company focuses on most when hiring: foreign language skills, decision-making skills, communication skills; Knowledge of own and guest culture; Problem solving skills; Safety, knowledge of local tourism; In restaurant management-communication skills; Storage of food and beverages; Decision-making skills; Knowledge of office programs, time management skills; Knowledge of local tourism; Knowledge of own and guest culture; Creativity Innovation; Representativeness; Sales ability; Hotel administration, advertising and marketing; Reservations; Proper knowledge of computer technology. A mentality problem was also identified, for example a bachelor in a hotel starting work from a low position, performing the duties of an administrator-night shift.

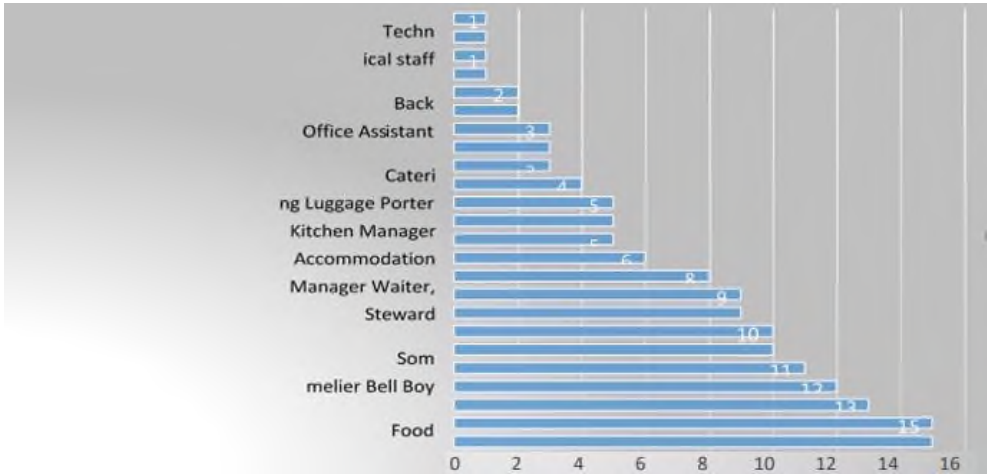


Figure 2. Professions and positions where staffing is observed Lack.

Source: Georgian Tourism Association

The research revealed the demands and expectations imposed by employers in the labor market, and identified problems, the consideration of which will contribute to employment prospects. The tourism and hospitality industry is experiencing a shortage of qualified staff, which Negatively affects the functioning of the private sector as well as the sustainable development of the country's economy; The four most important professional competencies (knowledge and skills), The following competencies should be named for the staff that should be owned: Problem solving skills (problem identification, analysis and Ability to solve); Self-control (spending time effectively, coping with stress Ability); Written and spoken communication in Georgian and one international language In language (business correspondence, ability to write reports); Creating a tourism product and positioning it on the market (market research, To create a product). The three most important general competencies (knowledge and skills), Who should own the cadres named: Problem solving; Work independently; Foreign languages (Diagram 3). The ability to communicate is considered by 37% of businesses involved in the hotel and catering business as one of the key qualification requirements in the recruitment process. The relatively high demand for communication skills and foreign language skills in the sector is due to the specifics of the sector, as it involves providing services to visitors and tourists, which in turn requires communication skills and knowledge of a foreign language.

The tourism and hospitality industry suffers from a shortage of qualified staff.

The analysis of the processed data on the labor market of Georgia revealed the relevant skills in the market, communication is especially important for the majority of employers, skill and responsibility. The 7 most sought after skills are as follows.

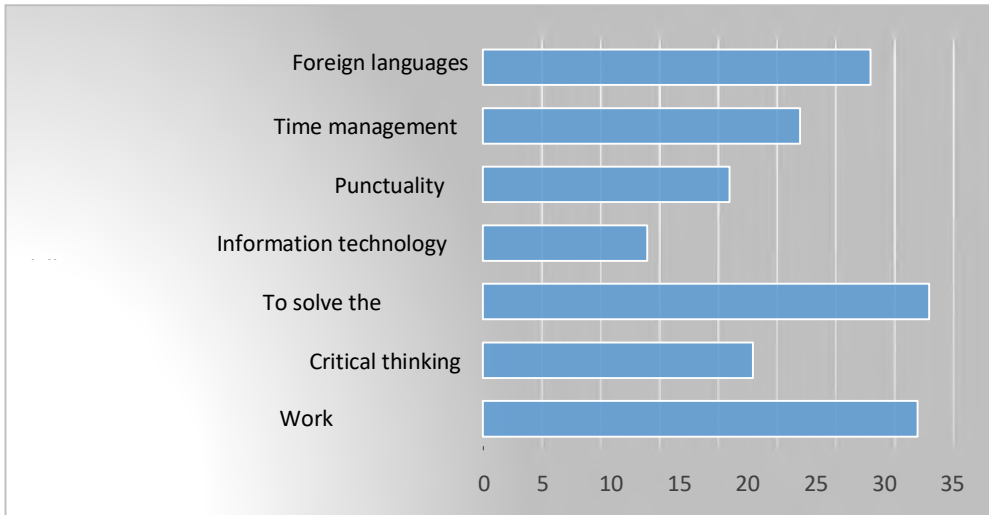


Figure 3. Important general Competence (knowledge and skills) that staff should possess

Source: Georgian Tourism Association

There are significant challenges in improving the quality of services in the tourism sector today. Improving and maintaining the quality of services is a challenge for existing businesses. This problem was especially evident in the Adjara region, which is due to its special tourist role. The study revealed that this trend has become relevant in the face of increasing competition. More and more businesses are realizing that improving the quality of service provided to them is directly related to increasing revenue. In Adjara, the number of applications to educational institutions and tourism administration for relevant courses and knowledge has increased.

Private and public in the direction of the tourism and hospitality industry Strengthen close and active cooperation between the structures to take place Timely compensation for damage caused by COVID-19 and sustainable development of the field. Also, taking into account the needs of the market in terms of strengthening the general and professional competencies (knowledge and skills) of professional staff. Connect and close the tourism and hospitality private sector Establishing cooperation with educational institutions, professional In the field of staff training, development of new professional programs.

Thus, it is important for the tourism and hospitality industry in the private and Close and active cooperation between public structures Reinforcement to ensure timely damage to COVID-19 Remuneration and sustainable development of the field.

Against the background of the Covid-19 pandemic, there is a massive influx of existing professionals from the tourism and hospitality industries to other sectors, which requires effective steps to save the sector and improve its development. The classic recipe for global tourism development remains

Labor Market Research and Employer Demand Analysis in The Tourism Industry...

unchanged: long-term planning and the pace of sustainable development; A healthy, competitive environment; Working conditions of employees in the field of tourism and consumer safety.

Any fluctuation directly harms the tourism industry. Small countries can not be guarantors of stability, but with targeted policies it is possible to dynamically develop tourism and get the maximum benefit from this industry. Tourism practitioners require a significant change of strategy, adapting appropriate Industrial Revolution technologies, and address post-COVID-19 market shift impacts (Lade, Strickland, Willard, Osorio, Nagpal, Vitartas, 2020:2-3).

The appearance of e-intermediaries, but mainly their consolidation and strengthening have led to a series of major rearrangements in the tourist sector. Online distribution channels have changed the existing traditional marketing structures of tourism (e.g., travel agencies and tour operators) but have also had a catalytic effect on the composition of the hospitality sector (e.g., hotels and Airbnb rentals). It is essential for tourism professionals to be aware of new opportunities and threats within tourism distribution channels so that they will be able to remain competitive and successful (Patapios Kontis, Skoultzos, 2021:11-12).

In the medium term, support for new investments addressing challenges resulting from the Covid-19 pandemic, such as introducing digital solutions and increasing local production, may be instrumental in stimulating resilient growth. It is worth noting that critical reforms, like the newly adopted energy efficiency law, also support a sustainable economic recovery. The European Investment Bank (EIB) is supporting Georgia's economic recovery in all aspects, contributing significantly to an unprecedented support package for the country prepared in coordination with the European Union, European governments, and European financing institutions.

The crisis is an opportunity for the tourism sector to undergo a transformation and become a prerequisite for sustainable, transformation, and acceleration of recovery. The unprecedented impact of the pandemic requires new approaches, innovations, initiatives, multi-level responses. The current tourism market orientation framework demanded by tourism organizations is highly demanding. The sector relies on quality education and qualified resources, a new workforce, equipped with the necessary theoretical knowledge, and the ability to analyze current events and processes in global tourism.

Today, tourism is the largest industry in the world. Accordingly, the demand for any age or experience increases Having motivated people. Those who prepare will keep high Energy, have a talent for working with people, and can deliver high quality The service will take you one step further on your career path to success.

It must be said that the pandemic has forced the tourism sectors around the world to shift the focus from volume to value. Focus on the development of the tourism sector and from high-volume and low-quality tourism to low-volume and high-quality services. This trend puts on the agenda raising the quality of education, new infrastructure, tourism products and services.

Conclusion and recommendations

The tourism industry appears as a socio-economic phenomenon that can solve many economic problems facing our country. Georgia is clearly marked on the international tourist map, the demand for our country's tourism products has increased again.

The qualitative approach to employment in the tourism industry is significantly based on high-level qualifications. Tourism is a complex multidisciplinary complex, which is reflected in a multidisciplinary structure. That is why the professional-qualified composition of employees in the field of tourism and hospitality is important;

Regarding the deficiencies in the skills of the employed personnel, four main skills were identified that the personnel lack: language skills, strategic and innovation skills, planning and monitoring skills, and problem solving skills; It is noteworthy to strengthen the developing components of communication skills in the tourism educational programs, digital commerce plays a major role, should be enhanced with practical digital skills development component. especially in terms of making reservations; Focusing on professional ethics and etiquette issues is vital;

The most in-demand skills are in short supply when it comes to general managers. General managers do not possess relevant skills in process management, people management and financial management.

The tourism and hospitality industry suffers from a shortage of qualified personnel both in the capital Tbilisi and in the regions: Kakheti, Samtskhe-Javakheti, Mtskheta-Mtianeti and others. This has a negative impact on the functioning of the private sector as well as on the sustainable development of the country's economy;

The main concern is related to the relevance of knowledge and skills to the real needs of the tourism sector. It is important to take into account the needs of the market in terms of strengthening the general and professional competencies (knowledge and skills) of professional staff.

Bibliography

- ANDERSSON, N., & Wallin, H. (2018). The role of tourism on labor market integration in Sweden. Jonkoping University.
- ARNANIA-KEPULADZE T., (2014). The German Model of Labor Market Segmentation: Around the Discussions of German Scholars. Ekonomisti.
- AZMAIPARASHVILI, M., (2021b). The Reality of the Covid-19 Pandemic and the Challenges of the Tourism Industry in Georgia. Globalization and Business. 11. <https://doi.org/10.35945/gb.2021.11.017>
- BEDIANASHVILI, G. (2021). Macroeconomic and Cultural Determinants of the COVID-19 Pandemic Crisis. Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences, 15 (2).

Labor Market Reserch and Employer Demand Analysis in The Tourism Industry...

- BEDIANASHVILI, G., Bichia, Q., & Natsvlishvili, E. (2021). Development of Entrepreneurial Activity, Labor Market and Modern Challenges of Higher Education. Globalization and Business. 12, (In Georgian). <https://doi.org/10.35945/gb.2021.12.002>.
- CHALLENGES of Georgian Tourism Management and COVID-19 (2020). <https://tourister.ge/ge/blog/georgian-tourism-management-challenges-and-covid-19/225> (In Georgian).
- CONEFREY, A., Hanrahan, J., (2022). Comparative analysis of national tourism decarbonization plans, European Journal of Tourism Research.
- DIAKONIDZE, M. (2021). Tourism Insurance Market, Risks and Prospects: The Case Study. Journal of Corporate Governance, Insurance, and Risk Management. 8 (1).
- DOUGLAS, E. (2012). Proposed Standard Definitions and Classifications for Travel Research, "Research Methods for Leisure, Recreation and Tourism" (book review), Tourism Management. 33 (6).
- GEORGIAN Tourism Association (2021). Tourism and Hospitality Sector Research on the need for professional skills.
- HERMAN (2015). S. Management of human resources in tourism. <http://www.efos.unios.hr/repec/osi/journl/PDF/InterdisciplinaryManagementResearchXI/IMR11a16.pdf>
- KELLER, P. (2004). Chairman of the OECD Tourism Committee, Conclusions of the Conference on Innovation and Growth in Tourism.
- LADE, C., Strickland, P., Frew, E., Willard, P., Osorio, S.C., Nagpal, S., Vitartas, P. (Eds.). (2020). International Tourism Futures.
- TOURISM Futures: The Drivers and Impacts of Change. European Journal of Tourism Research. 21,10 20, 230. <https://ejtr.vumk.eu>.
- MARKETING Travel and Tourism, (1975), (Seventh Annual Conference Proceedings), The Travel Research Association, Salt Lake City, Utah.
- MINISTRY of Economy and Sustainable Development of Georgia (2019). Georgian Labor Market Analysis.
- MINISTRY of Economy and Sustainable Development of Georgia (2018). Labor Market Needs Survey in Tourism Industry.
- NEIUA, A., N. & Predonua, A., M. (2013). Effects of Tourism on Labour Market. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 92.
- PATAPIOS Kontis, A., Skoultzos, S., (2021). Digital evolution in tourism marketing channels: Greek tourism industry and Online Travel Agencies, European Journal of Tourism Research Vol.10 14, 2021. <https://ejtr.vumk.eu>.
- SCHUBERT S., (2012). Tourism and unemployment: The effects of a boom in tourism demand on unemployment, Tourism Economics, 4, (2).
- SCHUBERT S. (2011). The effects of total factor productivity and export shocks on a small open economy with unemployment, Journal of Economic Dynamics and Control, 35.
- United Arab Emirates (2015). Travel and Tourism, Economic Impact.

- TSARTSIDZE M., (2010). Formation and Functioning of Georgian Labour Market. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Center for Migration Studies.
- TSARTSIDZE, M., Latsabidze, N., (2021). Labor Market and Peculiarities of Informal Employment in the Context of the Global Pandemic. *Globalization and Business*, 12, (In Georgian). <https://doi.org/10.35945/gb.2021.12.017>
- TSINTSADZE, G. (2020). Natural resources and labor market. Social Justice Center (In Georgian). <https://socialjustice.org.ge/ka/products/bunebrivi-resursebi-da-shromis-bazari>
- World Travel & Tourism Council (2015). Economic impact Reports. <https://www.moodiedavittreport.com/travel-and-tourism-set-to-boost-contribution-to-global-economy-in-2015/>
- World Travel & Tourism Council (2019). Economic Impact Reports. <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>

❖TEMSİLCİLİKLER / REPRESENTATIVES / ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА❖**YURT İÇİ / ВНУТРИ СТРАНЫ / DOMESTIC**

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT – ANTALYA * Dr. Öğretim Üyesi Bilşen İNCE ERDOĞAN – AYDIN * Doç. Dr. Salim ÇONOĞLU – BALIKESİR * Dr. Öğretim Üyesi Ali ATALAY – BOLU * Halis TEKİN – BURDUR * Dr. Öğretim Üyesi Rahman ÇAKIR – GİRESUN * Dr. Öğretim Üyesi Fatma Sibel BAYRAKTAR – EDİRNE * Prof. Dr. Davut KILIÇ – ELAZIĞ * Dr. Öğretim Üyesi Hilal OYTUN ARSLAN – İSTANBUL * Prof. Dr. Özkan ÖZTEKTEN – İZMİR * Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ – KAYSERİ / NİĞDE * Prof. Dr. Cengiz GÖKŞEN – MERSİN * Osman KABADAYI – KIRŞEHİR * Dr. Erkan KALIPÇI - KONYA-NEVŞEHİR * Dr. Öğretim Üyesi Adnan Menderes KAYA – MALATYA * Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Ethem ÖZKAN – NEVŞEHİR * Prof. Dr. Hikmet KORAŞ – NİĞDE * Prof. Dr. Ergin AYAN – ORDU * Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN – SAMSUN * Dr. Öğretim Üyesi Doğan KAYA – SİVAS * Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ – TRABZON * Doç. Dr. Rezzan KARAKAŞ – SİİRT / DİYARBAKIR * Dr. Öğretim Üyesi Turgay KABAK – BAYBURT / GÜMÜŞHANE * Dr. Ramazan ERGÖZ – SİİRT / BİTLİS * Prof. Dr. Mehmet EROL – GAZİANTEP * Doç. Dr. Mehmet TEYFUR - AĞRI

YURT DIŞI / ЗА РУБЕЖОМ / ABROAD

Mehmet Akif KORKMAZ – ALMANYA ▪ Jale İSMAİLOV – AZERBAYCAN ▪ İlya İVANOV – ÇUVAŞİSTAN ▪ Serpil KUP – FRANSA ▪ Maria ÇİKİA – GÜRCİSTAN ▪ Prof. Dr. Tacide HAFİZ – KOSOVA ▪ Prof. Dr. Hamdi HASAN – MAKEDONYA ▪ Lübov ÇİMPOYEŞ – MOLDOVA ▪ Eden MAMUT – ROMANYA ▪ Doç. Dr. Miryana MARİNKOVİÇ – SİRBİSTAN ▪ Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA - RUSYA FEDERASYONU ▪ Hakan KARAKOÇ - RUSYA FEDERASYONU – YAKUTİSTAN ▪ Doç. Dr. Nadya TIDİGOVA – ALTAY ▪ Murat TOYLU - TATARİSTAN M.C. ▪ Doç. Dr. İrina KAYAN - POKROVSKAYA – UKRAYNA ▪ Prof. Dr. İngeborg BALDAUF – ALMANYA ▪ Dr. Öğretim üyesi Taylan ABİÇ - KKTC ▪ Dr. Öğretim üyesi Nina PETROVİÇE - MOLDOVA ▪ Prof. Dr. Tursun GABİTOV – KAZAKİSTAN ▪ Prof. Dr. Kadir GOLKAYRAN – İRAN ▪ Doç. Dr. Ergali ESBOSUNOV – KAZAKİSTAN ▪ Prof. Dr. Ebulfez AMANOĞLU – NAHÇIVAN ▪ Dr. Kızıl Maadır SİMÇİT, RUSYA FEDERASYONU – TUVA. ▪ Ertuğrul KULAÇ - RUSYA FEDERASYONU – BURYATİA ▪ İrina JERNOSENKO – RUSYA FEDERASYONU – ALTAY KRAY. Prof. Dr. Ruslan KADİROV, (RUSYA FEDERASYONU - DAĞİSTAN CUMHURİYETİ.) ▪ Doktorant Nursaule AKHATOVA (KAZAKİSTAN) ▪ Prof. Dr. Gous KHAN, (HİNDİSTAN) ▪ Doç. Dr. Sönmez ABBASLI (AZERBAYCAN) ▪ Prof. Dr. Jabbor ESHONKUL (ÖZBEKİSTAN)

❖YAZIM VE YAYIN İLKELERİ❖

Dergiye gönderilen makaleler özgün olmalıdır. Daha önce kısmen ya da tamamen yayınlanmış yazılar ve intihal içeren makaleler dergiye gönderilmemelidir. Dergiye yayın gönderen yazar(lar), yayının telif ve yayın hakkı gibi tüm haklarını dergiye verdiğini kabul ve beyan eder.

Dergimizde kör hakemlik uygulandığından aşağıdaki kurallara azami ölçüde önem gösterilmelidir.

- Dergiye gönderilen metinler, Microsoft Word programında, Times New Roman karakterinde, 10 punto, iki yana yaslı, 1.5 cm. paragraf başı girintisi ve tek satır aralığıyla yazılmış olmalıdır.
- Makale başlığı, büyük harflerle, ortalanmış ve koyu olarak yazılmalı ve 12 kelimeyi geçmemelidir. Türkçe, İngilizce ve Rusça başlıklar **en yukarı ve üst üste yazılmalıdır**;
- Varsa metin içindeki diğer bütün başlıklar numaralandırılmalı, başlık(lar) koyu ve her kelimenin ilk harfleri büyük olacak biçimde yazılmalıdır.
- Çalışmalarda Türk Dil Kurumunun Yazım (İmla) Kılavuzu esas alınmalı, yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.
- Metinlerin kaynakça ile birlikte 25 sayfayı geçmemesi tercih edilir.
- Yazar adı/adları başlığın hemen altında sola yaslı yazılmalıdır. Yazar adı/adlarına (*) ile dipnot verilerek, yazarın ORCID numarası bilgileri (unvanı, çalıştığı kurum, yazışma adresi, e-posta) yer almalıdır. Örnek: Araş. Gör, ORCID: 0000-0001-9160-4288, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, bunyamintetik@gmail.com. Ana metnin öncesinde, 200-250 kelime arasında, Türkçe, İngilizce ve Rusça olarak yazılmış bir “Öz” yer almalıdır. Özde araştırmanın kapsamı ve amacı belirtilmeli, kullanılan yöntem tanımlanmalı ve ulaşılan sonuçlar kısaca ifade edilmelidir. Özün hemen altında en az beş en fazla sekiz anahtar kelime yer almalı ve bu anahtar kelimeler, özel adlar dışında, küçük harflerle yazılmalıdır. **Öz ve anahtar kelimeler 10 punto ile yazılmalı, paragraf girintisi bırakılmamalıdır.**
- Tablo, şekil, resim, grafik ve benzerlerinin bir numarası ve başlığı olmalıdır. Bu materyallerin derginin sayfa boyutları dışına taşmaması için 10x17 cm’lik alanı aşmaması, 10 punto ile ve tek aralık kullanılarak yazılmış olmaları gerekir. Resim, grafik ve benzerlerinin ayrı bir dosya hâlinde ve jpeg formatında kaydedilmesi baskı kalitesi açısından gereklidir. Bu materyaller metnin üçte birinden az olmalıdır.

ATIFLARIN VE KAYNAKÇANIN DÜZENLENMESİ

- Ana metindeki tüm göndermeler, APA standardında metin içi kaynak gösterme sistemi ile belirtilir. Düzenleme ve kontrol sırasında kolaylık sağlaması ve hataları minimuma indirmesi için MS Word programının otomatik kaynak gösterme sisteminin kullanılması önerilmektedir.
- Manuel girecek yazarlar için APA standartlarına ulaşmak için Türk Kütüphaneciler Dergisi'nin "Bilimsel Yayınlarda Kaynak Gösterme, Tablo ve Şekil Oluşturma Rehberi APA 6 Kuralları" eserine müracaat edilebilir; http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf

❖ WRITING AND PUBLICATION PRINCIPLES ❖

Articles submitted to the journal must be original. Articles containing plagiarism or published partially or fully before should not be submitted.

The author(s) who send articles to the journal accept and declare that they give full rights, such as copyright and broadcasting rights, to the journal.

Since blind review is applied in our journal, the following rules should be given maximum importance.

- The texts sent to the journal should be in Times New Roman, 10pt, 1.5 cm on the left and right margins, with single space in Microsoft Word program.
- Never use the space or tab key for formal corrections in the article.
- The title of the articles should be written in capital letters, centered and bold, and not exceed 12 words.
- The headings in Turkish, English and Russian should be written at the top, as in the example below;
- If present, all other headings in the text should be numbered, the title(s) should be bold, and the first letter of each word should be capital.
- The Turkish Language Institution's Spelling (Imprint) Guideline should be taken as a basis in studying, and as many Turkish words as possible should be used instead of foreign words.
- It is preferred that texts do not exceed 25 pages including bibliography.
- Author name(s) should be written on the left just under the heading. Authors' names/titles should be accompanied by an asterisk(*) and the author's information (title, institution, address, e-mail) should be included. An "Abstract" written in Turkish, English and Russian between 200 – 250 words should be placed before the main text. The scope and purpose of the study should be specified, the method used should be defined and the results achieved should be briefly stated. At least five and a maximum of eight keywords should be placed immediately below the abstract, and these keywords should be written in small letters except for private names. Abstract and keywords should be 10 points, and no paragraph indent should be left.
- The table should include the number and title of figures, figures, graphics, and the like. These materials must be 10 pt with a single spacing so that the journal does not exceed 10 x 17 cm. The recording of pictures, graphics and the like should be submitted in a separate file in JPEG format. These materials should be less than one third of the whole text.

CITATIONS AND BIBLIOGRAPHY

- All citations in the main text are specified by the in – text citation system in the APA6 standard. It is recommended to use the automatic citation system of MS Word program for ease of editing and control and to minimize mistakes.
- Authors preferring to do citation manually can refer to Turkish Librarians' Journals' APA6 Guidelines on Sourcing, Tables and Figures for Scientific Publications'. This link can be accessed at http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf

❖ ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ ❖

Статьи, отправленные в журнал, должны быть оригинальными. Статьи, опубликованные частично или полностью или же содержащие элементы плагиата не принимаются.

Автор (авторы), которые будут присылать статьи для публикации, автоматически заявляют, что отказываются от гонорара и передают право на гонорар журналу, а так же передают право журналу для публикаций высланной статьи в следующий раз.

В виду того, что в нашем журнале применяется “слепое” рецензирование, максимальное внимание уделяется следующим правилам.

- Тексты, отправленные в журнал, должны быть написаны шрифтом Times New Roman, 10 шрифта, начало абзаца 1,5 см. интервал одиночный. Отступы с левой и правой стороны одинаковые.
- Название статьи должно быть написано заглавными буквами, в середине, жирным шрифтом и не должно превышать 12 слов. **Название пишется сначала. На турецком, английском и русском языках, один за другим**
- Все остальные заголовки в тексте должны быть пронумерованы. Подзаголовков (ки) должны быть выделены жирным шрифтом. Первая буква каждого слова должна начинаться с большой буквы.
- Правописание должно быть основано на правилах “Института Турецкого Языка”. По возможности вместо иностранных слов, должна быть использована турецкая лексика.
- Предпочитается, что объем текста не превышал 25 страниц с библиографией.
- Имя автора/имена авторов должны быть написаны под заглавием ближе к левой стороне. Под именем (именами) авторов даётся информация, которая должна включать в себе следующие ORCID данные (должность, учреждение, адрес, адрес электронной почты). К примеру: **ORCID: 0000-0001-9160-4288, соискатель, Ардаганский университет, гуманитарный факультет, отделение турецкого языка и литературы, bunyamintetik@gmail.com**
- Перед текстом статьи необходима аннотация. Аннотация должна быть на турецком, английском и русском языках в пределах 200-250 слов. Необходимо указать объем и цель исследования, должен быть определен использованный метод и краткое изложение достигнутых результатов. По меньшей мере пять и максимум восемь ключевых слов должны быть помещены непосредственно после аннотации. Эти ключевые слова должны быть написаны строчными буквами, за исключением собственных имён. **Аннотация и ключевые слова должны быть написаны 10 шрифтом без абзаца.**
- Таблицы, схемы, рисунки, графика и т. п. должны иметь номер и заглавие. С целью соблюдения размеров страниц подобный материал не должен превышать размера в рамках 10 x 17 см. Они должны быть написаны 10 шрифтом, одинарным интервалом. Для достижения качества печати рисунки, изображения необходимо присылать в отдельном файле в формате jpeg. Эти материалы должны составлять менее одной трети текста.

Правописание цитат и библиографии

- Вся представленная в основном тексте библиография обозначается системой текстовых ресурсов по стандартам APA 6. Рекомендуется использовать автоматическую систему отображения исходного текста программы MS Word для автоматического редактирования и минимизации ошибок.
- Для введения источников вручную по стандартам APA 6 авторы могут пользоваться “Правилами APA 6 журнала библиотек Турции” по эл. адресу http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf.

❖ Abone Şartları ❖

Abone olacaklar Alper ALTINKAYNAK adına TR82 0001 0001 4957 3171 3050 01 numaralı ZiratBank hesabına abone bedelini yatıracaklar ve dekontlarını adres bilgileri ile birlikte yazışma adresine posta veya faks yoluyla iletceklerdir.

❖ Payments ❖

Subscribers should deposit the subscription fee to AlperALTINKAYNAK’s ZiraatBank account number: TR82 0001 0001 4957 3171 3050 01 and send their receipts as well as their own contact addresses to the communication address via mail or fax mentioned above.

❖ Абонентное условие ❖

Для оформления подписки необходимо произвести оплату на имя Erdoğan ALTINKAYNAK, банковский счет № 05732013 Квитанцию об оплате вместе с информацией о Вашем адресе необходимо передать почтой или по факсу в редакцию журнала.

❖ Fiyatı / Стоимость / Price ❖

150 TL(Yurtiçi / для граждан Турции / Interior)
50 \$ / 40 Euro (Yurtdışı / для граждан других стран / Abroad)

❖ Abonelik Bedeli / Стоимость подписки / Subscription Price ❖

600 TL(Yurtiçi / для граждан Турции / Interior)